

RUIMTELIJKE ONTWIKKELSTRATEGIE TWENTE

DE TWENTSE VERSTEDELIJKINGSSTRATEGIE

14 SEPTEMBER 2026

ros twente

STUDIO —— BEREIKBAAR

Samenvatting - ROS Twente 2050

Twente is een economisch sterke regio waar het goed wonen, werken en recreëren is. Het is echter niet vanzelfsprekend dat dit ook zo blijft. Om deze kwaliteit ook voor de toekomst vast te houden, en daarbij ruimte te bieden aan nationale groeiopgaven, trekken we in Twente samen op. De Rijksoverheid, de provincie Overijssel, de veertien Twentse gemeenten en waterschap Vechtstromen beschrijven in deze Ruimtelijke Ontwikkelstrategie (ROS) welke ontwikkelprincipes en uitgangspunten worden gehanteerd om Twente verder te ontwikkelen. Daarmee is het een ambitie én een uitnodiging aan alle betrokken inwoners, ondernemers en instellingen om samen te blijven werken aan een economisch sterke, innovatieve, groene en aantrekkelijke regio.

Twente wordt sterker door een schaalsprong in economie, inwoners en kwaliteit. Met het oog op de toekomst heeft Twente een groei nodig in inwoneraantal en economische activiteiten. Doen we dat niet, dan vergrijst de bevolking, ligt krimp op de loer en valt de draagkracht van voorzieningen en de basis voor een deel van de bedrijven en kennisinstellingen weg. Een schaalsprong met een groei van minimaal 100.000 inwoners is wenselijk om de aantrekkelijkheid van leven in Twente te behouden en te versterken.

Deze regionale wens om een schaalsprong te maken komt niet alleen van onderaf. Twente staat in de Ontwerp Nota Ruimte opgenomen als 'initieerregio' met ruimte voor een brede schaalsprong. Dit betekent dat Twente een bijdrage levert aan de grote vraag naar woningen, versterking van de economie en een evenwichtige spreiding van bevolkingsgroei in Nederland.

De ROS gaat als richtpunt voor 2050 uit van een schaalsprong van ongeveer 80.000 nieuwe woningen en 62.000 extra arbeidsplaatsen (gerekend vanaf 1-1-2022). Deze schaalsprong wordt hoofdzakelijk geconcentreerd in de drie dragende steden: Enschede, Hengelo en Almelo. Rond deze steden ligt een netwerk van dynamische knopen: goed ontsloten kernen waar ov, wonen, werken en voorzieningen samenkomen. Het buitengebied met karakteristieke dorpen en stadjes houden we vitaal door maatwerk en door ontwikkelingen te koppelen aan lokale leefbaarheid en vitaliteit. Zo versterken we de ruimtelijke samenhang waarin stedelijke verdichting samengaat met ruimte en groen. Deze 'drie-eenheid' – dragende steden, dynamische knopen en vitaal buitengebied met zijn kernen – vormt de ruimtelijke basisstructuur van Twente.

De kracht van Twente

Twente heeft met deze ruimtelijke structuur van steden, knooppunten en aantrekkelijke kernen een sterke basisstructuur. Binnen de hele regio wordt deze basis nog eens versterkt door drie kenmerken die bijdragen aan een krachtige regio: innovatiekracht, landschappelijke aantrekkingskracht en een sterke organisatiekracht.

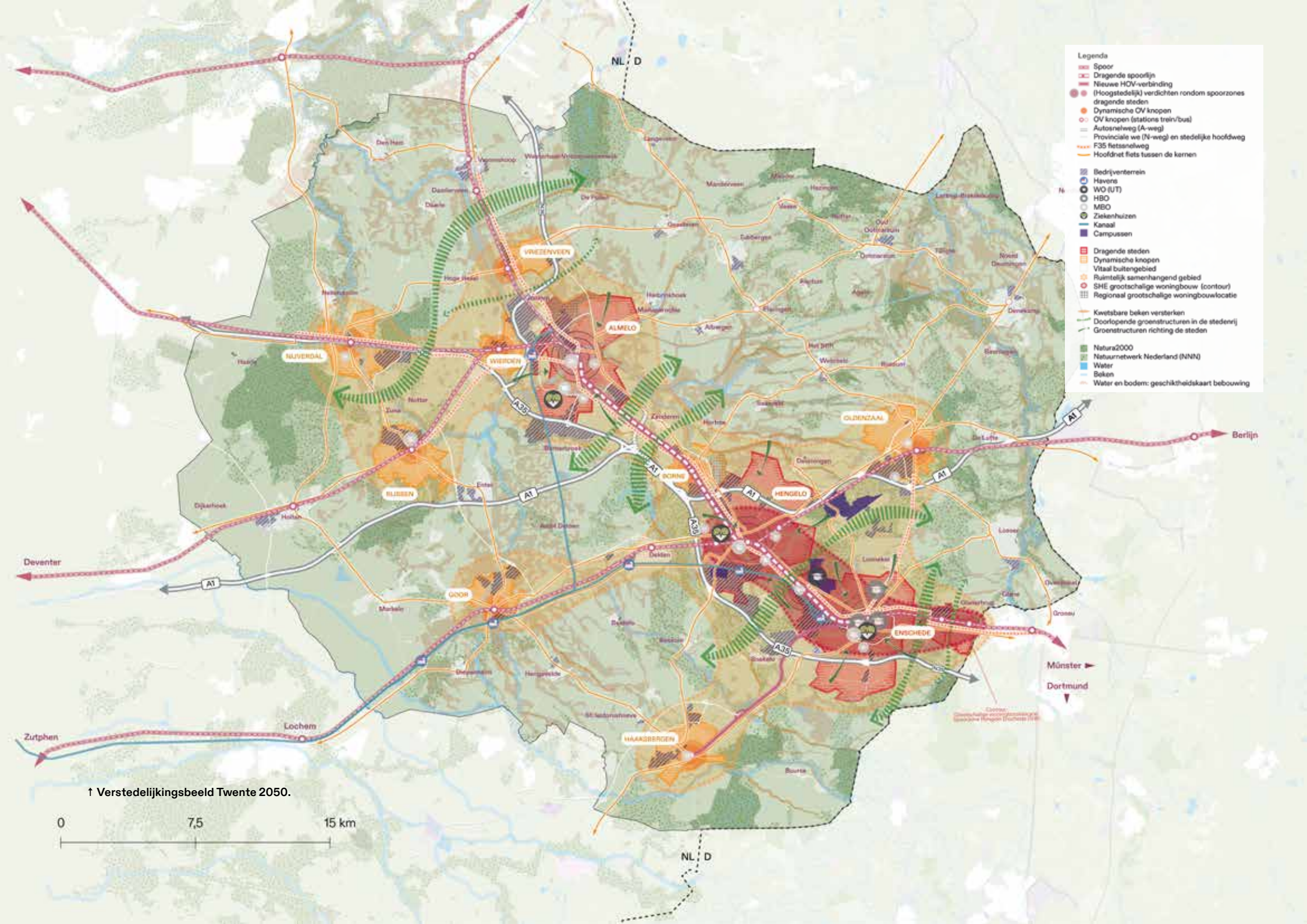
De regio beschikt over een krachtige kennis- en maakindustrie, gedragen door de Universiteit Twente, Saxion, ArtEZ, ROC van Twente en drie sterke innovatiecampussen. Deze combinatie maakt Twente een hightech kernregio in Nederland en Europa, onder meer op het gebied van chiptechnologie, medische technologie, energie-innovatie en defensietechnologie. In Twente worden nieuwe technieken niet alleen bedacht, maar ook gemaakt en opgeschaald. De ROS benoemt dan ook het belang van nieuwe bedrijventerreinen, innovatiemilieus en hoogwaardige werklocaties en versterking van de bereikbaarheid van bovenstaande clusters.

Twente is een groene regio met karakter. Het coulisselandschap, de beken, de stuwwallen, historische landgoederen en groene longen tot diep in de dorpen en steden vormen het visitekaartje van de regio. Het Twentse landschap zorgt voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en draagt bij aan de welvaart en het welzijn van inwoners.

Twente heeft een sterke culturele identiteit: noaberschap, samenwerking en gemeenschapszin liggen verankerd in de cultuur van steden en dorpen. Samen de schouders er onder zetten en dingen realiseren, zo gaat dat in Twente. Lokaal, op het niveau van de buurt, het dorp, de vereniging, maar ook regionaal geïnstitutionaliseerd via de Twente Board waarin Ondernemers, Onderwijs en Overheden samenwerken. Deze triple-helix samenwerking in Twente zorgt met de Agenda voor Twente en de Regiodeals voor een enorm grote multiplier van investeringen in de regio. De schaalsprong is ook essentieel om de brede welvaart in Twente te versterken zoals beoogd in het Nationaal Programma Vitale Regio's. Twente als initieerregio draagt bij aan het realiseren van de Visie 2050 van de Twente Board.

Ruimtelijke kwaliteit door eenheid in uitgangspunten

In deze ROS benoemen we zeven ontwikkelprincipes. Door als overheden deze principes via het ruimtelijk beleid toe te passen ontstaat door de hele regio een typisch Twentse ruimtelijke ontwikkeling. Doordat ruimtelijke ontwikkelingen elkaar op deze wijze versterken ontstaat een ruimtelijke samenhang die sterker is dan de som der delen.

↑ Verstedelijkingsbeeld Twente 2050.

Samenhang dragende steden, dynamische knopen en vitaal buitengebied

In voorgaande kaart wordt de ruimtelijke samenhang tussen de dragende steden, dynamische knopen en het vitaal buitengebied inzichtelijk gemaakt.
Het samenhangend focusgebied is hierbij een hoogdynamisch gebied met de dragende steden en dynamische knopen. De contour hiervan op de kaart kan niet worden geïnterpreteerd als aanduiding van toekomstige uitbreidingslocaties of bouwgrenzen van gemeenten; dat gebeurt binnen de bebouwingscontouren en conform de principes. Dit geldt ook voor de contour van het SHE gebied, die is aangemerkt als nationale grootschalige woningbouwlocatie Spoorzone Hengelo-Enschede (SHE).

De Twentse principes voor ruimtelijke ontwikkeling

In de dragende steden, de dynamische knooppunten en het vitaal buitengebied hanteren we zeven principes bij het initiëren, stimuleren en beoordelen van ruimtelijke ontwikkelingen. Dit doen we aan de hand van zeven ontwikkelprincipes:

De principes voor de Twentse verstedelijking zijn:

1. *Bloeiende regio rondom levendige steden.*
2. *Benut de kracht van het landschap.*
3. *Verstedelijking en economie gaan hand in hand.*
4. *Creëer nabijheid.*
5. *Koester Twentse kwaliteiten en versterk het bestaande.*
6. *Neem verantwoordelijkheid.*
7. *Pak opgaven aan bij de bron.*

Opgaven en randvoorwaarden

Doordat Twente deels op hoge zandgronden ligt, geldt de beschikbaarheid van om voldoende drink- en proceswater als uitdaging. De combinatie van een schaalsprong met de effecten van klimaatverandering maken deze uitdaging voor de komende jaren alleen maar groter. Een tweede opgave is voldoende beschikbaarheid van energie. Het oplossen van de netcongestie is essentieel voor de ruimtelijke ontwikkeling van de regio en voor het realiseren van de energietransitie van fossiele naar duurzame energie.

De derde opgave is om de bereikbaarheid op peil te houden. Hierbij gaat het zowel om het mogelijk maken van een mobiliteitstransitie waarin de groei van automobiliteit wordt geremd, als om het versterken van de verbindingen naar andere regio's, zowel via de weg als via het openbaar vervoer (ov). Voor het wonen hebben de steden de uitdaging om het stedelijke woonmilieu te versterken en leefmilieus te realiseren die een bredere doelgroep, waaronder de doelgroep talent, aantrekken en binden. Dit draagt ook bij aan de versterking van het ov.

Ontwikkelprincipes en opgaven leiden tot duurzaamheid als leidraad

De ROS zet sterk in op duurzaamheid, klimaatadaptatie en een zorgvuldig gebruik van de beschikbare ruimte. Dat betekent: compacte steden, meervoudig ruimtegebruik, natuurinclusieve inrichting en behoud en versterking van landschap en biodiversiteit. Landbouw krijgt ruimte voor innovatie en verbreding en om te transformeren naar kringloop- en natuurinclusieve systemen, terwijl vrijkomende erven bijdragen aan nieuwe woon-, werk- of recreatiefuncties. Het landschap is een belangrijke factor in ruimtelijke keuzes; het vormt de kwaliteit die Twente onderscheidend maakt. Tussen de stedelijke gebieden zijn groene buffers geschetst als ruimtelijk principe waarbij het behoud en de versterking van groene ruimtes centraal staan, zodat de ruimtelijke kwaliteit behouden blijft en kernen niet aaneengroeien[1].

Samen aan de slag

De ROS is geen eindpunt, maar een begin van een gezamenlijk traject. De strategie geeft richting en houvast, maar vraagt om voortdurende samenwerking, afstemming en investeringen. Bestuurlijke partners in Twente en het Rijk verbinden zich via deze strategie aan een langjarig commitment om de schaalsprong mogelijk te maken. Daarmee bouwt Twente aan een toekomstbestendige, gezonde en aantrekkelijke regio. Een regio waar innovatie, landschap, leefkwaliteit en mens centraal staan en waar de kracht van samenwerking voelbaar aanwezig is.

1 De pijlen op de kaart hebben geen juridische of planologische status en zijn niet bedoeld als aanduiding van Natura 2000-gebieden, het Natuurnetwerk Nederland (NNN) of andere beleidsmatig begrensde natuurgebieden. Maar verbeelden het principe van de groene ruimtes tussen stedelijke gebieden.

Inhoudsopgave

Samenvatting **2**

01. Inleiding **6**
1.1 Aanleiding 7
1.2 Voortraject 8
1.3 Positionering en relatie andere trajecten 9
1.4 Samenwerking in de ROS 9

02. Kracht van de regio **10**
2.1 Innovatief Twente 11
2.2 Groen Twente 12
2.3 Sociaal Twente 13

03. Twentse opgaven **14**
3.1 Thema Demografische Ontwikkeling 15
3.2 Thema Economie 16
3.3 Thema Wonen en leefomgeving 19
3.4 Thema Verplaatsen en verbinden 22
3.5 Thema Energie en drink-/proceswater 26
3.6 Thema Bodem en water en klimaatadaptatie 28
3.7 Thema Landschap en natuur en landbouw 31

04. Ontwikkelprincipes voor Twentse verstedelijking **34**

05 Verstedelijkingsvisie 2050 **39**
5.1 Opbouw verstedelijkingsvisie 40
5.2 Drie-eenheid als ordeningsprincipe 42
5.3 Visie occupatielaag en verstedelijkingsambitie 44
5.4 Visie netwerklaag 49
5.5 Visie ondergrondlaag 52
5.6 Robuustheidstoets: Doorkijk 2100 55

06. Verstedelijkingsafspraken **56**
6.1 Overkoepelende Verstedelijkingsafspraken 57
6.2 Verstedelijkingsafspraken Vitaal buitengebied 57
6.3 Verstedelijkingsafspraken Dragende steden 58
6.4 Verstedelijkingsafspraken Dynamische knopen 59
6.5 Uitvoeringsparagraaf ROS 61

Bronnen **62**

Bijlage Doorkijk naar 2100 via de WLO-scenario's **63**

01. Inleiding

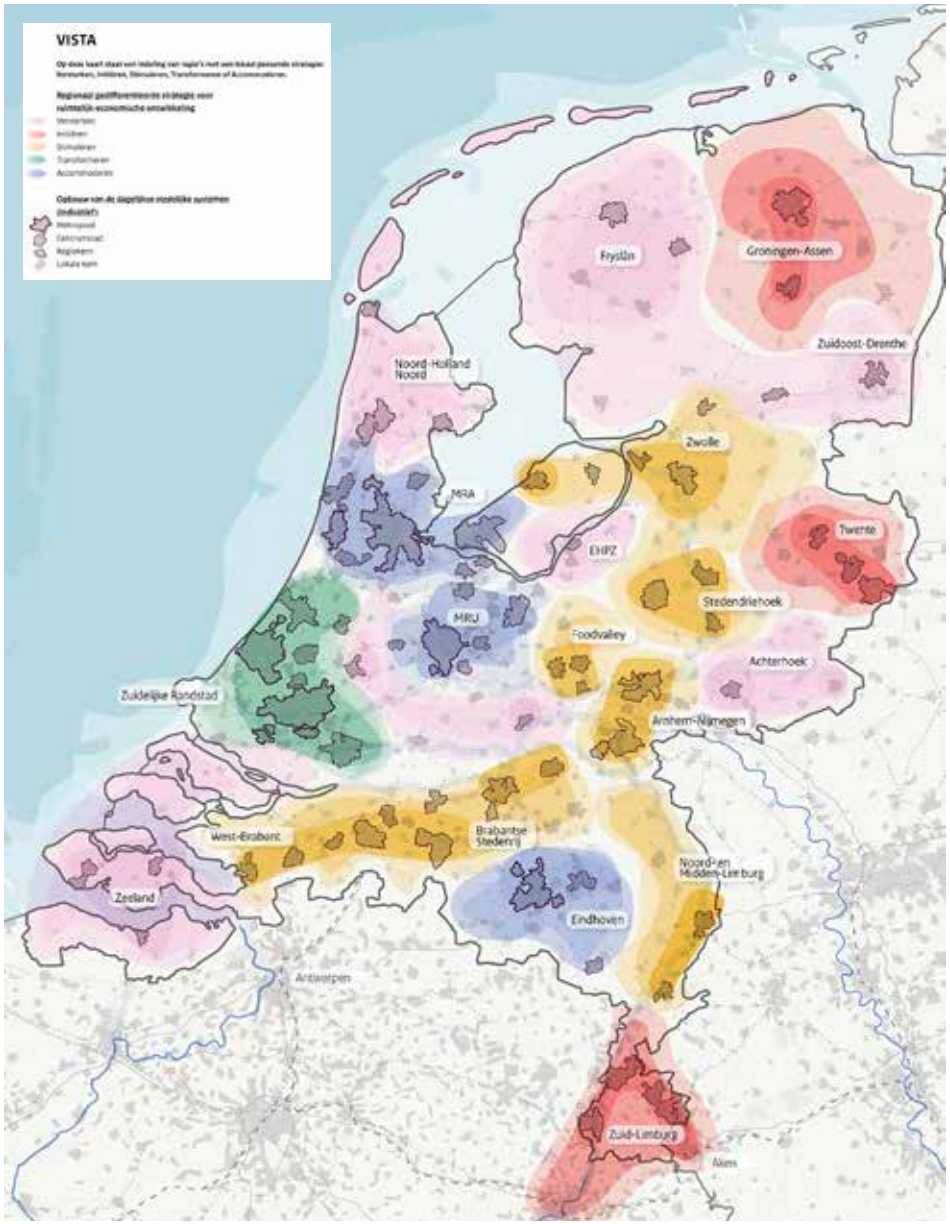
1.1 Aanleiding

Vanaf 2022 tot en met 2024 heeft de regio Twente een gezamenlijk Twents verhaal geformuleerd waarin de potentie om bij te dragen aan nationale opgaven duidelijk beschreven is (de Regionale Stedelijke Investeringsagenda[1] in 2023 gevolgd door de Position Paper Twente 2050[2] in 2024). Vanuit de kracht van de Twentse economie, de beschikbare ruimte en de hoge ligging is aangegeven dat Twente de ambitie heeft om meer dan 60.000 woningen en de bijbehorende economische ontwikkeling te realiseren. Mede hierdoor en door de kansen die het Rijk zelf ziet is de regio Twente in de Contourennotitie Nota Ruimte[3] (2023) van het Rijk benoemd als regio met kansen voor een brede schaalsprong.

Naar aanleiding hiervan zijn Rijk en regio een gezamenlijk proces gestart om tot een integrale verstedelijkingsstrategie te komen om deze schaalsprong in goede banen te leiden. Tijdens dit proces is de schaalsprongpotentie van de regio Twente bevestigd in de Ontwerp Nota Ruimte[4] (2025) en is de Spoorzone Hengelo Enschede[5] (SHE-locatie) aangewezen als nationaal grootschalig woningbouwgebied. Locaties in Borne (Bornsche Maten) en Almelo (Spoorzone en Aalanderveld) zijn aangewezen als regionaal grootschalige woningbouwlocaties.

Ontwerp Nota Ruimte

De Ontwerp Nota Ruimte neemt “elke regio telt” als uitgangspunt, waarbij regio’s zich ontwikkelen op basis van onderscheidende ruimtelijk-economisch profielen. Specifiek worden regio’s Groningen-Assen, Twente en Zuid-Limburg genoemd, die naar het voorbeeld van Eindhoven een schaalsprong maken in inwoneraantal en economie, en zich nadrukkelijk grensoverschrijdend positioneren. Daarbij is een typering gegeven van de regionale systemen in het zogenaamde VISTA-model. In dit model is Twente als initieerregio aangewezen. Deze 3 gebieden liggen verder weg van Nederlandse economische kerngebieden. Zij hebben op basis van de huidige economische kracht potentie voor een schaalsprong in economie en bevolkingsomvang. Hier wordt ingezet op de verdere ontwikkeling van de (Eu)regionale economie, gekoppeld aan kennisinstellingen en campussen, waaruit vervolgens meer kansen voor onder andere grootschalige woningbouw en voorzieningen volgen.

↑ Strategieën voor de regio’s volgens het VISTA model uit Ontwerp Nota Ruimte: Twente als initieerregio.

1 Regionale Strategische Investeringsagenda Twente (RSIA). MUST & Twynstra Gudde. 2023-SEP15.
2 Position Paper Twente: Agenderend voor de ruimtelijke ontwikkelstrategie Twente (in opdracht van Provincie Overijssel en de Twentse gemeenten). MUST. 2024-SEP04.
3 Contourennotitie Nota Ruimte, Ministerie VRO (2023).
4 Ontwerp Nota Ruimte. Ministerie VRO. 2025.
5 YES SHE CAN. Gemeente Hengelo, Gemeente Enschede, Fakton, SITE, & MUST. 2023-MAR23.

We definiëren de Twentse schaalsprong als een ‘sprong’ die meer is dan de (regionale) autonome ontwikkeling. De schaalsprong vertaalt zich in eerste instantie naar ambities zoals het aantal extra te bouwen woningen en extra te realiseren arbeidsplaatsen, maar gaat ook over het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid in de regio. Voor Twente betekent dit dat er een sprong gemaakt moet worden in de stedelijkheid van Enschede, Hengelo en Almelo die kansen en ruimte biedt voor de opgave om talent aan te trekken en te behouden voor de regio. Voor de hele Twentse drie-eenheid betekent dit dat er meer ruimte is voor groei in harmonie met landschap en natuur.

Partners Ruimtelijke Ontwikkelstrategie Twente

De provincie Overijssel, de 14 Twentse gemeenten, waterschap Vechtstromen en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) stellen als structurele partners gezamenlijk deze verstedelijkingsstrategie op voor Twente: de Ruimtelijke Ontwikkelstrategie Twente (ROS Twente). Het doel van deze ROS is een gedeeld (toekomst)beeld te krijgen tussen Rijk en regio over de urgentie, aard, omvang, onderbouwing en aanpak van de samenhangende opgaven op het gebied van toekomstige verstedelijking. De ROS is in de periode van april 2025 tot het najaar 2026 tot stand gekomen.

1.2 Voortraject

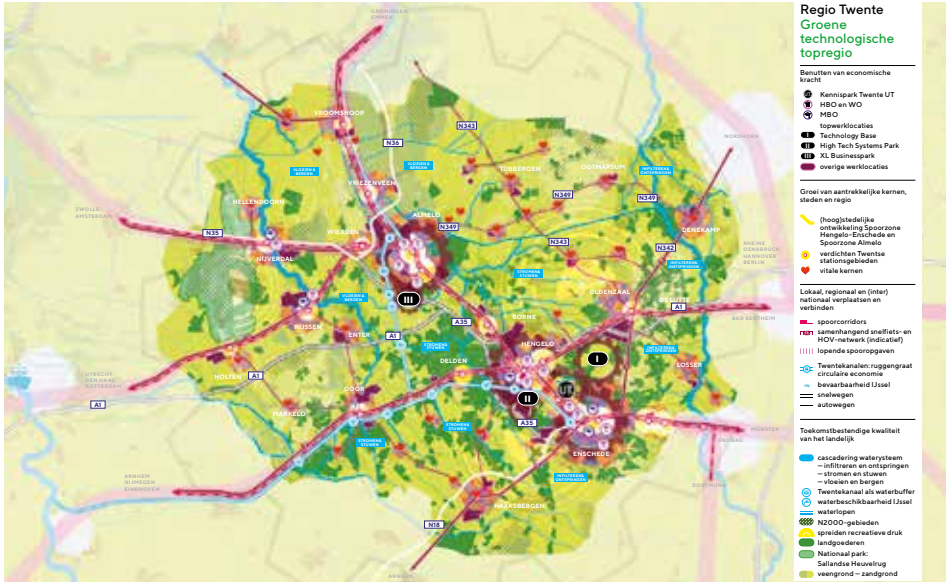
Regionale Stedelijke Investeringsagenda

De Regionale Stedelijke Investeringsagenda (RSIA) Enschede-Hengelo-Almelo 2050 beschrijft hoe de drie Twentse steden gezamenlijk verder willen doorgroeien naar een hoogstedelijke, groene en innovatieve regio die bijdraagt aan nationale opgaven. De kern van de agenda is een integrale ontwikkelstrategie langs vier samenhangende thema’s: economische kracht, (inter-)nationale bereikbaarheid, hoogstedelijke dynamiek en landschap, bodem en water.

Het doel van de RSIA is het benutten en verder versterken van de ruimtelijke en economische potentie van Twente om circa 100.000 extra inwoners en bijbehorende werkgelegenheid te accommoderen in de drie Twentse steden met behoud van leefkwaliteit. De agenda fungeert als een ruimtelijk bod aan het Rijk vanuit de drie steden en de provincie Overijssel en vraagt om samenwerking tussen overheden, kennisinstellingen en marktpartijen.

↑ Gunstige ligging van Twente: middelpunt van (inter-)nationale corridors (beeld: RSIA Twente Must + TG, 2023).

↑ Kaartbeeld Position Paper Twente 2050 (beeld: Must + TG 2024).

Position Paper Twente 2050

De Position Paper Twente 2050 bouwt voort op de Regionale Stedelijke Investeringsagenda (RSIA) door de schaalsprongambitie te verbreden van de drie steden naar heel Twente. De hoofdzaak van het document is het formuleren van één gezamenlijk, regionaal verhaal waarin Twente wordt gepositioneerd als groene technologische topregio van nationale betekenis, met ruimte voor meer dan 100.000 inwoners richting 2050. Het doel is agenderend: de position paper benoemt de centrale opgaven en dilemma's rond wonen, economie, mobiliteit, water en landschap bij verstedelijking en vormt samen met de RSIA de inhoudelijke bouwsteen voor de ROS.

1.3 Positionering en relatie andere trajecten

Positionering van dit stuk

Deze verstedelijkingsstrategie wordt gepositioneerd als een beleidsvoornemen op het beleidsinstrumentarium van de Omgevingswet met als doel om het juridisch planologische beleidsinstrumentarium (omgevingsvisie, programma's en/of omgevingsplan) aan te passen conform de geformuleerde ambities in deze strategie. Participatie en een eventuele Milieueffectrapport (MER) toets vinden plaats bij de doorvertaling naar bijvoorbeeld de omgevingsvisies.

Relatie met andere trajecten

Naast deze verstedelijkingsstrategie loopt er ook een traject tussen Rijk en regio in het kader van het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). De NPVR heeft een meer sociaal-economische insteek. Beide trajecten samen geven een totaalbeeld weer wat er nodig is voor de Twentse regio om niet alleen de schaalsprong te realiseren, maar ook de brede welvaart in zijn algemeenheid te vergroten. Tijdens de totstandkoming van de ROS en het opstellen van het Plan voor de regio van de NPVR is geregeld afgestemd tussen beide trajecten waardoor de ambities op elkaar aansluiten.

Hoewel Twente als regio hoog scoort op brede welvaart, zien we dat deze positieve ontwikkeling niet overal gelijk verdeeld is. Vooral in Almelo, Enschede en enkele andere gebieden binnen de regio blijven specifieke uitdagingen bestaan op het gebied van leefbaarheid, veiligheid, gezondheid en kansenongelijkheid. Juist om deze verschillen in welvaart te verkleinen, is er in Almelo, Enschede en enkele andere plekken aanleiding om in gesprek te gaan over het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV). De mogelijke inzet van het NPLV sluit nauw aan bij de ROS.

1.4 Samenwerking in de ROS

Het succes van Twente valt of staat bij de samenwerking tussen de verschillende overheden en andere betrokkenen. Het uiteindelijke doel is immers integrale ruimtelijke gebiedsontwikkeling die bijdraagt aan een bredere regionale sociaal-economische ontwikkeling. Dat kan alleen als de 14 gemeenten, provincie Overijssel, Waterschap Vechtstromen, Rijk en thematisch betrokkenen als netbeheerders gedurende langere tijd intensief samenwerken. Het is echter niet alleen een samenwerking tussen de overheden. Ook in de triple helix dient dit zijn weerslag te krijgen in de samenwerking met onderwijs en ondernemers.

Het eerste product van deze samenwerkingen is de voorliggende strategie. De ROS dient aan te sluiten bij een aanpak gericht op het initiëren van regionale ontwikkeling, waarbij economische groei de basis is en woningbouw moet meegroeien. Dit vormt de basis voor deze strategie. Hierbij zien we dat de leefmilieus die ook de stedelijke economie aantrekken, die de (hoog) opgeleide jongeren interessant vindt nog maar beperkt aanwezig zijn in Twente. De echte aantrekkingskracht voor een (nieuwe) diverse stedelijke doelgroep ligt op grotere afstand.

Na deze verstedelijkingsstrategie is de ROS niet klaar, integendeel. Dit is het begin waarbij ambities duidelijk zijn en eerste afspraken gemaakt zijn. Dit is het startpunt van een langjarig commitment om de schaalsprong in Twente te realiseren. De stip op de horizon is 2050, maar voor het zover is, zal veel afgestemd en uitgewerkt moeten worden. Zo zijn er onder andere aanvullende onderzoeken, thematische uitwerkingen en lobbytrajecten nodig. Daarnaast zullen de randvoorwaarden om te bouwen op orde moeten zijn, of gemaakt worden, en moet het bouwtempo omhoog. Het is daarom nodig om onder andere de markt, ondernemers, onderwijsinstellingen en netbeheerders te betrekken om kansen en knelpunten te identificeren, en deze knelpunten gezamenlijk weg te nemen. De uitvoering is echter al begonnen en kan ook niet wachten. Twente heeft in de afgelopen jaren al meer gebouwd dan in de eerste woondeal was afgesproken en gaat op die weg door. Voor een daadwerkelijke schaalsprong is echter meer nodig.

02. Kracht van Twente

Twente kenmerkt zich door de specifieke waarden innovatief, groen en sociaal. Deze drie waarden maken de Twentse regio onderscheidend en leveren aanknopingspunten voor verstedelijkingspotenties en -ambities.

2.1 Innovatief Twente

Twente is een regio waar technologie, duurzaamheid en leefkwaliteit samenkomen. Met de Universiteit Twente, de Hogeschool Saxion en het ROC van Twente als kenniscentra ligt hier een sterke basis voor onderzoek, talentontwikkeling en vernieuwende toepassingen. De kern van deze waarde ligt in de sterke verwevenheid van de hightech maakindustrie, kennisinstellingen en ondernemerschap, georganiseerd in een robuuste triple-helixstructuur. Met de Universiteit Twente, Saxion, ArtEZ, ROC van Twente en innovatiecampussen als Kennispark Twente, High Tech Systems Park en Technology Base beschikt de regio over een uitzonderlijk ecosysteem waarin onderzoek, experiment en toepassing samenkomen. Twente ontwikkelt zich als een sterke economische regio. Twente is niet alleen een plek waar innovaties worden bedacht, maar juist ook worden gerealiseerd, doorontwikkeld en opgeschaald.

Typisch Twents is dat deze technologische kracht hand in hand gaat met een hoge kwaliteit van leven. De combinatie van stedelijke dynamiek, compacte leefmilieus en directe nabijheid van landschap en groen maakt Twente aantrekkelijk voor talent en bedrijven. De Twentse kennisspeerpunten zijn chiptechnologie (chiptech), medische technologie (med-tech), defensie- en energietechnologie. Maar innovatie is breder in Twente: naast de vier kennisspeerpunten zet Twente sterk in op circulaire economie, biobased bouwen en slimme landbouw.

De waarde van de innovatieve Twentse regio vertaalt zich in de schaalsprong naar een nog sterker economisch profiel, waar talent blijft en naartoe trekt vanwege de combinatie van toptechnologie en een aantrekkelijk leefmilieu.

↑ Sfeerbeeld: Kracht van Twente met innovatieve waarden.

2.2 Groen Twente

Het landschap vormt het tafelzilver van Twente. Groen fungeert als het visitekaartje van de regio en dit moet ook in de toekomst gekoesterd worden. Het reliëf van Twente biedt hierbij een onderscheidende meerwaarde, en biedt de grond voor een zeer divers landschap. Het hooggewaardeerde coulisselandschap is in veel gebieden goed herkenbaar en kan vaak ook verder worden versterkt. In het beheer van het landschap spelen de agrarische sector, landgoedeigenaren en terreinbeherende organisaties een belangrijke rol.

Het landelijk gebied speelt een belangrijke rol in de verstedelijkingsstrategie van Twente. Het vormt niet alleen het groene raamwerk rond steden en dorpen, maar levert ook ruimte voor natuur, waterberging, waterwinning, recreatie en voedselproductie. Een toekomstbestendige landbouw is daarbij essentieel.
Waar in de meer verstedelijkte gebieden in Nederland de stad de groenstructuren soms overneemt, vormen de Twentse steden nog eilanden in het groen. Ook binnen de steden is er veel groen, onder andere door de parken en de groene longen die het stedelijk gebied inprikken. Groenblauwe principes die nu al worden toegepast in de stad zijn wadi's, open water, infiltratie en koelteplekken.

↑ Sfeerbeeld: Kracht van Twente met groene waarden.

De waarde van groenblauwe dooradering van de regio voor natuur en recreatie, en voor klimaatadaptiviteit vraagt extra bescherming en versterking naar de toekomst. Hierbij is het belangrijk dat de groenblauwe structuren doorlopen tot in het stedelijk gebied, zoals dat nu al het geval is in bijvoorbeeld Almelo. Dit zodat ook binnen de steden een gezonde leefomgeving wordt versterkt waar klimaatadaptatie en biodiversiteit centraal staan. Met het kwalitatief groen tot in de wijken is de natuur altijd dichtbij.

Het Twentse buitengebied en de bebouwde omgeving zijn complementair. De stedenrij is de stedelijke ruggengraat van de regio Twente. De directe nabijheid van het buitengebied biedt rust en ruimte voor de stedelijke gebieden. Dit geeft ook invulling voor wat in scenarioverkenningen als 'groene woonvoorkeuren' wordt benoemd: waarbij gebieden met hooggewaardeerde landschappen aantrekkelijker worden zowel voor internationals als voor binnenlandse 'verhuizers'. Hooggewaardeerde landschappen liggen in veel gevallen in Hoog-Nederland, ook in Twente. Kortom, de groene waarden van Twente zijn zeer aantrekkelijk in het kader van de verstedelijkingspotentie van de regio, en dit wordt steeds meer (h)erkend in toekomstverkenningen.

2.3 Sociaal Twente

Twente staat bekend om gemoedelijkheid en noaberschap. Het is een regio waarin mensen elkaar kennen, helpen en met elkaar samenleven. Waarin stad en land elkaar nodig hebben. Twente koestert als drie-eenheid de diversiteit. Verschillen tussen stad en land zijn er zeker. Diversiteit uit zich in de mate van stedelijkheid en bereikbaarheid, maar ook in de mensen en de ambities. Met diversiteit in landschapstypen, in bebouwingskarakteristieken, in ruimte en in subculturen. Van carnaval tot paasvuur, van familiebedrijf en lokale economie tot internationale kenniscampussen, en van FC Twente, Heracles Almelo tot Excelsior 31.

Deze waarden van diversiteit en samenwerking worden gekoesterd. Dit vraagt aandacht in de verdere ontwikkeling van de regio. Twente is van oudsher een samenhangende regio met een grote diversiteit. Hier hoort een voortgaande respectvolle ontwikkeling bij, met een eerlijke verdeling van lasten en lusten.

Twente werkt actief samen, ook buiten de regio zoals met Regio Zwolle, Stedendriehoek, Arnhem-Nijmegen, Eindhoven/Brainport, Randstad en Münsterland, waarbij ingezet wordt op wederzijdse versterking.

De Twentse drie-eenheid

We komen in deze ontwikkelstrategie tot een samenhangende geografische ordening van drie typen gebieden. We onderscheiden daarin drie dragende steden (Enschede, Hengelo, Almelo), dynamische knopen die via spoor of HOV bereikbaar zijn en een vitaal buitengebied met aantrekkelijke kernen. Deze drie typen gebieden versterken elkaar en vormen samen de Twentse drie-eenheid.

Deze ordening helpt om te zien hoe de verschillende gebiedstypen, met verschillende dichtheden, bereikbaarheid en voorzieningen, onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

De waarden uit dit hoofdstuk - innovatief, groen en sociaal - zien we overal in Twente terug. In de drie-eenheid komen deze waarden op hun eigen wijze tot uiting en versterken we ze vanuit de specifieke gebiedskarakteristieken.

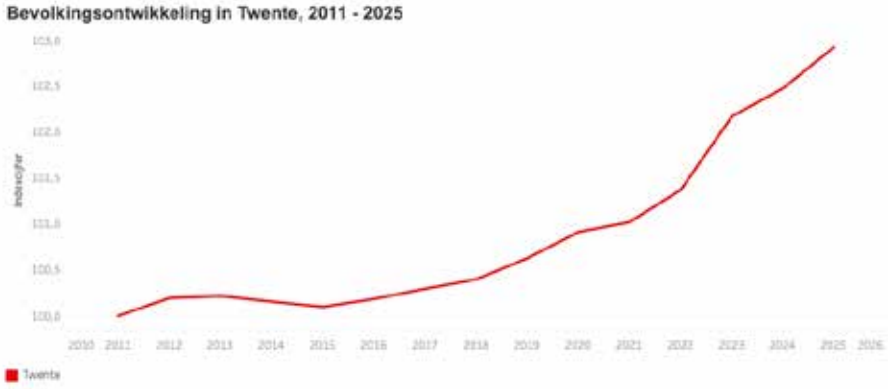
↑ Sfeerbeeld: Kracht van Twente met Sociale en diverse waarden.

03. Twentse opgaven

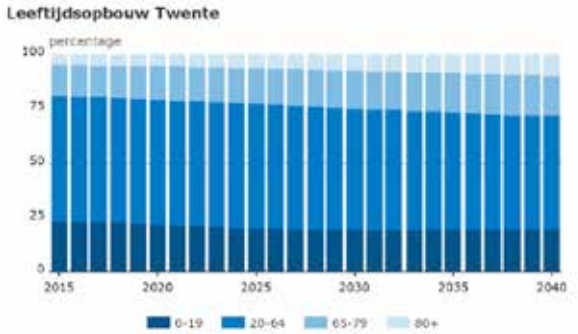
Dit hoofdstuk omschrijft de huidige situatie en opgaven op zeven thema's. Deze thema's zijn de basis voor de schaalsprong.

3.1 Thema Demografische ontwikkeling

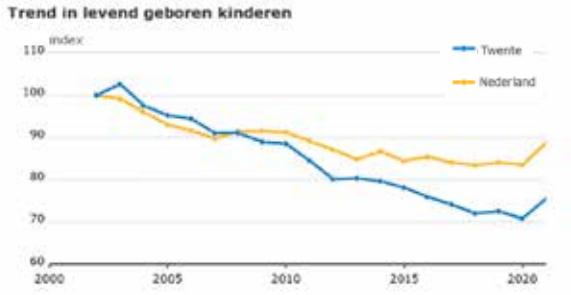
De bevolkingsontwikkeling in Nederland is onderdeel van Europese trends. Dat betekent dat we zowel te maken hebben met immigratie als met vergrijzing. In veel delen van Europa krimpt de bevolking door emigratie en vergrijzing. Een beperkt aantal plekken groeit juist snel. Volgens de Staatscommissie Demografie is Nederland één van die groeiende landen. Nederland als geheel is een bestemming voor migranten. Binnen Nederland zijn het met name de grootstedelijke regio's die veel migranten uit Europa en de rest van de wereld trekken. Door in de toekomst schaalsprongen in de zogenaamde initieerregio's, waaronder Twente, te realiseren, probeert het Rijk die groei zo goed als mogelijk over Nederland te verdelen zodat alle regio's sterker worden.

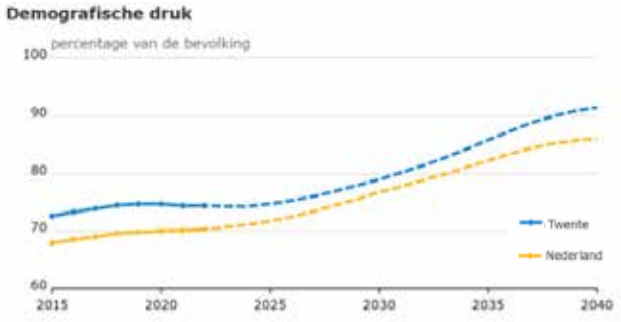
↑ bevolkingsontwikkeling (beeld: kennispunttwente.nl/cijfers-trends/twente/demografie/).

↑ L eeftijdsopbouw Twente (beeld: Basis regiobeeld Twente 2023).

↑ Het aantal kinderen dat in de regio Twente geboren is laat een dalende trend zien, deze daling is sterker dan de gemiddelde trend in Nederland (beeld: Basis regiobeeldTwente-2023).

↑ Verhouding tussen aantal personen van 0-19 jaar en 65 jaar of ouder en de personen in de zogenaamde 'productieve leeftijdsgroep' van 20-64 jaar (beeld: Basis regiobeeldTwente-2023).

3.2 Thema Economie

Groene technologische topregio

Twente onderscheidt zich naast de regio's Zwolle, Stedendriehoek, Arnhem-Nijmegen, Eindhoven/Brainport, Randstad en Münsterland als één van de dragende hightechregio's van Nederland en Europa. Technologie zit diep in het DNA van Twente en de regio behoort tot een van de plekken in Nederland en Europa waar hoogwaardige kennisontwikkeling, toegepaste innovatie, industriële opschaling en productie in fysieke nabijheid samenkomen. Met haar vier onderscheidende en kansrijke kennisspeerpunten in medtech, chiptech, defensie en energietechnologie beschikt de regio over een goede uitgangspositie om een nog belangrijkere bijdrage te leveren aan de nationale en Europese strategische autonomie, verdienvermogen en weerbaarheid. Daarnaast huisvest de regio (vertakt door de gehele regio) grote grown-up (volwassen) hightechbedrijven die een belangrijke schakel vormen in de nationale High Tech Systems and Materials-keten en als toeleverancier actief zijn voor uiteenlopende bedrijven, waaronder ASML in Eindhoven. Daarmee draagt Twente bij aan het verkrijgen en behouden van zogeheten 'control points' in waardeketens waarin Nederland internationaal leidend wil zijn. Niet voor niets is het kabinet positief over de Twentse Beethovenplannen als onderdeel van het Nationaal Versterkingsplan microchip-talent, en heeft zij de regio in de Nota Ruimte aangemerkt als 'initieerregio'.

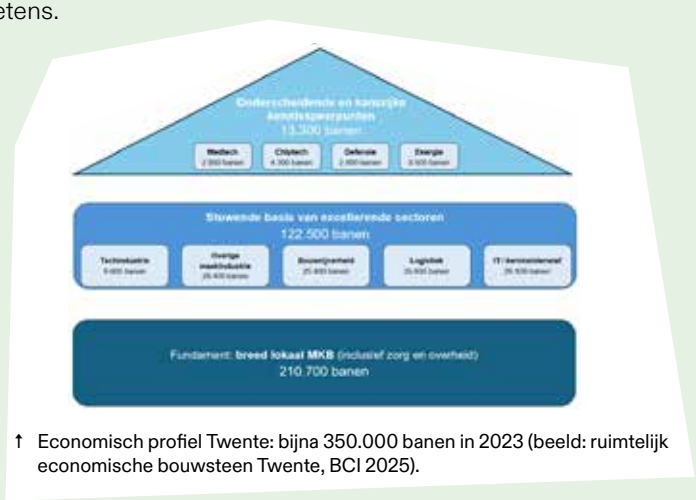
Naast de vier kennisspeerpunten beschikt de regio over een brede en stuwende economische basis, nauw verweven met deze kennisspeerpuntsectoren, met name in techindustrie, overige (hoogtechnologische) maakindustrie, bouwnijverheid, logistiek, en IT/kennisintensief. Deze sectoren worden ondersteund door een breed lokaal en regionaal MKB (inclusief zorg en overheid dat eveneens een cruciale bijdrage levert aan de Twentse economie en haar ambities). Dit profiel, zoals beschreven in de Ruimtelijk Economische Bouwsteen Twente (2025), vormt niet alleen een beschrijving van de huidige economie, maar ook het stevige fundament voor de economische ontwikkeling en ambities van Twente richting 2040 en verder.

In de regio zijn krachtige kennisinstellingen gevestigd, zoals de Universiteit Twente, Hogeschool Saxion, ROC van Twente en diverse specifieke research faciliteiten, waaronder MESA+ (nanotechnologie), TechMed Centre (medische technologie), Digital Society Institute (digitale technologie), Robotics & AI Labs (robotica en AI), de H2 Hub (waterstof-technologie) en de (Bouw)Kampus, waar samen met het bedrijfsleven wordt gewerkt aan hoogwaardige kennisontwikkeling, toegepaste innovatie en industriële opschaling.

De ondernemingskracht in Twente is groot. Startups en scale-ups worden niet alleen actief gestimuleerd en ondersteund via uiteenlopende faciliteiten en programma's voor beginnende ondernemers, maar kunnen zich ook daadwerkelijk ontwikkelen tot grown-ups dankzij het brede palet aan werklocaties dat de regio biedt. Op deze werklocaties zijn de grown-ups al jaren de motor achter het verdienvermogen van Twente.

Campussen nemen een centrale positie in binnen het Twentse economische ecosysteem en functioneren als motoren van de Nederlandse hightechontwikkeling. Twente kent op dit moment drie campussen volgens de campusdefinitie van Buck Consultants International en wenst de komende jaren nog meer campusruimte te ontwikkelen. Kennispark Twente is als (volwassen)campus centraal gelegen in de SHE. High Tech Systems Park (groei campus) en Technology Base (campus in ontwikkeling) nemen momenteel nu een centrale positie in. Daar worden de toepasbare oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen bedacht en ontwikkeld. De focus van Kennispark Twente ligt onder andere op chiptech, medtech, robotica, Advanced Manufacturing, Materials en Smart IT. High Tech Systems Park in Hengelo is een innovatiepark op het terrein van Thales, een wereldwijde speler op het gebied van defensietechnologie. De campus focust zich op het verbinden van scale-ups en grown-ups in de hightech sector. Technology Base Twente op het voormalige militaire vliegveld richt zich op thema's zoals onbemande systemen (drones), Safety & Security en Advanced Materials & Manufacturing, en huisvest ook luchthavengebonden bedrijvigheid.

Naast de campussen beschikt de regio over bedrijventerreinen die verspreid zijn over de dragende steden, dynamische knopen en het vitale buitengebied. Hier zijn bedrijven gevestigd die een belangrijke rol spelen in de nationale en internationale toeleveringsketens.

↑ Economisch profiel Twente: bijna 350.000 banen in 2023 (beeld: ruimtelijk economische bouwsteen Twente, BCI 2025).

Een voorbeeld hiervan is bedrijventerrein Bornsestraat in Almelo, waar diverse hightechtoeleveranciers en productiebedrijven actief zijn op het terrein van Advanced Manufacturing en waar zich intussen voldoende massa, kennis én verwevenheid heeft verzameld om dit door te ontwikkelen. Deze bedrijventerreinen vormen samen met de campussen een geïntegreerd ecosysteem waarin kennisontwikkeling, innovatie, Advanced Manufacturing en industriële opschaling samenkomen. En daarnaast: er is sprake van het 'Twentegevoel', mede dankzij een sterke regionale samenwerking en organisaties zoals Ondernemend Twente en Twente Board.

Bij Twente Board werken ondernemers, onderwijs en overheid al jaren succesvol samen aan de sociaaleconomische structuurversterking van Twente.

Twente Board

De Twente Board is de drijvende kracht achter de economische ontwikkeling van de regio Twente, gericht op het versterken van innovatie, technologische vooruitgang en werkgelegenheid. Het is een samenwerkingsverband tussen ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden die gezamenlijk werken aan een duurzame en welvarende regio.

'Door samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid groeit Twente naar een groene technologische topregio waar het fijn werken, wonen en leven is.'

Ank Bijleveld – Schouten,
voorzitter Twente Board

Dit alles legt een stevige basis voor de economische toekomst van Twente en de mogelijkheid om nieuwe banen te creëren. Twente heeft immers wat te bieden aan andere regio's in Nederland, Europa en de wereld. En omgekeerd leidt dat tot het aantrekken van bedrijven en talent naar Twente. Maar voor een schaalsprong in economische groei is meer nodig.

Verbinding met de Duitse economie

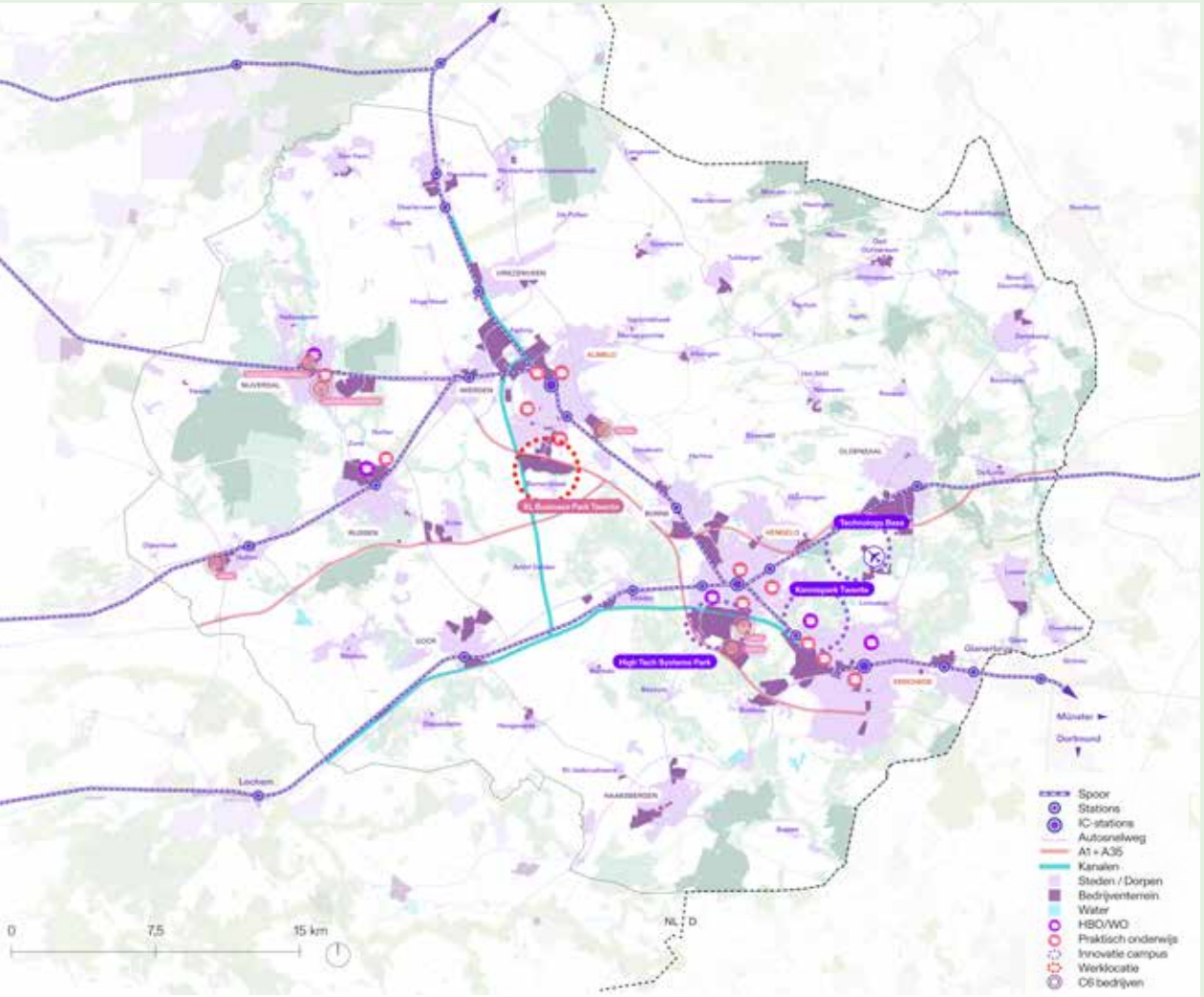
Oost-Nederland, met als kern Twente, en de Duitse grensregio Nord-Westfalen, met als kern Münsterland, vormen samen een economisch en innovatief ecosysteem van ruim 5 miljoen inwoners, circa 480.000 bedrijven en meer dan 20 kennisinstellingen. De kracht zit in het verbinden van complementaire kennis, technieken, faciliteiten en industrie aan beide zijden van de grens.

Dit gebeurt onder de noemer van TECH.LAND met vele Duitse en Nederlandse partners die vanuit hun eigen verantwoordelijkheid bijdragen aan projecten en programma's. Van daaruit ontstaan nieuwe innovaties, waardeketens en investeringen die individuele regio's niet zelfstandig kunnen realiseren. Door TECH.LAND internationaal als één regio te positioneren, vergroten we onze aantrekkingskracht op talent, bedrijven, investeerders en Europese programma's. Twente kijkt met een 360 graden blik om zich heen, met Duitsland als belangrijk deel van onze natuurlijke economische en innovatieve omgeving. De grens is geen scheiding, maar juist een verbinding die de concurrentiekracht en het verdienvermogen van Twente versterkt.

Economische schaalprong

Een economische schaalsprong lukt alleen door versterking en uitbreiding van het regionale verdien- en innovatievermogen. Dit vraagt om extra inzet in alle sectoren van het brede lokale MKB (inclusief de verzorgende economie), de stuwende basis van excellerende sectoren en de kennisspeerpunten. Daarom is de inzet op de opgaven zoals in deze ontwikkelingsstrategie zijn geschetst van groot belang voor de economische toekomst van Twente. De (bedrijfs)campussen, kennisinstellingen en research faciliteiten bouwen we zoveel mogelijk uit in de goed bereikbare dragende steden en bestaande innovatieomgevingen. Daarnaast moet in de dragende steden, dynamische knopen en het vitale buitengebied onder andere ingezet worden op verhoging van de arbeidsproductiviteit, ondernemerschap, voldoende bedrijventerreinen (bestaand en nieuw), woon/werkgebieden, talentontwikkeling en aantrekken en behouden van talent, op peil houden en versterken van de onderwijskolom, robuuste energie-infrastructuur, transitie naar een circulaire economie, voldoende beschikbaarheid van proceswater, datacapaciteit, bereikbaarheid, multimodaliteit, woningbouw en cultureel aanbod.
De ruimtelijk-economische ontwikkeling van Twente is een structurerend en ordenend principe voor de keuzes in de ROS. Een schaalsprong in inwoners, woningen en voorzieningen gaat hand in hand met het vergroten van het economisch verdien- en innovatievermogen. Economische ontwikkeling, woningbouw en maatschappelijk welzijn dienen gelijk op te gaan. Regionale samenwerking en afstemming over de programmering van werklocaties (kwantitatief en kwalitatief) en het vinden van geschikte locaties voor nieuwe ontwikkelingen is daarbij randvoorwaardelijk.

De bereikbaarheid is voor de economische ontwikkeling van belang, waarbij multimodaal gedacht moet worden: talent in de kennis- en diensteneconomie in de steden zal vooral gebaat zijn bij fiets en trein (naast automobiliteit), terwijl traditionele industrie en logistieke sectoren vooral op automobiliteit gericht zijn.
Randvoorwaardelijk hierbij is een robuuste energie-infrastructuur en - voor een deel van de procesindustrie - de beschikbaarheid van proces- en drinkwater.

↑ Kaart economie 2025.

Hoofdopgave Economie:

SCHAALSPRONG IN ECONOMISCH VERDIENVERMOGEN

Deelopgaven:

- Versterken van Twente als groene technologische topregio en hightech kernregio binnen Nederland en Europa.
- Realiseren van economische groei door een schaalsprong te bewerkstelligen in de onderscheidende en kansrijke kennisspeerpunten.
- Programmeren van nieuwe kwalitatieve (schuif)ruimte voor bedrijventerreinen, (bedrijfs)campussen en innovatieomgevingen voor zowel de stuwende en excellerende sectoren als het lokale MKB.
- Realiseren van economische groei in de stuwende en excellerende sectoren: technologisch gedreven maakindustrie, bouwnijverheid, aan technologische sector ondersteunende logistiek en IT/kennisintensief.
- Koesteren en versterken van het brede fundament van het lokale MKB.
- Versterken en erkennen van de Twentse positie in strategische waardeketens en bijdragen aan nationale strategische autonomie.

Met aandacht voor:

- Schaalsprong economisch verdien- en innovatievermogen als dragend en ordenend principe.
- Twentse aandeel in versterking van in de nationale strategische autonomie.
- Doorontwikkeling van bestaande en ontwikkeling van nieuwe (bedrijfs) campussen en innovatieomgevingen.
- Bescherming en betere benutting van bestaande bedrijventerreinen (zuinig en zorgvuldig ruimtegebruik).
- Functiemenging en meervoudig ruimtegebruik bij nieuwe woningbouwontwikkeling.
- Aantrekken en vasthouden van (internationaal) talent door hoogwaardige leefmilieus.
- De bereikbaarheid van Twente versterken, zowel met de aangrenzende stedelijke regio's als met Duitsland, om de agglomeratiekracht te vergroten.
- Slimme en robuuste energie- en watervoorziening.
- Transformatie naar een duurzame en circulaire economie.

3.3 Thema Wonen en leefomgeving

Wonen in Twente wordt gekenmerkt door de interessante combinatie van stedelijkheid en nabijheid van landschap. De drie dragende steden Enschede, Hengelo en Almelo bieden een breed aanbod aan stedelijke voorzieningen, werkgelegenheid en onderwijs. Tegelijkertijd is het buitengebied nooit ver weg. Daarbij beschikken inwoners in Twente gemiddeld over meer woonoppervlakte dan de inwoners in veel andere stedelijke regio's van vergelijkbare omvang.

Twente biedt een grote variatie aan leefmilieus, van compacte stedelijke wijken tot dorpen en landelijke woonvormen. De groene structuur rond en in (groene lobben) steden fungeert als een duidelijke ruimtelijke begrenzing en draagt bij aan leefkwaliteit en gezondheid. Tegelijkertijd zien we overal in Twente dat inwonersgroei alleen plaatsvindt door migratieoverschot en als er nieuwbouw wordt gerealiseerd. Hierdoor staat de woonomgeving voor opgaven als het behouden en versterken van ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid en vitaliteit. Een belangrijke opgave hierbij is ook het aantrekken en behouden van talent dat studeert aan de Twentse onderwijsinstellingen.

Compacte verstedelijking en meervoudig ruimtegebruik

Het gebruik van de ruimte is een belangrijk thema voor de leefomgeving en de ruimtelijke ordening. De ruimte in Nederland is schaars en staat flink onder druk vanuit de opgaven die er zijn. Er is echter veel verschil in de ruimtelijke druk, ook binnen Twente. Het buitengebied is vrij ruim van opzet. De ruimte is hier extensiever gebruikt, maar kent altijd een belangrijke waarde, bijvoorbeeld voor natuur, voedselproductie, recreatie of klimaatadaptatie. Hier wordt in lagere dichtheden gewoond, en zijn afstanden vaak groter. Tegelijkertijd zien we dat ook in de stedelijke gebieden het ruimtegebruik in de loop der jaren alsmaar minder efficiënt is geworden. Er wordt steeds meer ruimte benut voor bebouwing voor wonen en werken, maar de intensiteit neemt af. In de beelden zien we dat de ruimte steeds extensiever gebruikt wordt. In 50 jaar tijd is de bevolkingsdichtheid gehalveerd. Dit heeft effect op het draagvlak voor voorzieningen, dat her en der onder druk komt te staan. Dit effect is het meest voelbaar in het buitengebied. Hier is het gebruikelijk om wat verder weg te wonen van bepaalde voorzieningen. Deze trend zet door. Met name voor dagelijkse voorzieningen, zorg en onderwijsvoorzieningen is dit een negatieve ontwikkeling, die leidt tot een afname van de leefkwaliteit.

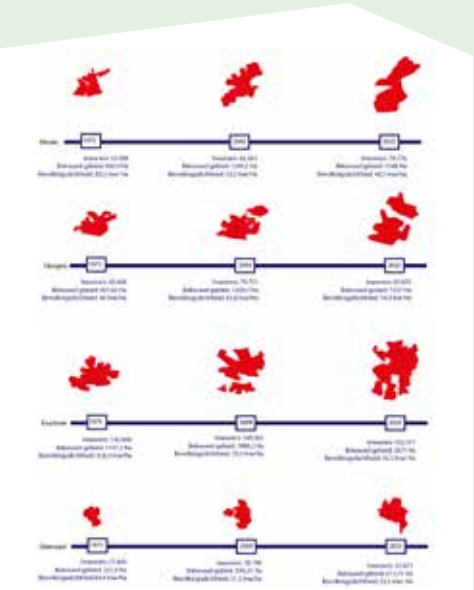
Twentse Woonopgave

Twente staat de komende decennia voor een grote woonopgave: terwijl demografische trends wijzen op vergrijzing en een mogelijk afvlakking van de bevolkingsgroei na 2040/2050, verkennen regio en Rijk in de ROS bewust een substantiële groei van inwoners om brede welvaart, talent en economische kracht te behouden. Dat vraagt om veel nieuwe woningen, vooral in de drie dragende steden, waar hoogstedelijke verdichting in de spoorzones (zoals Almelo Centraal en Spoorzone Hengelo–Enschede) ruimte biedt voor nieuwe leefmilieus en een aantrekkelijk stedelijk leefklimaat. De hogere dichtheden kennen veel voordelen, maar vormen ook een aandachtspunt bij behoud en verbreding van bestaande sociale structuren met de komst van nieuwe Twentenaren. Tegelijk wordt ook in de andere kernen gebouwd. Met name in de dynamische knopen met hogere dichtheden nabij stations en HOV-knooppunten, en voor vitaliteit en leefbaarheid tot in de kleinste kernen. Dit alles zodat de regio als geheel leefbaar en vitaal blijft.

De bestaande en nieuwe leefmilieus moeten aantrekkelijk zijn voor jong talent, starters en internationale werknemers. Zij zijn essentieel voor het verder versterken van de technologische topregio Twente.

↑ Opgaven woonomgeving in de Nieuwe Overijsselse omgevingsvisie (NOO) 2025.

↑ Ruimtegebruik Twentse steden: in 50 jaar tijd is de bevolkingsdichtheid gehalveerd.

In de bestaande wijken ligt een forse opgave in verduurzaming, stedelijke vernieuwing, transformatie en betaalbaarheid, gekoppeld aan het versterken van (maatschappelijke) voorzieningen, reuring en cultuur; randvoorwaarden voor een regio die toekomstig talent wil binden. Locatiekeuzes voor woningbouw moeten vanuit het principe 'water en bodem sturend' vorm krijgen, met ruimte voor groenblauwe structuren en aandacht voor het kwetsbare Twentse watersysteem. Vanuit vitaliteit, ruimtebeslag en nabijheid dient dit bij voorkeur binnenstedelijk en binnendorps plaats te vinden. Zo wordt de woonopgave verbonden met economische ontwikkeling, mobiliteit, landschap, klimaatverandering en brede welvaart.

Een eerste inventarisatie van de woningbouwplannen leert dat er veel ambitie is in de regio waar het gaat om plannen die al in uitvoering of onherroepelijk (de harde plannen van 2022-2030) zijn of juist de plannen die nog niet zijn vastgesteld (vooral na 2030).

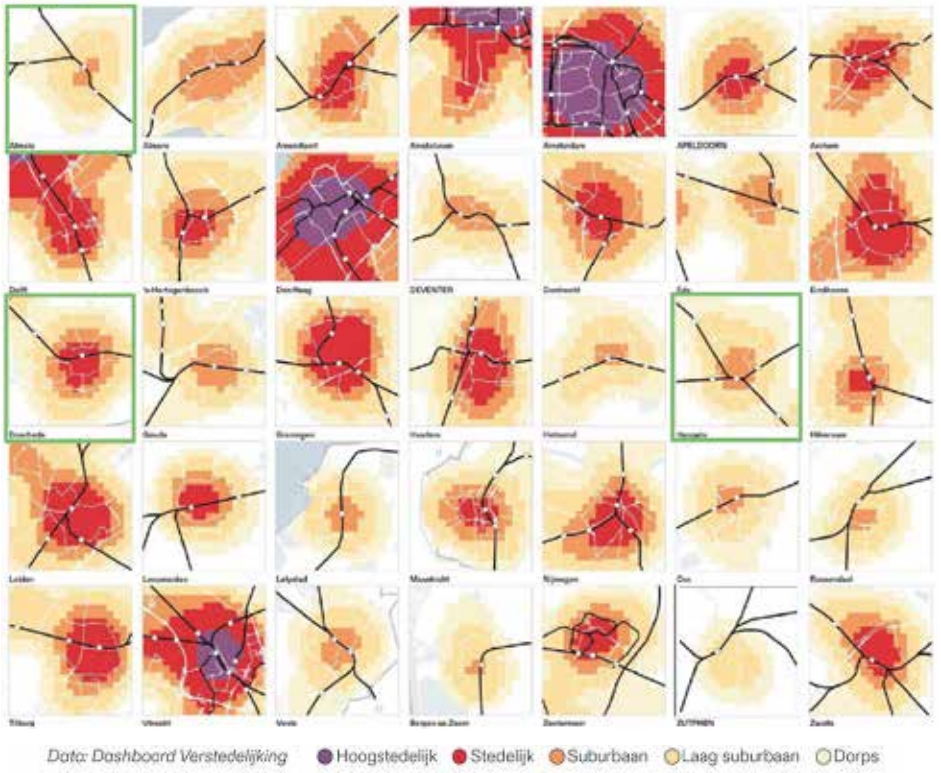
Om tot de juiste samenhangende ontwikkeling te komen in de regio, waarbij een belangrijke bijdrage aan de andere thema's wordt geleverd, is en blijft regionale afstemming nodig. Om zo te bouwen op de juiste plek en voor de juiste doelgroep, wat bijdraagt aan bereikbaarheid en nabijheid van voorzieningen en leefkwaliteit.

NABIJHEID VAN BANEN EN INWONERS

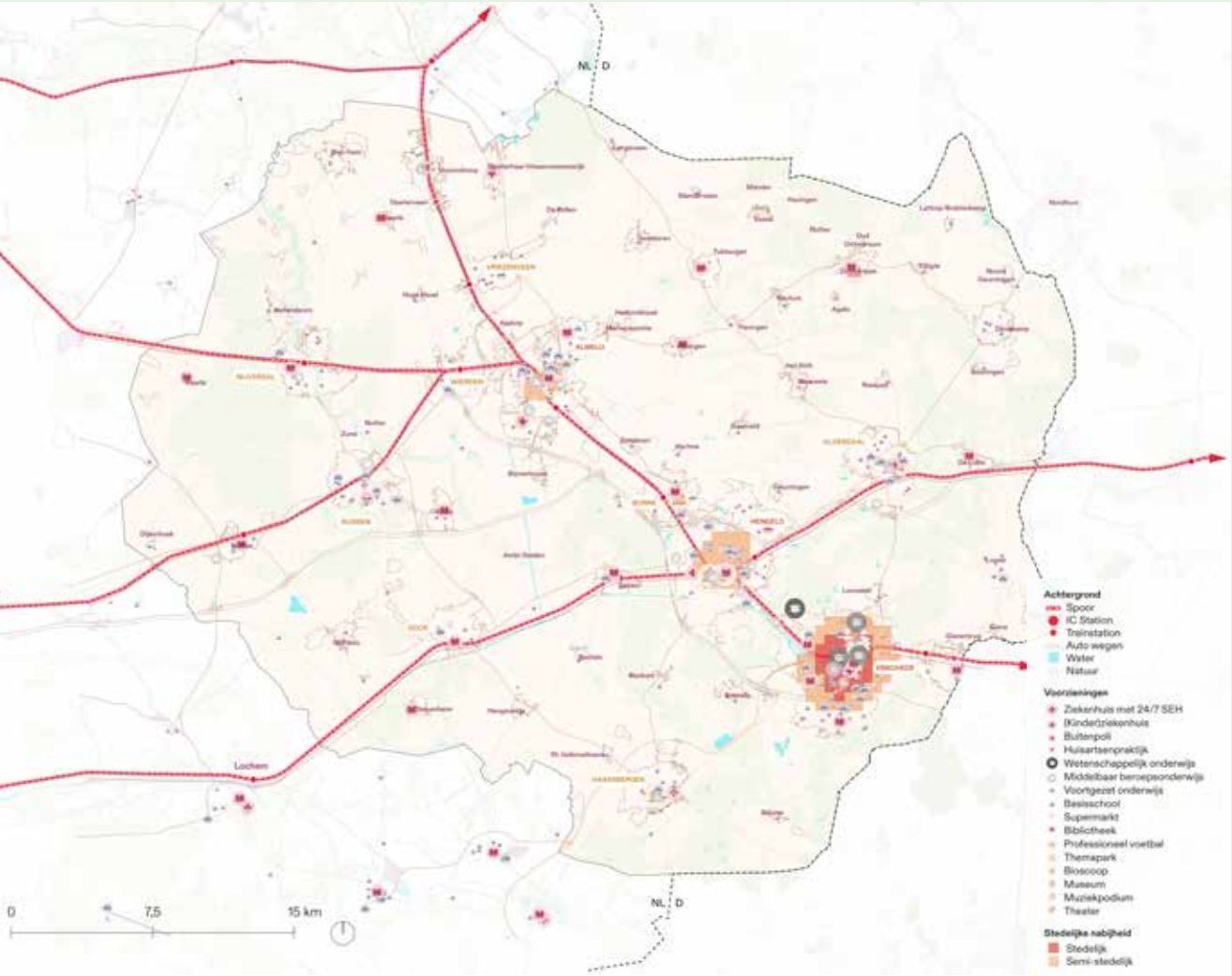
Ruimtelijke nabijheid is een goede voorwaarde voor samenwerking, kennisdeling, ontmoeting en innovatie. Uitgebreide analyse van de Nederlandse mobiliteit laat bovendien zien dat de belangrijkste indicator voor de hoeveelheid mobiliteit en de soort mobiliteit die een plek genereert (dus per woning, arbeidsplaats etc.), te bepalen is aan de hand van de mate van stedelijkheid van deze plek.

Als de stedelijkheid van een locatie verandert, verandert na verloop van tijd ook het mobiliteitsprofiel van en naar deze locatie. Dat geldt niet alleen voor de nieuwe gebiedsontwikkeling, maar ook voor omliggende ('bestaande') locaties. Het volgende valt op als we naar de Twentse steden kijken door de bril van het Dashboard Verstedelijking[1]:

- In de huidige situatie is er van de drie Twentse steden alleen in Enschede sprake van een stedelijk milieu, vergelijkbaar met Dordrecht of Breda.
- Hengelo en Almelo kennen geen stedelijk milieu volgens het dashboard verstedelijking. Zelfs de centrumgebieden in deze steden kennen een suburbane karakteristiek.
- Er is ruimte in de Twentse steden om de schaalsprong zoals benoemd voor de initieerregio's in de Ontwerp Nota Ruimte te realiseren.

1 Het Dashboard Verstedelijking is een instrument dat inzicht biedt in hoe de woningbouwopgave maatschappelijke meerwaarde oplevert en regio's kan helpen integrale afwegingen te maken in hun verstedelijkingsstrategie (Dashboard Verstedelijking, College van Rijksadviseurs, 2018).

↑ Kaart woonomgeving 2025.

Hoofdopgave Woonomgeving

WONINGBOUW OP DE JUISTE PLEK EN VOOR DE JUISTE DOELGROEP, MAAK DAARBIJ DE KOPPELING TUSSEN VERSTEDELIJKING EN MOBILITEIT

Deelopgaven:

- Talent, jongeren en internationals aantrekken en vasthouden.
- Verbeteren brede welvaart in Enschede en Almelo en andere plekken in Twente.
- Nieuwe ontwikkelingen combineren met versterken bestaande leefmilieus.
- Mee laten groeien van voorzieningen en werkgelegenheid.
- Bouw voor doorstroming.

Met aandacht voor:

- Groter wordend aandeel vergrijsde bevolking.
- Na 2040 laten de huidige prognoses een afvlakkende groei zien.

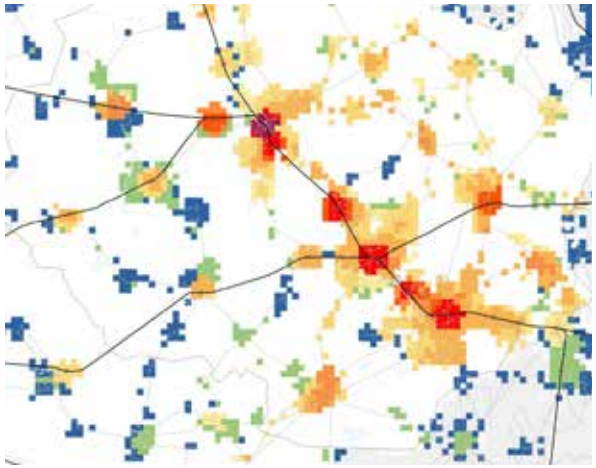
3.4 Thema Verplaatsen en verbinden

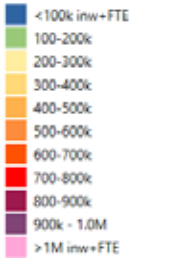
De regio Twente kent een polycentrische ruimtelijke structuur, met een samenhangende stedelijke as bestaande uit de dragende steden Enschede, Hengelo en Almelo, aangevuld met dynamische knopen, de kleinere kernen en een uitgestrekt buitengebied. Het mobiliteitssysteem weerspiegelt deze opbouw en bestaat uit hoogwaardige corridors, regionale schakels en fijnmazige ontsluiting. Het systeem is primair gericht op dagelijkse verplaatsingen voor werk, onderwijs, zorg en voorzieningen binnen het daily urban system (DUS), en vervult daarnaast een belangrijke rol voor logistieke en grensoverschrijdende stromen.

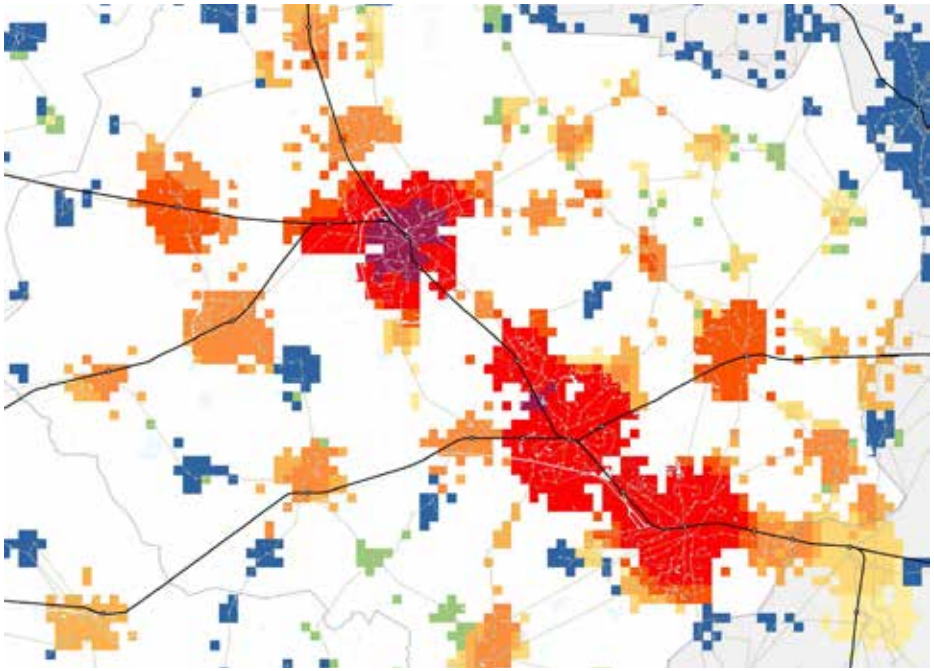
Wegennet voor regionale verplaatsingen

Het wegennet vormt een basis van de regionale mobiliteit en draagt het grootste deel van de woon-, werk- en onderwijsverplaatsingen. Twente heeft een duidelijke oost-westoriëntatie via de A1, met sterke verbindingen richting Zwolle (N35), de Stedendriehoek, de Randstad en Duitsland. Daarnaast is Twente verbonden met het noorden via de N36 en met het zuiden via de N18. Verkeersveiligheid en doorstroming vormen belangrijke opgaven op de N35 en N36. De grootste verkeersdruk concentreert zich in en rond de stedelijke as Enschede–Hengelo–Almelo, waar internationale, regionale en lokale stromen samenkomen. Voor veel dorpen en het buitengebied is de auto de snelste en meest betrouwbare vervoersoptie. Het ov-aanbod is beperkt in de dorpen en het buitengebied.

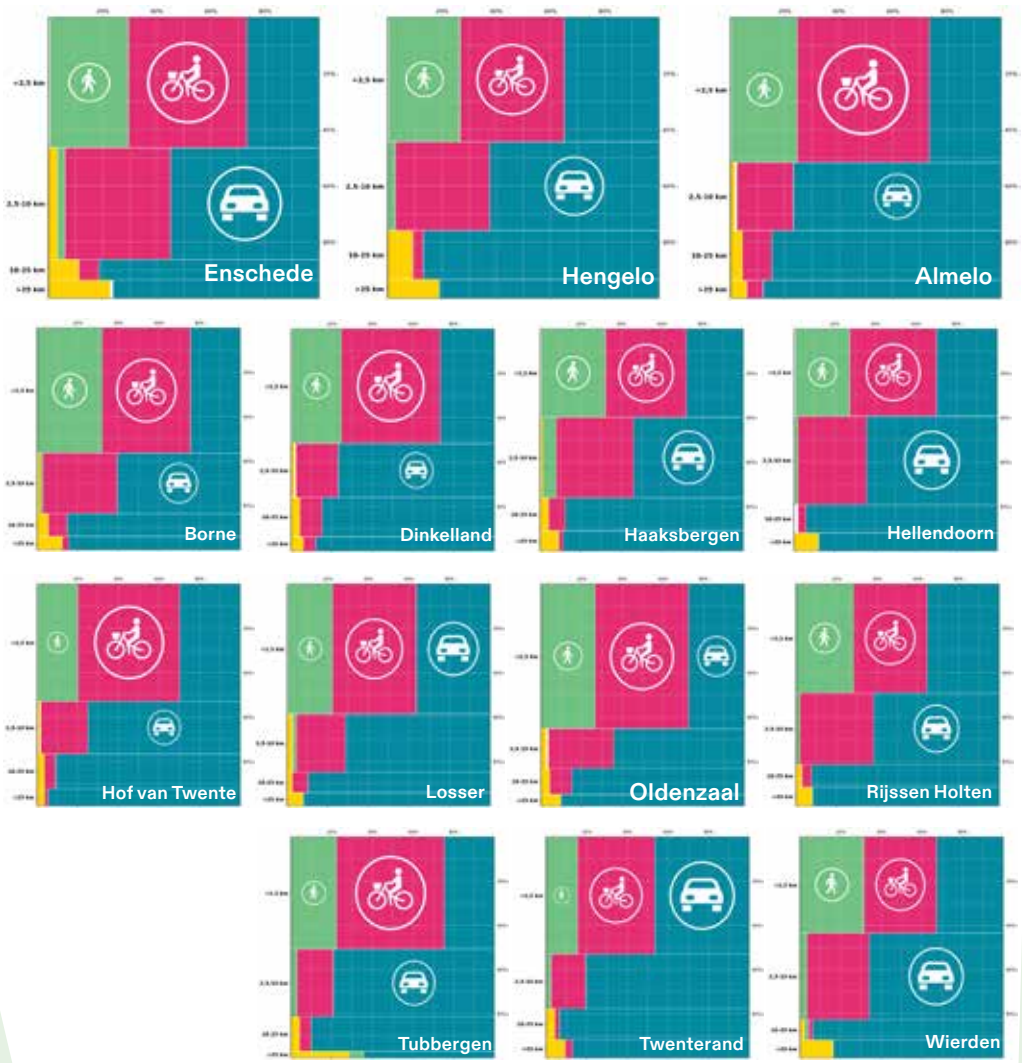
Station	Enschede	Hengelo	Almelo
Inwoners 1,5 km	37.173	30.083	23.022
Banen 1,5 km	32.720	17.783	15.412
Inwoners 3 km	100.295	58.305	57.479
Banen 3 km	60.690	39.123	35.803

↑ Ov-index exclusief fiets (links) en inclusief fiets (rechts). Hierbij geldt: rood = hoge bereikbaarheid van inwoners en arbeidsplaatsen, blauw = laagste bereikbaarheid (minste inwoners en arb.pl. binnen bereik).

↑ Mobiliteitsgedrag per gemeente (2004-2024).

Leeswijzer
Dit 'vierkantje' geeft de vervoerswijzeverdeling per gemeente, of 'Modal Split' aan over verschillende afstanden. Op de horizontale as staat de verdeling over verschillende typen vervoer (lopen: groen, fiets: roze, ov: geel en auto: blauw). Op de verticale as staat de verdeling over 4 verschillende afstandsklassen, van korte tot lange afstanden.

Spoor als ruggengraat

De spoorverbinding Almelo–Hengelo–Enschede vormt de ruggengraat van het Twentse netwerk en koppelt Twente aan (inter-)regionale bestemmingen, via de (inter-)nationale verbindingen en drie regionale lijnen, zoals de Twentekanaallijn van Oldenzaal naar Zutphen en de lijn naar Zwolle. Twente heeft nu vier Intercity (IC) stations waar deze lijnen samenkomen en 16 regionale stations. Het spoor biedt verbinding tussen vele kernen en onderwijslocaties. Stations functioneren als mobiliteitsknooppunten met overstapmogelijkheden op de bus en de fiets. Twente kent een hoge stationsdichtheid. Daardoor is het spoor aantrekkelijk voor veel inwoners die vanaf de dragende steden vertrekken naar spoorlocaties in de dynamische knopen, andere regio's en luchthavens. Het spoor biedt een belangrijke internationale verbinding.

Tegelijkertijd staat het spoor in Twente voor een aantal uitdagingen: op delen van het spoor rijden nog dieseltreinen (o.a. richting Gronau/Münster). Ook kent het spoor tussen Wierden en Hengelo een capaciteitsprobleem, zowel voor de stations als voor het spoor zelf. Hierdoor staat de capaciteit ervan onder druk. Bij een intensivering op Zwolle-Enschede is een opwaardering van het spoor tussen Zwolle en Wierden noodzakelijk.

Bus en HOV

Het bus- en HOV-netwerk zorgt voor fijnmazige ontsluiting, maar de kwaliteit van dit netwerk verschilt sterk per gebied. In stedelijke zones vervult het busnet een belangrijke aanvoerende en verbindende functie, onder meer richting stations en campussen, en in mindere mate naar de bedrijventerreinen. In kleinere kernen en het buitengebied is het aanbod minder frequent en vaak sterk spitsgericht, wat de bruikbaarheid voor niet-standaard reistijden beperkt en de afhankelijkheid van de auto vergroot.

Fiets

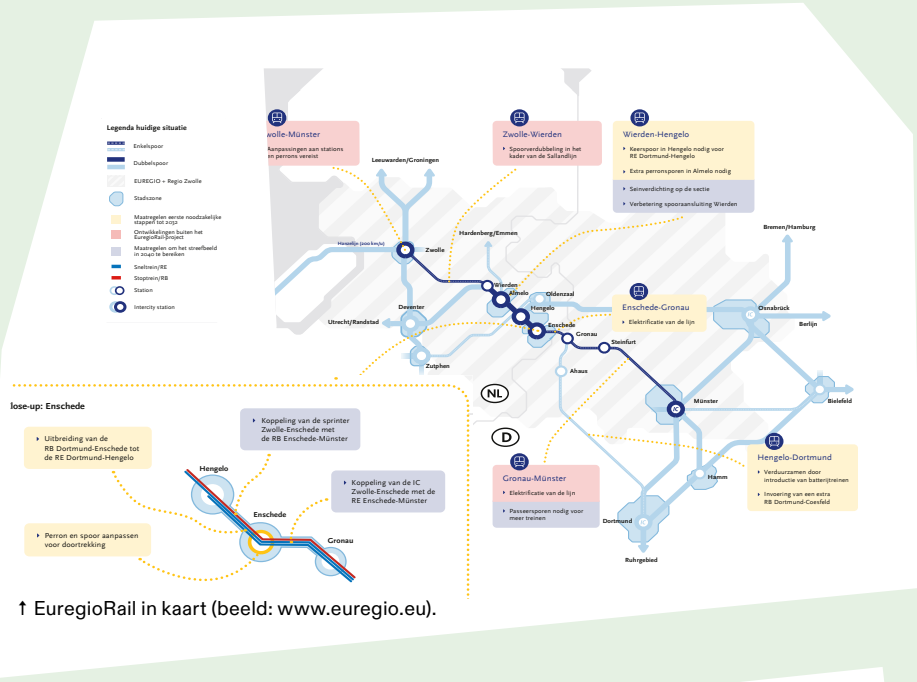
De fiets en e-bike spelen een cruciale rol bij korte en middellange afstanden. De fiets is belangrijk voor woon-werkverkeer binnen en tussen kernen en als voor- en natransport naar ov-knooppunten. In het buitengebied vergroten e-bikes en speedpedelecs de actieradius, al blijven veiligheid en comfort sterk afhankelijk van de kwaliteit van routes en infrastructuur. De F35 is hier een mooi voorbeeld van.

Goederenvervoer

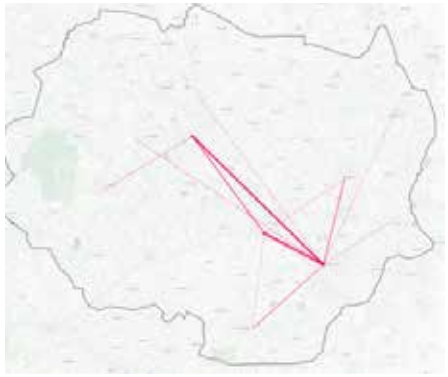
Als maak- en logistieke regio kent Twente aanzienlijke goederenstromen, die vooral gebruikmaken van het spoor- en wegennet. De combinatie van logistiek verkeer en dagelijkse mobiliteit vergroot de druk op de Europese TEN-T corridor door Twente. De doorgaande goederenstroom legt een groot beslag op de capaciteit van weg en spoor. Daarnaast legt het goederenvervoer een beperking op de leefbaarheid, veiligheid en ontwikkelmogelijkheden rondom ov-knooppunten. Ook het vervoer over water via het Twentekanaal met de binnenhavens (verenigd in Port of Twente) is belangrijk voor de Twentse economie. De bevaarbaarheid van het Twentekanaal staat echter onder druk in perioden van droogte, wanneer de aanvoer van water vanuit de IJssel lastiger is door een lage waterstand. Dit raakt onze watergebonden bedrijvigheid, maar ook de logistiek van andere bedrijven in de regio.

Twentse mobiliteitsopgave

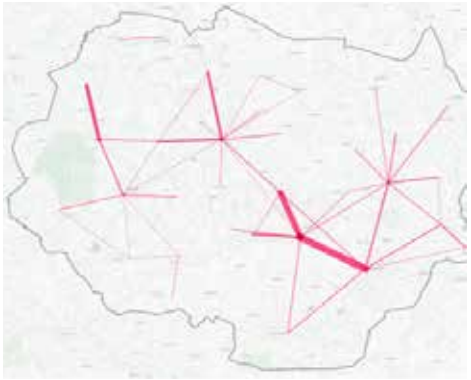
Door het toevoegen van meer inwoners en arbeidsplaatsen zal de druk op het mobiliteitssysteem in Twente toenemen. We zullen moeten onderzoeken wat de effecten hiervan zijn tussen de kernen en de dragende steden evenals nationaal en internationaal.

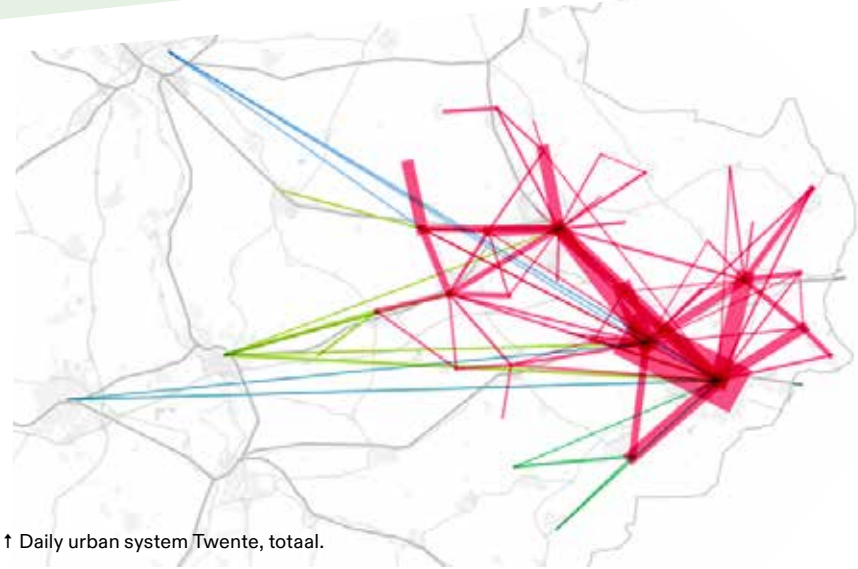
↑ EuregioRail in kaart (beeld: www.euregio.eu).

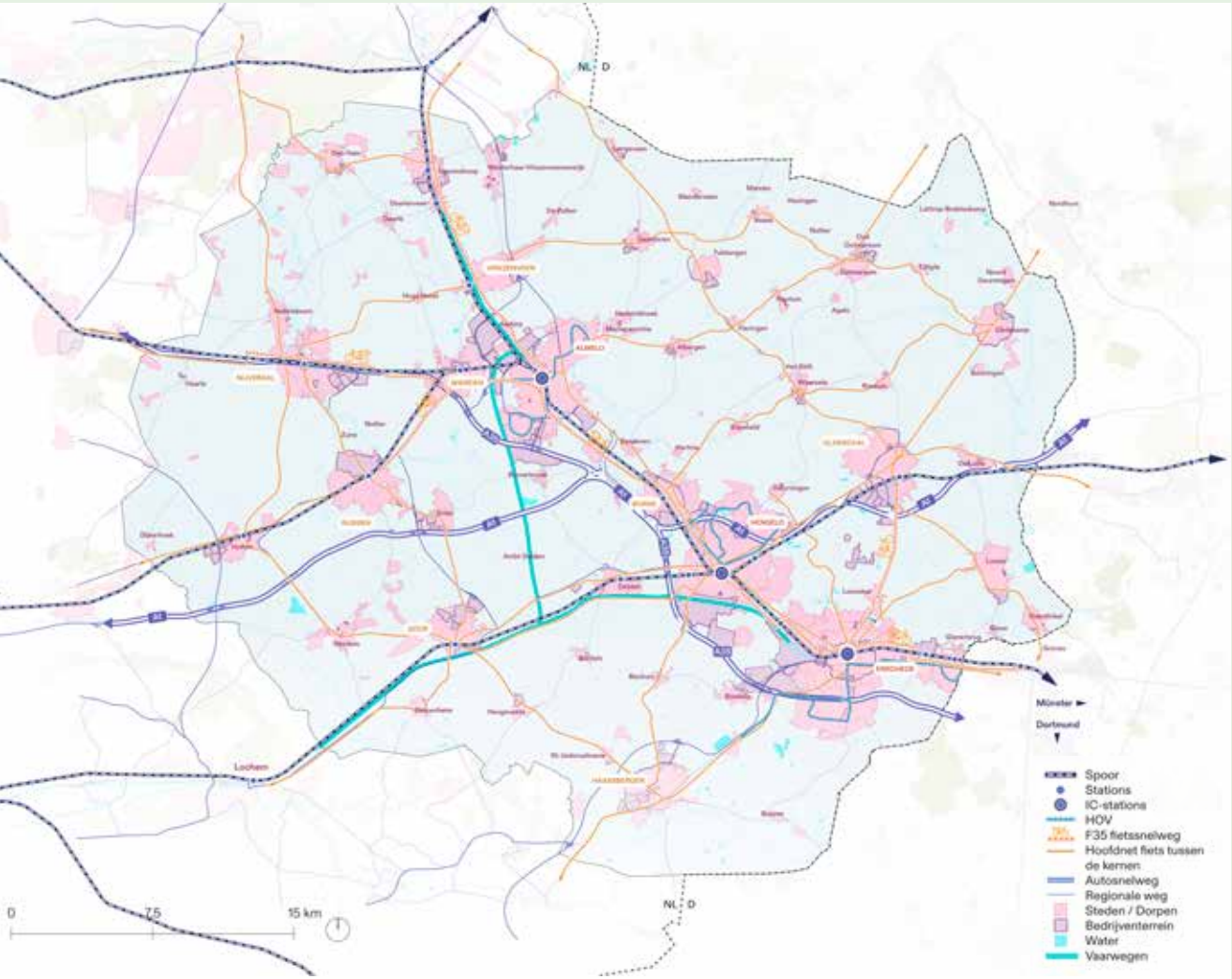
↑ Daily urban system (DUS) Twente, aandeel ov.

↑ Daily urban system Twente, aandeel fiets.

↑ Daily urban system Twente, totaal.

↑ Kaart mobiliteitsnetwerk 2025.

Hoofdopgave Verplaatsen en verbinden

EEN GOED FUNCTIONEREND DAILY URBAN SYSTEM VOOR REGIO TWENTE

Deelopgaven:

- Verdichten bij ov-knooppunten (bouwen op multimodaal bereikbare plekken).
- Versterken bereikbaarheid richting Duitsland en belangrijke stedelijke regio's.
- Versnellen mobiliteitstransitie door bieden van alternatieven en flankerend beleid: (N)STOMP als middel, waarbij voetganger prioriteit krijgt (stapper), daarna fiets (trapper), ov, deelmobiliteit en tot slot de personenauto.
- Goederenvervoer: Veiligheid en capaciteit i.r.t. verstedelijking rondom ov-knooppunten.

Met aandacht voor:

- Bereikbaarheid van bestaande en nieuwe voorzieningen.
- Inzetten op goed ov en fiets.
- Autoafhankelijkheid van de regio.

3.5 Thema Energie en drink-/proceswater

Energie

De energietransitie vraagt om ruimte voor duurzame opwek (zon en wind) zoals in de regionale energiestrategie is afgesproken. Maar het vraagt ook om een robuuste infrastructuur en opslagcapaciteit. Netcongestie vormt in de huidige situatie al een knelpunt: uitbreiding van het netwerk, het aanleggen van ondergrondse hoogspanningsverbindingen en het ontwikkelen van warmtenetten zijn noodzakelijk om nieuwe woningen, bedrijven en hightechclusters te kunnen aansluiten. De energietransitie raakt bovendien direct aan het landschap: energielandschappen moeten zorgvuldig worden ingepast om het karakteristieke Twentse coulisselandschap te behouden. Dit vraagt om ontwikkelingen die passen bij de kenmerken en schaal van het landschap ter plekke, terwijl tegelijkertijd voldoende capaciteit moet worden opgebouwd voor de groeiambities richting 2050.

Op dit moment wordt het netwerk uitgebreid en worden verdeelstations bij Almelo en Hengelo gerealiseerd. Dit draagt bij aan een oplossing van de netcongestie voor de huidige situatie tot 2035. De beoogde schaalsprong in Twente tot 2050 vraagt aanvullende actie om een tweede congestieprobleem te voorkomen.

Drinkwater en proceswater

Voor drinkwater geldt een urgente en structurele opgave: Twente ligt op hoge zandgronden waar aanvoer van water uit het hoofdwatersysteem lastig is. Dat maakt de regio extra kwetsbaar voor droogte, zeker in het licht van de klimaatverandering. De drinkwatervoorziening staat nu al onder druk: het drinkwaterbedrijf Vitens geeft aan dat bij ongewijzigd beleid na 2030 geen nieuwe woonwijken meer kunnen worden aangesloten, omdat de winning en transportcapaciteit dan ontoereikend zijn. Dat belemmert niet alleen woningbouw, maar ook economische groei en natuurherstel.

Het huidige Twentse watersysteem kan niet voldoende water leveren voor de behoefte van inwoners en industriële processen en is in toenemende mate afhankelijk van het IJsselmeer. Bestaande bronnen moeten beschermd worden en innovaties als gebruik van regenwater en grijs water (voor bijvoorbeeld het wassen, douchen en de wc) zijn essentieel voor de besparing, net als het toepassen van ander én minder water voor de industrie.

Opgemerkt wordt dat deze schaalsprong extra behoefte aan (drink)water met zich meebrengt. De inzet op enkel besparing is ontoereikend voor de ambities die in deze strategie staan beschreven.

Hierbij speelt bovendien het Twentekanaal een rol: het waterpeil in het kanaal zakt in droge tijden. Dit gaat ten koste van de bevaarbaarheid, maar ook ten koste van de functie van zoetwateraanvoer en -beschikbaarheid.

Het tempo van de ontwikkeling van wonen en werken is gerelateerd aan de beschikbare drink- en proceswatercapaciteit. Hierbij geldt dat zonder een systemische omslag (besparen en extra toevoer) de schaalsprong in bevolking en werkgelegenheid wordt vertraagd.

↑ Kaart energie en drinkwater 2025.

Hoofdopgave energie + water

RANDVOORWAARDEN OP ORDE: VOLDOENDE WATER (DRINK- & PROCESWATER) EN ENERGIE

Deelopgaven:

- Versnellen bestaande opgaven op energie en water met behulp van de schaalsprong.

Met aandacht voor:

- Energie en waterbeschikbaarheid op orde in relatie tot de schaalsprong.
- Vanuit de drie pijlers van de drinkwateropgave:
  1. *benutten van meer diverse bronnen naast grondwater,*
  2. *beschermen van bestaande bronnen,*
  3. *drinkwaterbesparing.*
- Ruimte bieden aan nieuwe innovatieve energieoplossingen.
- Energieopwek en -infra goed ingepast en passend bij de kenmerken en schaal van het landschap.

3.6 Thema Bodem en water en klimaatadaptatie

Water en bodemsysteem

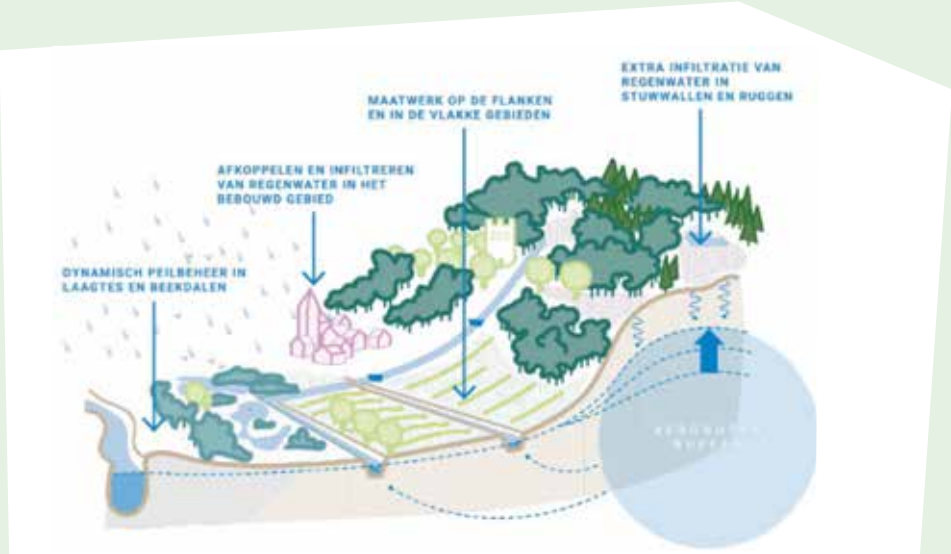
De ondergrond van Twente wordt gekenmerkt door een grote geologische en hydrologische variatie, die terug te zien is in het huidige landschap en het landgebruik. Twente ligt grotendeels op zandgronden, afgewisseld met beekdalen, dekzandruggen en stuwwallen. In het oosten en noordoosten komen hogere, licht glooiende delen voor, met lokaal keileemlagen, terwijl lagergelegen zones bestaan uit natte zandgronden en voormalige veengebieden.

Deze ondergrondstructuur is bepalend voor de waterhuishouding, waarbij zowel de hogere als de lagere delen kampen met droogte en wateroverlast. Tijdens hevige neerslagsituaties stroomt het water snel af over de hellingen.

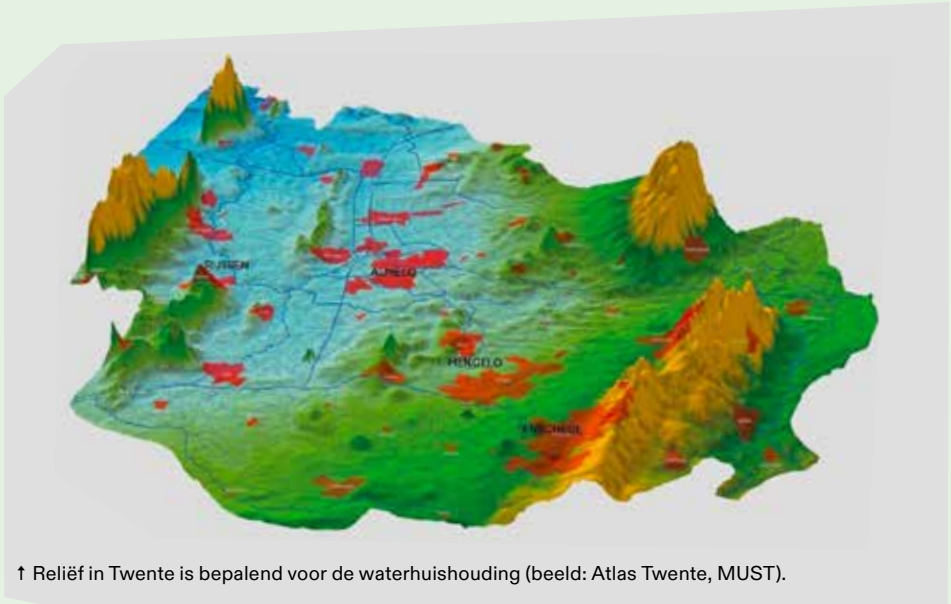
Tussen de stuwwal Enschede-Ootmarsum in het oosten en de Sallandse Heuvelrug (tot 75 boven NAP) in het westen, stroomt het water via het Reggesysteem af richting het noordwesten, waar het gebied vlakker en lager is. Hier komen lokaal hogere grondwaterstanden voor in perioden met langdurige of zware neerslag. Veelal is lokaal reliëf uiteindelijk bepalend voor de ervaren mate van wateroverlast en droogte.

De grondsoort, ondergrond en hydrologie bepalen de geschiktheid voor onder andere de landbouwfunctie. Vanwege water-, natuur- en klimatologische opgaven, staat de (grootschalige) landbouwsector in het oostelijk deel van Twente voor een grotere uitdaging dan de landbouw aan de westzijde en de lagere delen van Twente. De bodem is goed doorlatend, waardoor deze kwetsbaar is voor verdroging. Er ligt een fijnmazig netwerk van beken en bronnen, maar de waterbeschikbaarheid staat onder druk. In de jaren 2019 en 2020 zijn veel bovenlopen van beeksystemen in Twente drooggevallen. In Zuidwest-Twente worden enkele beeksystemen in droge periode gevoed met water uit het Twentekanaal. Daarmee kan in enkele lagergelegen gebieden water aangevoerd worden, mits het Twentekanaal met IJsselwater op peil gehouden kan worden.

Het uitgangspunt ‘Water en bodem sturend’ heeft in Twente dus consequenties voor de verstedelijking, landbouw, natuur; dus ruimtelijke ordening in brede zin.
Naast waterkwantiteit is ook waterkwaliteit relevant voor ontwikkelingen in Twente. Voldoen aan de Kaderrichtlijn Water is een EU-verplichting (2027) en vraagt wat van de inrichting en belasting van het watersysteem in landelijk en stedelijk gebied.

↑ Benodigde interventies in het Overijsselse watersysteem, waarbij de drie rechter interventies in Twente de meeste urgentie kennen (beeld: H+N+S, www.hnsland.nl/).

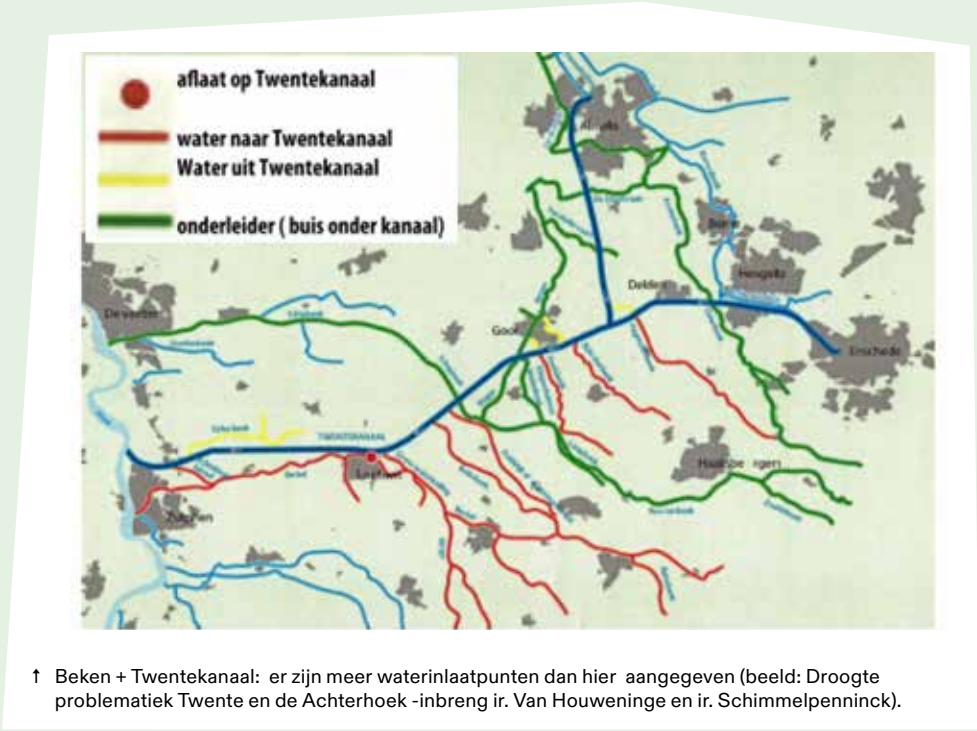

↑ Reliëf in Twente is bepalend voor de waterhuishouding (beeld: Atlas Twente, MUST).

Klimaatadaptatie

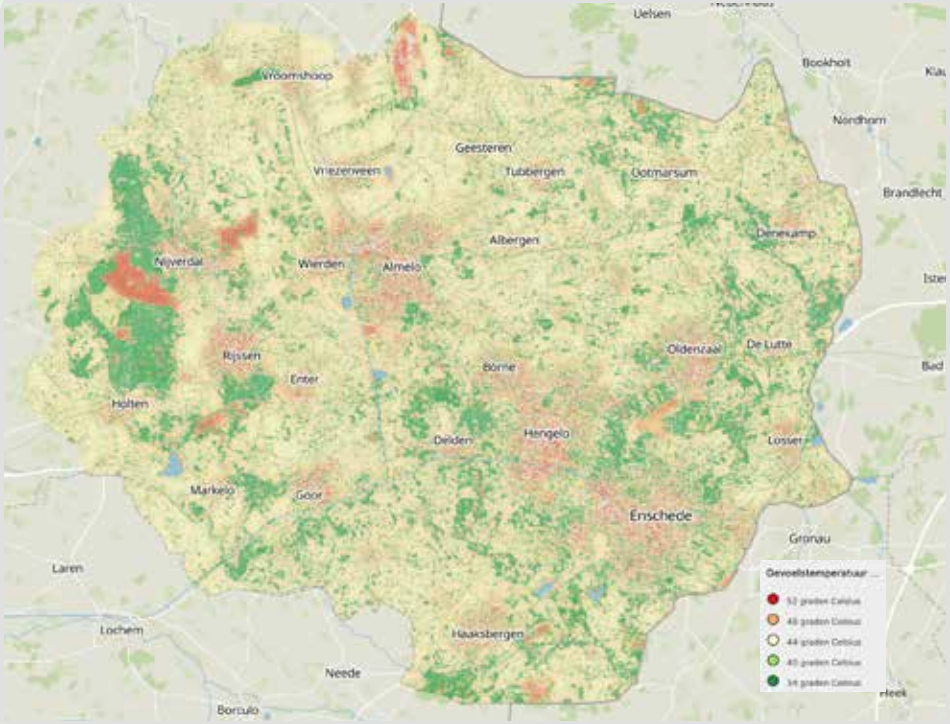
Klimaatadaptatie vormt in Twente een basisvoorwaarde voor elke ruimtelijke ontwikkeling. Omdat de regio voor een belangrijk deel op hoge zandgronden ligt, met beekdalen die richting het noordwesten afwateren, wordt het gebied steeds vaker geconfronteerd met twee uitersten: droogte en wateroverlast. Beide vormen een probleem voor natuur en landbouw, maar zijn ook van invloed op inwoners, woningbouw en bedrijven. Deze invloed varieert van leefbaarheidsaspecten als hittestress, tot ondergrond-gerelateerde effecten als indrogen van diepgelegen kleilagen (bodemdaling).

Het natuurlijk systeem van het gebied – ontspringen en infiltreren in de hogere delen, stuwen en stromen in het middengebied en vloeien en bergen in de lagere gebieden – vormt daarom het raamwerk voor stedenbouw, woningbouw, infrastructuur en natuurontwikkeling. Hierdoor ontstaat één regionaal systeem waarin water langer wordt vastgehouden, piekbuien veilig kunnen worden geborgen en droogte structureel wordt verminderd.

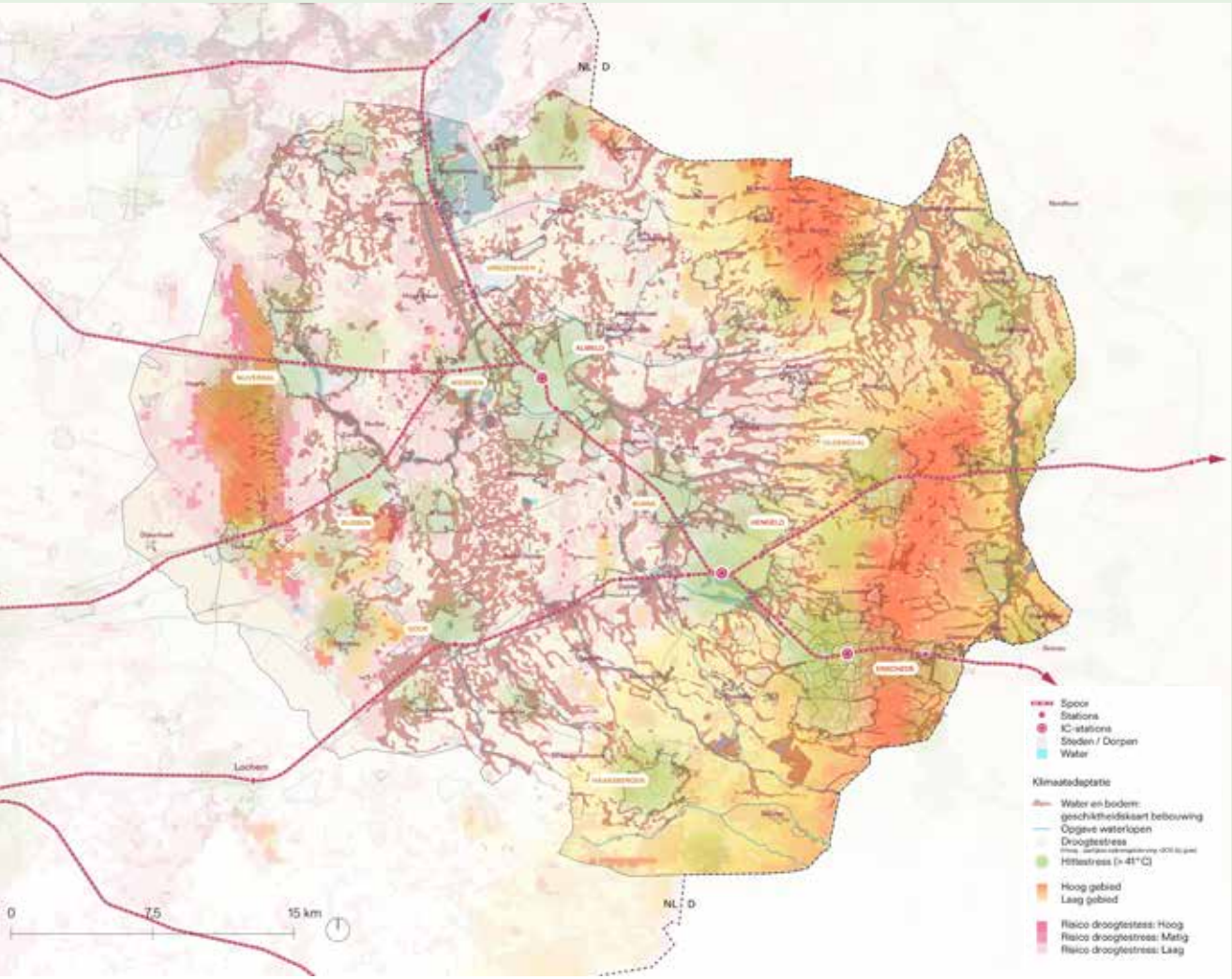

↑ Beken + Twentekanaal: er zijn meer waterinlaatpunten dan hier aangegeven (beeld: Droogte problematiek Twente en de Achterhoek -inbreng ir. Van Houweninge en ir. Schimmelpenninck).

Hittestress in Twente neemt toe door klimaatverandering, wat leidt tot gevaarlijke temperaturen in stedelijke gebieden (tot 8°C warmer dan buiten de stad). Door de (zandige) ondergrond en stenige oppervlaktes in stedelijke gebieden en op bedrijventerreinen wordt de warmte vastgehouden. Vooral ouderen, kinderen en chronisch zieken lopen risico tijdens hittegolven. Verdere verstening van steden zal dit effect verergeren. De compacte verstedelijking zal gepaard moeten gaan met vergroening om de hittestress te verminderen.

↑ Hittestress op zomerse dagen (beeld: Gevoelstemperatuur (PET) - 2022, Klimaatatlas Twente, twn.klimaatmonitor.net/).

↑ Kaart leefomgeving - klimaatadaptatie 2025.

Hoofdopgave klimaatadaptatie

KLIMAATADAPTIEF INRICHTEN EN AANPASSEN STAD EN BUITENGEBIED

Deelopgaven:

- Water en bodem zijn sturend voor ruimtelijke ontwikkelingen.
- Klimaatadaptatie in bebouwd gebied t.b.v. veiligheid en gezonde leefomgeving.
- Klimaatrobuust bouwen.
- Meer water vasthouden.

Met aandacht voor:

- Kaderrichtlijn Water vormt een randvoorwaarde.
- Wateroverlast en droogte verminderen door klimaatadaptieve inrichting.
- Bodemdaling tegengaan.
- Hittestress verminderen.

3.7 Thema Landschap en natuur en landbouw

De grote diversiteit in landschappen, met onder andere het kenmerkende coulisselandschap, de landgoederen, de esdorpen en de weidse ontginninglandschappen zijn enorm waardevol. Dit moet behouden blijven en waar mogelijk versterkt, met de natuurgebieden en landgoederen die hiermee samenhangen. De landschappelijke kwaliteit komt wel meer onder druk te staan door de verstedelijking, de landbouwtransitie, economische groei en klimaatverandering.

Natuur Netwerk Nederland (NNN)

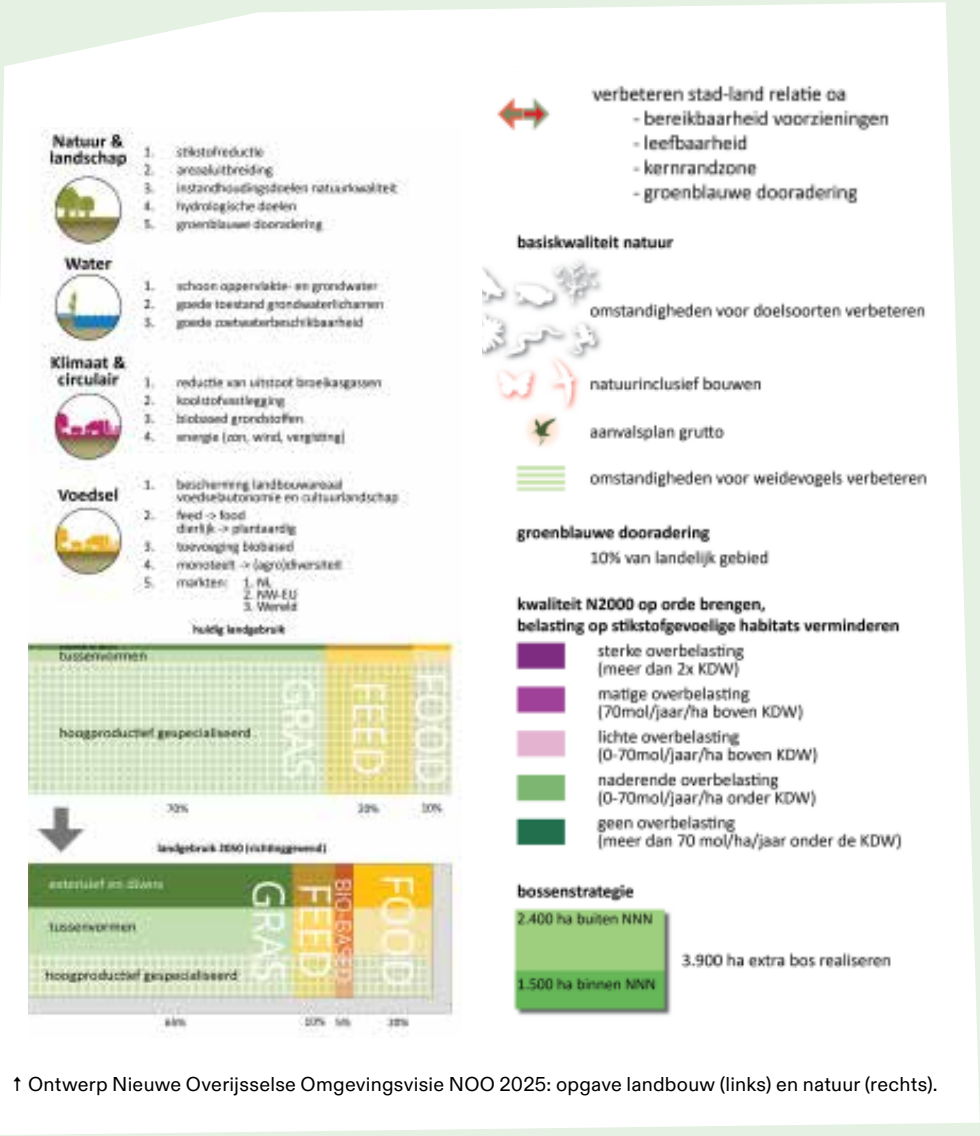
In Twente zijn al veel natuurgebieden zoals het Reggedal en de Sallandse Heuvelrug aanwezig. Noordoost-Twente, de vele landgoederen en natuurgebieden zijn enorm waardevol, maar nog niet altijd even goed verbonden met elkaar en met stedelijke gebieden. Daarbij bestaat ook in Twente het risico dat steden en kernen aaneengroeien, waardoor groene verbindingen verdwijnen, en waardoor ook de grotere groengebieden meer op afstand komen te liggen.

Landgoederen

In Twente spelen de landgoederen een belangrijke rol in zowel de identiteit als de toekomstige ontwikkelrichting van het landschap. Ze vormen de historische ruggengraat van het Twentse coulisselandschap: een fijnmazige afwisseling van open velden, bosstructuren, lanen, beekdalen en erven. Deze landgoederen - vaak particulier bezit, soms al eeuwenlang - zijn belangrijk in de ruimtelijke structuur, de ecologische kwaliteit en de belevingswaarde van het landschap en omgeving ter plekke. De landgoederen zullen in de toekomst nog meer dan nu een functie kunnen vervullen voor recreatie en landschapsbeleving.

Landbouwtransitie

Het Twentse landschap is een rijk cultuurlandschap, dat door generaties boeren met kennis, vakmanschap en oog voor de omgeving gevormd is tot het kleinschalige glooiende coulisselandschap zoals we dat nu kennen. De sterke landbouwtraditie en aanwezigheid van vele landgoederen vormt nog altijd de basis van de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van Twente. Juist in deze tijd biedt de landbouwsector volop kansen om deze kwaliteiten te behouden en verder te versterken.

↑ Ontwerp Nieuwe Overijsselse Omgevingsvisie NOO 2025: opgave landbouw (links) en natuur (rechts).

De transitie naar toekomstbestendige landbouw is in volle gang en opent nieuwe perspectieven. In Twente komen belangrijke opgaven rond natuur, water en klimaat samen. Juist hier liggen kansen voor boeren om een centrale rol te spelen in oplossingen. Door in te zetten op natuurinclusieve en duurzame, innovatieve landbouw kunnen agrariërs niet alleen voedsel produceren, maar ook bijdragen aan biodiversiteit, waterbeheer, klimaatadaptatie en behoud van het landschap.

De aanwezigheid van versnipperde Natura 2000-gebieden vraagt om slimme verbindingen tussen landbouw en natuur. Boeren in Twente hebben hierbij de kans om als beheerders van het landschap een sleutelrol te vervullen, waarbij landbouw en natuur elkaar versterken in plaats van beperken.

Het grootste deel van de landbouwgebieden in Twente kent dit soort gebiedsspecifieke opgaven, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van drinkwaterwinningen en Natura 2000 gebieden. In deze landbouwgebieden wordt de landbouw niet alleen gezien als belangrijke voedselproducent, maar levert ze ook een bijdrage aan een groene en gezonde leefomgeving. Denk aan het versterken van het landschap, het vasthouden van water en het bijdragen aan een aantrekkelijk woon- en werkgebied.

Economisch perspectief landbouw

Hoewel traditionele verdienmodellen onder druk staan, ontstaan er tegelijkertijd nieuwe economische perspectieven voor de landbouw. Innovatieve bedrijfsvoering, verbreding van activiteiten en nieuwe samenwerkingsvormen bieden boeren de mogelijkheid om toekomstbestendig te ondernemen. Vrijkomende boerenerven kunnen daarbij een nieuwe impuls geven aan het platteland, bijvoorbeeld via recreatie, kleinschalige bedrijvigheid of nieuwe woonvormen, passend bij de Twentse identiteit.

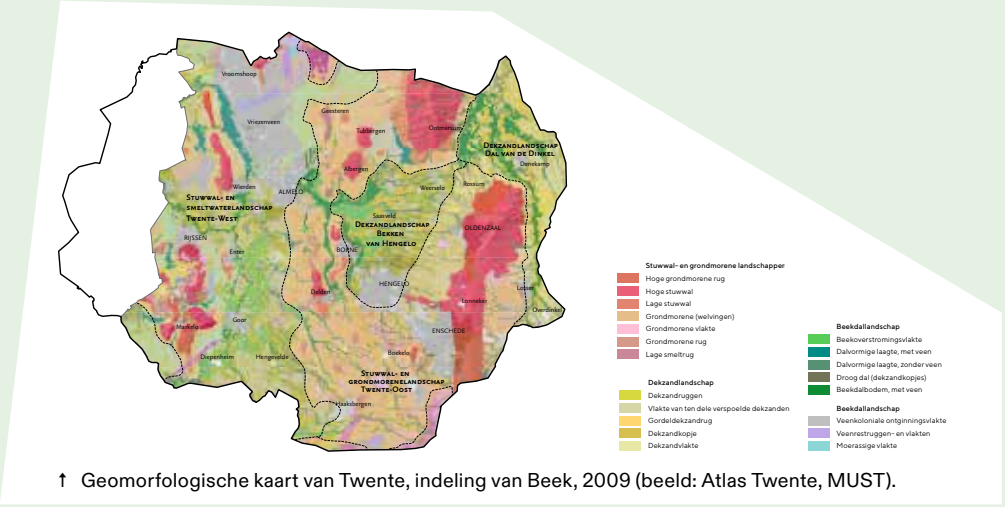
Een integrale aanpak met een sterke langetermijnstrategie, gericht op (lokale) voedselproductie, duurzaamheid en klimaatbestendigheid, kan Twente verder versterken. Wanneer voedselproductie ook voor de regionale markt een volwaardige plek krijgt in de keten, ontstaat een robuust en veerkrachtig systeem waarin stad en platteland elkaar versterken.

Daarnaast liggen er kansen in samenwerking. Door verbinding te leggen tussen agrariërs, onderwijsinstellingen en andere bedrijven in de regio is Twente een proeftuin voor toekomstbestendige landbouw. Met de complexe water- en bodemsystemen als uitgangspunt en technologische ontwikkelingen als motor, kan de regio vooroplopen in slimme, duurzame landbouwoplossingen.

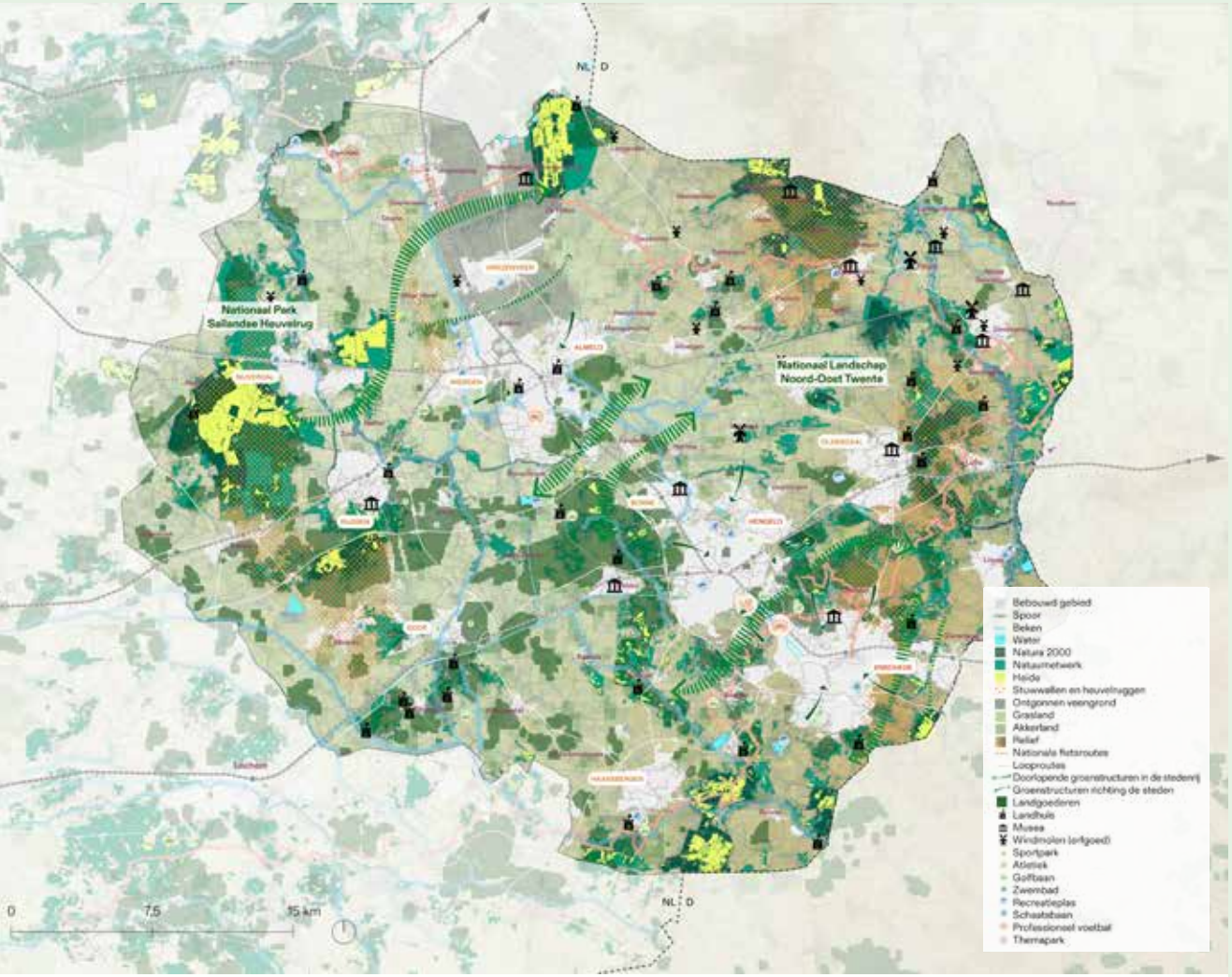
Zo blijft de landbouw niet alleen de drager van het Twentse landschap, maar blijft zij ook een krachtige motor voor een duurzame en toekomstbestendige regio.

Recreatieve druk op de Twentse landschappen

De recreatieve druk is op sommige plekken groot en vraagt om spreiding en het goed faciliteren van bezoekers zodat de natuur en het landschap niet overbelast raakt en inwoners van de gebieden de mate van drukte als acceptabel ervaren. Naar de toekomst zal met de schaalsprong de recreatieve druk toenemen rondom de steden en op de bekende hotspots zoals het Springendal, Landgoed Twickel en het Landgoed Singraven.

↑ Geomorfologische kaart van Twente, indeling van Beek, 2009 (beeld: Atlas Twente, MUST).

↑ Landschap en Natuur kaart 2025.

Hoofdopgave Landschap, natuur en landbouw

BEHOUD EN VERSTERK DE KWALITEIT VAN HET TWENTSE LANDSCHAP

Deelopgaven:

- Bouwen in hogere dichtheden en inbreiden om landschap te sparen (compacte verstedelijking en meervoudig ruimtegebruik).
- Diversiteit in de landschappen behouden (en cultuurhistorisch erfgoed in buitengebied).
- Verbinden van stad en land.
- Herstel landgoederenzone.
- Schaalsprong koppelen aan de landbouwtransitie, leefbaarheid en vitaliteit landelijk gebied.

Met aandacht voor:

- Nieuwe toekomst voor boerenerven.
- Sociaaleconomische verandering in het landelijk gebied.
- Recreatieve druk.
- Uitloopgebieden voor recreatie en toerisme.

04. Ontwikkelprincipes voor Twentse verstedelijking

De ontwikkelprincipes voor de Twentse verstedelijking vormen het kader voor de regionale ontwikkeling en voor de verstedelijkingsplannen. De principes zijn de lat waarlangs elke nieuwe ontwikkeling wordt gelegd. Hierdoor dragen alle ontwikkelingen bij aan de gewenste ontwikkelrichting van Twente. Een richting waarbij we een schaalsprong creëren in het Twentse stedelijk gebied met een goede inbedding in het (inter)nationaal netwerk.

Deze principes zijn in deze paragraaf toegelicht en zijn leidend bij de verdere verstedelijking van Twente. Plannen worden getoetst aan deze principes, die hiermee dus als ontwikkelkader kunnen worden gezien. Deze ontwikkelprincipes vormen ook de basis voor de eerste verstedelijkingsafspraken in hoofdstuk 6.

De principes voor de Twentse verstedelijking zijn:
1. *Bloeiende regio rondom levendige steden.*
2. *Benut de kracht van het landschap.*
3. *Verstedelijking en economie gaan hand in hand.*
4. *Creëer nabijheid.*
5. *Koester Twentse kwaliteiten en versterk het bestaande.*
6. *Neem verantwoordelijkheid.*
7. *Pak opgaven aan bij de bron.*

1. Bloeiende regio rondom levendige steden

Toonaangevende regio gedragen door de Twentse Stedenrij

- De regio profiteert van sterke innovatieve steden (en hun voorzieningen) en de steden profiteren van de kwaliteiten (en identiteit) van de hele Twentse regio.
- Omarm het verschil tussen de dragende steden, dynamische knopen en het vitale buitengebied in keuzes voor verdichting. De verschillende karakteristieken vragen om een gebiedsspecifieke aanpak van mobiliteit en economie. Kies voor stevige verstedelijking in de steden om de schaalsprong mogelijk te maken als motor voor de bloeiende regio. (Nieuwe) stedelijke en groenstedelijke leefmilieus in de steden met aantrekkelijke openbare ruimten, die uitnodigen om elkaar te ontmoeten.

Onderscheidende betekenis voor de drie-eenheid:
1. *Vitaal buitengebied: profiteert van de schaalsprong met behoud van de eigen karakteristiek.*
2. *Dragende steden: dragende structuren voor economie, voorzieningen en (inter) nationale bereikbaarheid.*
3. *Dynamische knopen: vormen de poort en de verbindingen naar de steden én naar het buitengebied, waar ruimte en gelegenheid is voor kwaliteit in wat hogere dichtheden en voor werklocaties.*

2. Benut de kracht van het landschap

Stad en land profiteren samen van de kwaliteit van het Twentse landschap

- Het landschap en de bebouwde omgeving zijn complementair. Daarbij halen we het groen en blauw naar binnen en zorgen we voor goede overgangen van bebouwd naar onbebouwd gebied.
- Veerkrachtige systemen van landschap, bodem, natuur en water.
- Opgaven vanuit energie en klimaat, recreatie en voorzieningen en woningmarkt vormen regionale opgaven. We werken samen aan de juiste oplossingen op het juiste schaalniveau.

Onderscheidende betekenis voor de drie-eenheid:

1. *Vitaal buitengebied: ontwikkelt in samenhang met het landschap, profiteert van nieuwe investeringen in veerkrachtige systemen van landschap, bodem, natuur en water.*
2. *Dragende steden: beter verbinden met het landschap, waar de stedeling te gast is (als recreant). Grote vergroening- en wateropgave in de steden.*
3. *Dynamische knopen: beleving van het landschap is altijd dichtbij.*

3. Verstedelijking en economie gaan hand in hand

De schaalsprong en economische groei zijn elkaars randvoorwaarden voor succes

- Benut de huidige economische kracht en ontwikkel het profiel van de groene technologische topregio verder in samenhang met de verstedelijkingsopgave.
- Vier sterke Twentse sectoren zijn medtech, chiptech, defensie en energie.
- Biedt ruimte aan innoverende kennis- en maakeconomie.
- Gebiedsontwikkeling SHE, spoorzone Almelo en innovatiecampussen als motoren.

Hierbij geldt het onderscheid niet zo strikt voor de drie-eenheid en wordt de Ruimtelijke Economische Bouwsteen (REB) Twente gevolgd.

4. Creëer nabijheid

Door nabijheid te creëren stimuleren we de mobiliteitstransitie en houden we de voorzieningen bereikbaar.

- Kies bij voorkeur voor inbreiding, compacte verstedelijking en meervoudig ruimtegebruik in plaats van verdere uitbreiding.
- Zorg voor levendige dragende steden met bereikbare voorzieningen voor de hele regio.
- Actieve mobiliteit (fiets/ voet) en ov zijn de modaliteiten van de toekomst om tot een duurzaam mobiliteitssysteem te komen.
- Zet in op economische nabijheid door versterking van de Twentse innovatiecampussen en bereikbaarheid van andere voor Twente belangrijke economische regio's.

Onderscheidende betekenis voor de drie-eenheid:

1. *Vitaal buitengebied: voert beleid op vitaliteit, concentratie en op bereikbaarheid van voorzieningen.*
2. *Dragende steden: hoge mate van nabijheid en voldoende draagvlak voor voorzieningen door dichtheid en bereikbaarheid (regiofuncties).*
3. *Dynamische knopen: ruimte voor specifieke ruimtevragers voor wonen en werken.*

5. Koester Twentse kwaliteiten en versterk het bestaande

Gebruik de schaalsprong om het bestaande te verbeteren

- Behoud en versterk de onderscheidende Twentse kwaliteiten als erfgoed, landschap en menselijke maat.
- Benut de schaalsprong om opgaven aan te pakken, zoals klimaatadaptatie, vergroening, energie, water, natuur en bereikbaarheid van voorzieningen.
- Bouw voort op een sterk technologisch ecosysteem.
- De huidige (sociale) aandachtswijken profiteren van de schaalsprong. Stimuleer doorstroom, maar zorg ook voor de blijvers. Investeringen in en vernieuwing van de bestaande voorraad blijven ook nodig.

Onderscheidende betekenis voor de drie-eenheid:

1. *Vitaal buitengebied: versterkte vitaliteit voor de huidige inwoners, passende woningen voor diverse doelgroepen (bijv. ouderen, jongeren, en zorg) en voorzieningen in dorpscentra.*
2. *Dragende steden: met de verstedelijking investeren in aandachtswijken die meeprofiteren van goede leefomgeving en nabijheid.*
3. *Dynamische knopen: meer stedelijkheid om het bestaande te versterken en biedt ruimte voor doorstroom vanuit de eigen gemeente.*

6. Neem verantwoordelijkheid

Nu investeren in de duurzame toekomst; niet afwentelen naar toekomstige generaties of naar buren

- Gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de uitdagingen van vandaag en morgen, met de plannen die we nu maken.
- Iedereen draagt conform afspraken bij aan de sociale uitdagingen en opgaven van de hele regio.
- We bouwen energieneutraal en klimaatrobuust (groene en blauwe steden en dorpen) met aandacht voor natuurwaarden, biodiversiteit, klimaatadaptatie en een kwalitatief goede openbare leefomgeving die uitnodigt tot ontmoeting.

Onderscheidende betekenis voor de drie-eenheid:

1. *Vitaal buitengebied: investeren in vitaliteit, behoud van draagvlak voor basisvoorzieningen en bouwen voor doelgroepen.*
2. *Dragende steden: verantwoordelijk voor de regionale (culturele) voorzieningen en maken de mobiliteitstransitie mogelijk door te bouwen op de juiste plekken.*
3. *Dynamische knopen: verdichten rondom de stationsomgevingen als bijdrage aan een robuust netwerk.*

7. Pak opgaven aan bij de bron

Geen symptoombestrijding; we pakken het probleem aan bij de oorzaak

- Het natuurlijk systeem (bodem en water) vormt de basis voor de ruimtelijke keuzes.
- We verminderen het gebruik van energie door duurzame keuzes te maken voor mobiliteit (nabijheid en mobiliteitstransitie) en woningbouw (energieneutraal).
- Creëer systemen met minimale beheerlasten (niet onderbemalen, robuuste systemen) en lifecyclekosten als afwegingscriterium.

Onderscheidende betekenis voor de drie-eenheid:

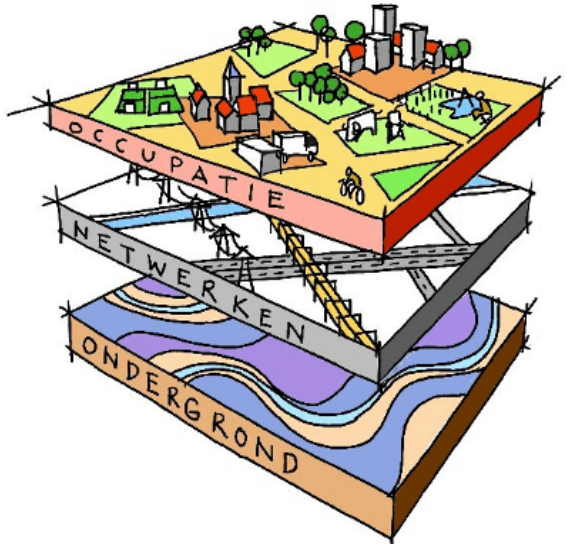
1. *Vitaal buitengebied: groei benut bestaande netwerken. Maak werk van een toekomstbestendig agrarische sector en zie landschapsbeheer, natuurbeheer en recreatie als een regionale opgave.*
2. *Dragende steden: economie en wonen kan niet zonder afspraken over het besparen en verdelen van energie en drinkwater.*
3. *Dynamische knopen: investeer in de omgeving van een (stations)knooppunt als aanjager voor ontwikkeling, zorg voor optimale trein en fiets netwerken. Zorg voor goede plannen die bijdragen aan de regionale opgaven.*

05. Verstedelijkingsvisie 2050

Dit hoofdstuk zet ruimtelijk oplossingen uiteen en gaat in op de uitdagingen van de Twentse ontwikkeling. De ROS geeft de visie voor 2050 weer op een integrale kaart als toekomstvisie voor de Twentse regio. Hierin is verbeeld hoe de regio zich ruimtelijk en functioneel gaat ontwikkelen op hoofdlijnen. Daarnaast worden de opgaven uit het voorgaande hoofdstuk aangepakt, voortbordurend op de kracht van Twente. En op hoofdlijnen is geschetst hoe de nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden tot 2050, met een focus op de regionale samenhang. Dit hoofdstuk bevat strategische keuzes op regionaal niveau.

5.1 Opbouw verstedelijkingsvisie

De Twentse verstedelijkingsvisie is opgebouwd uit de drie lagen van de lagenbenadering, waarin de inhoudelijke thema's van de ROS zijn gegroepeerd. Dit hoofdstuk toont hoe de visie is opgebouwd en hoe het reageert op de gestelde uitdagingen en kansen.

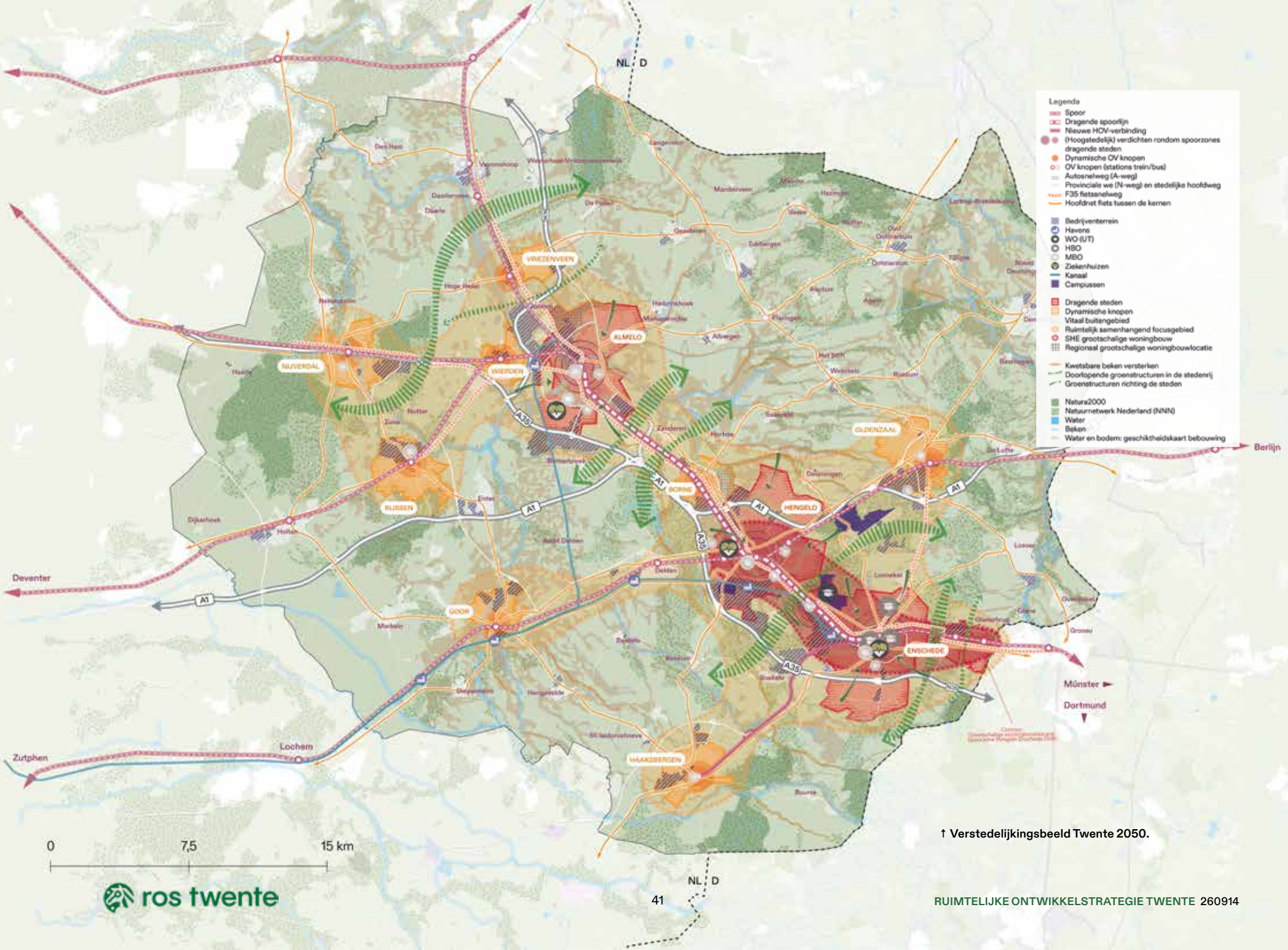
↑ Standaardschema lagenbenadering met de drie lagen (beeld: ruimte x milieu, 2004).

De lagenbenadering helpt om richting 2050 toekomstbestendige keuzes te maken en wordt vaak toegepast in verstedelijkingsstrategieën. Daarnaast vormt het een belangrijke basis in de Ontwerp Nota Ruimte.

- De occupatielaag gaat over functies, zoals wonen, (maatschappelijke en culturele) voorzieningen en werken. Deze laag kent een hogere snelheid omdat veranderingen zich veelal binnen één generatie voltrekken (10 tot 40 jaar).
- De netwerklaag omvat mobiliteitsnetwerken en energie- en (drink)watersystemen (dit zijn de sturende lagen). Deze lagen kennen hogere investeringskosten met langere aanlooptijden. De laag kent een verandercyclus van circa 20 tot 80 jaar.
- De laag van de ondergrond omvat thema's, zoals bodem, water en klimaatadaptatie en natuur en landschap (dit zijn de basislagen). Deze themalagen kennen een lange ontstaansgeschiedenis en zijn kwetsbaar; belangrijke veranderingen vergen al gauw meer dan een eeuw. Ze zijn daarmee leidend voor wat op een bepaalde locatie mogelijk en wenselijk is.

laag 1 OCCUPATIE	Demografie, wonen, voorzieningen en leefomgeving	Economische ontwikkeling
laag 2 NETWERK	Mobiliteit en bereikbaarheid	Energie en drinkwater
laag 3 ONDERGROND	Water, bodem en klimaatadaptatie	Natuur en Landschap

↑ Ruimtelijke thema's van de ROS in de drie lagen.

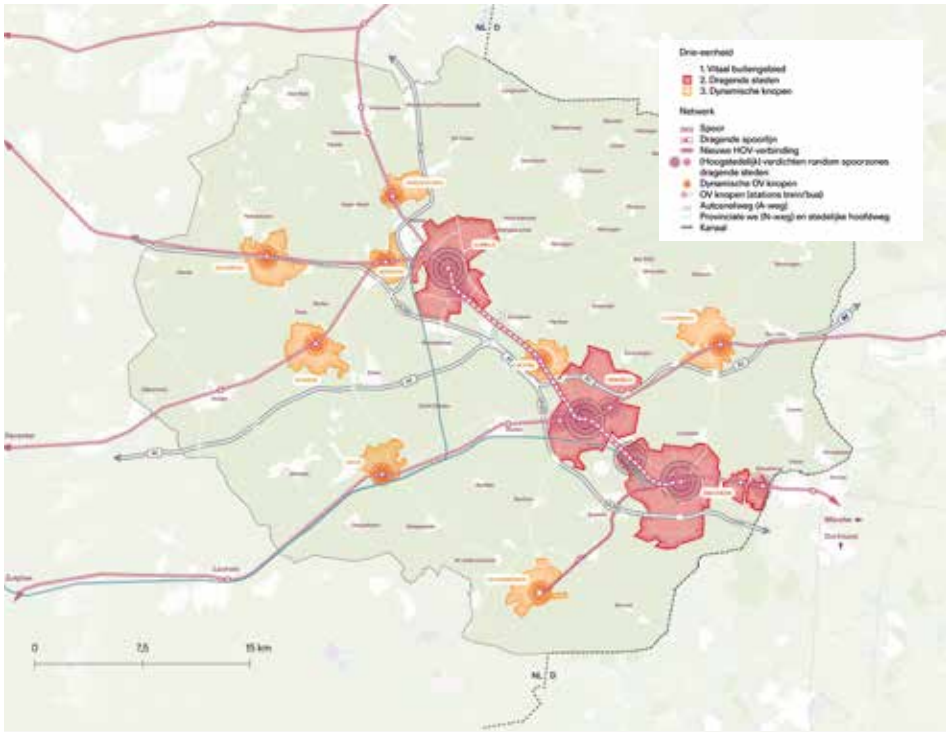

↑ Verstedelijkingsbeeld Twente 2050.

ros twente

5.2 Drie-eenheid als ordeningsprincipe

De Twentse drie-eenheid (vitaal buitengebied - dynamische knopen - dragende steden) verschaft duidelijkheid over de visie voor verstedelijking en geeft richting aan de verdere ontwikkeling van de regio. Deze indeling volgt logisch uit het netwerk en de huidige stedelijkheid. Het samenhangend focusgebied is hierbij een hoogdynamisch gebied met de dragende steden en dynamische knopen,

↑ Indeling in gebiedskarakteristieken: vitaal Buitengebied, Dragende steden en Dynamische knopen.

1. Vitaal buitengebied

Het merendeel van Twente bestaat uit het buitengebied, gekenmerkt door prachtige landschappen met agrarisch gebruik, landgoederen, kleine kernen en natuurgebieden. Het behouden en versterken van de vitaliteit en leefbaarheid vormt hier de belangrijkste opgave. Dit heeft betrekking op het inspelen op de demografische ontwikkelingen als (dubbele) vergrijzing en ontgroening, het bieden van passende woningen voor alle doelgroepen en het op peil houden van voorzieningen. Tegelijkertijd gelden opgaven van landschapsherstel en de landbouwtransitie, ingegeven vanuit de ondergrond (water en bodem) en de bereikbaarheid. Dit is ook het gebied waar de kracht van Twente onderscheidend is, waar kleinere kernen en familiebedrijven een plek hebben, waar ruimte is voor onze voedselproductie en waar het goed wonen is in ruime setting.

De kracht van het buitengebied met de prachtige landschappen is onlosmakelijk verbonden met de unieke Twentse stedenrij. Het vitaal buitengebied en de bebouwde omgeving zijn complementair. Het vitaal buitengebied biedt de ruimte waar ook de inwoners van de dragende steden en de dynamische knopen de rust vinden. Het buitengebied is altijd dichtbij in Twente.

↑ Vitaal buitengebied: beeld Landgoed Singraven (gemeente Dinkelland).

2. Dragende steden

De stedenrij Enschede, Hengelo en Almelo vormen samen het economisch hart van Twente. Hier liggen de meeste voorzieningen (maatschappelijk en cultureel), lokaal, maar zeker ook van (Eu)regionale en nationale betekenis. De verbindingen zijn goed en de mobiliteit is vooral georganiseerd rondom fiets en ov. De rol van de auto is ook belangrijk, maar neemt af. Vanzelfsprekend zijn de Twentse steden ook de dragers van de verstedelijking. Hier vindt de grootste groei plaats voor wonen en werken. Hierbij geldt dat de ontwikkeling van de Spoorzone Hengelo – Enschede (SHE) en de spoorzone Almelo een flink aandeel nemen in de ontwikkelopgave. Door deze plekken verder te benutten voor wonen, werken en leren in een stedelijke tot hoogstedelijk milieu, zijn de steden gezamenlijk de dragende structuur waar de hele regio van profiteert.

Hierbij geldt dat de ruimte in de dragende steden schaars is en efficiënt benut dient te worden door compacte verstedelijking en meervoudig ruimtegebruik. Opgaven als klimaatadaptatie, vergroening, aantrekkelijke openbare ruimten en de mobiliteitstransitie zijn groot in deze gebieden.

3. Dynamische knopen

De wat grotere kernen buiten de dragende steden, die rechtstreeks zijn verbonden op het stedelijk netwerk via HOV (trein of HOV bus), vormen de dynamische knopen.

Samen met de dragende steden faciliteren deze dynamische knopen de Twentse verstedelijking. Hier zal in verhouding een flink deel van de verstedelijking een plek krijgen, waarbij ook in hogere dichtheden rondom de stations gebouwd zal worden. Deze knopen kennen al een bepaalde mate van stedelijkheid die potentie biedt voor verdere verdichting. Ook hier geldt compacte verstedelijking als voorwaarde, maar er is ruimte voor een iets meer ontspannen stedelijk Twents milieu, met ruimte voor werkgelegenheid. De autobereikbaarheid is over het algemeen goed.

Dynamische knopen hebben ten minste 12.000 inwoners, zijn goed ontsloten via een HOV-lijn (bus en/of trein), ligt dicht bij een A- of N-weg en vervullen ook een economische functie.

↑ Dragende steden beeld: Industrieplein Hengelo met station en binnenstad op de achtergrond.

↑ Schoolplein de Bongerd (wonen boven onderwijsfunctie) in Oldenzaal als dynamische knoop.

5.3 Visie occupatielaag en verstedelijkingsambitie

De druk op de ruimte is groot, tegelijkertijd is Twente juist een regio waar, in vergelijking met veel andere regio's, de ruimtedruk aanzienlijk lager is. De beschikbare ruimte van de regio als geheel is hier niet direct maatgevend, de ambitie volgt uit kwaliteitsdoelstellingen, niet 'wat er past'.

Door te verdichten wordt bijgedragen aan sterkere (sociale) structuren, nabijheid, mobiliteitstransitie, ruimtelijke kwaliteit en efficiëntie. Hogere stedelijke dichtheden zijn aantrekkelijk voor verschillende (nieuwe) doelgroepen zoals talenten, starters en internationale werknemers waar Twente zich (deels) op richt in de schaalsprong. Er is nog veel ruimte voor verdichting. Dit is niet altijd eenvoudig en vraagt om het maken van keuzes. Oplossingen liggen in herstructurering en het benutten van restruimte en transformaties.

Economie

Twente is één van de hoogtechnologische brandpunten van Nederland en Europa. Het versterken en uitbreiden van Twente als groene technologische regio draagt bij aan het versterken van het verdienvermogen, de internationale concurrentiepositie en de strategische autonomie van Nederland en de EU.

Dit profiel, zoals beschreven in de REB Twente, vormt niet alleen een beschrijving van de huidige economie, maar ook het fundament voor de economische ambities van Twente richting 2040 en verder.

De kern van de ruimtelijk-economische opgave in de schaalsprong voor Twente is het verder versterken en uitbreiden van het economisch ecosysteem door het bieden van voldoende kwalitatieve (schuif)ruimte voor huidige en toekomstige economie.

Compacte verstedelijking en meervoudig ruimtegebruik

Ook voor economische functies geldt dat we moeten bouwen en intensiveren op de juiste plek. Dat betekent verdichting en efficiënt ruimtegebruik. Op de bestaande bedrijventerreinen wordt ruimte vrijgespeeld door functies met een lagere milieucategorie te verleiden te verhuizen naar de centrumgebieden, waarmee daar een meer gemixt en levendig stedelijk leefmilieu ontstaat. De vrijkomende ruimte op de bedrijventerreinen wordt intensiever benut. Dit geldt vooral in de dragende steden en in mindere mate voor de dynamische knopen.

In het kader van effectief ruimtegebruik worden watergebonden kavels in de toekomst bij voorkeur 'gereserveerd' voor bedrijven die de waterontsluiting ook benutten.

Wel zijn er zorgen, omdat de bevaarbaarheid van het Twentekanaal in perioden van langdurige droogte onder (te grote) druk komt. Dit roept vragen op of het kanaal in de toekomst deze functie kan behouden of dat bedrijven naast vervoer via water nog andere oplossingen moeten vinden.

In het vitaal buitengebied wordt, naast behoud van de huidige economische functies, ingezet op de concentratie van (nieuwe) verzorgende economie. Deze opgave maakt niet direct deel uit van de schaalsprong, maar geeft wel invulling aan de opgave om het buitengebied leefbaar en voorzieningen bereikbaar te houden. De dorpse bedrijventerreinen in het vitaal buitengebied blijven voorbehouden aan lokale bedrijvigheid die de ruimte houden om zich verder te ontwikkelen. Ook hier is zuinig ruimtegebruik nodig. Incidenteel kan hierbij sprake zijn van een beperkte uitbreiding, mits passend in de regionale programmeringsafspraken. Ook is transformatie naar wonen of een mix van wonen en werken goed denkbaar.

Randvoorwaarden voor schaalsprong

Het aantrekken en behouden van talent is essentieel voor het functioneren van het Twentse economische ecosystemen. Voldoende woningen, aantrekkelijke maatschappelijke en culturele voorzieningen en nieuwe woonconcepten in een aantrekkelijke en duurzame leefomgeving zijn cruciale randvoorwaarden voor het aantrekken en behouden van talent en nieuwe doelgroepen. Bovendien bevordert de ruimtelijke nabijheid van banen en woningen de samenwerking op kennisdeling en innovatie. Juist daarom wordt ingezet op verdere verstedelijking en verdichting in de drie dragende Twentse steden (Enschede, Hengelo en Almelo) en in de dynamische knopen.

Optimale verbindingen (fysiek en digitaal) zijn daarbij ook essentieel. Daarom krijgen de economische ambities een plek in de regionale mobiliteitsstrategie. Bereikbaarheid wordt daarbij multimodaal benaderd. Goede ov- en fietsverbindingen zijn cruciaal voor kenniswerkers, terwijl industrie en logistiek afhankelijk blijven van hoogwaardige weg- en goederenverbindingen. Ook zetten we in op de versterking en uitbreiding van de verbindingen met Duitsland via de Zwolle-Twente- Münster corridor en Noord-Nederland met de Nedersaksenlijn. Een sterke verbinding met Duitsland vergroot de agglomeratiekracht van de ROS. De ROS verbindt mensen, arbeidsmarkten en economische activiteiten over de grens en versterkt zo de economische en maatschappelijke ontwikkeling van de regio.

Een robuuste energie-infrastructuur en de beschikbaarheid van drink- en proceswater zijn ook randvoorwaardelijk voor de economische ambities van Twente. Deze worden expliciet meegenomen in ruimtelijke besluitvorming en locatiekeuzes, omdat zij bepalend zijn voor het vestigingsklimaat van strategische sectoren.

De ROS zet in op een uiteindelijke verschuiving van een aantal bedrijfsfuncties, waarbij de locatiekeuze voor bedrijfshuisvesting mede volgt uit een differentiatie tussen de drie onderscheiden gebiedstypen in de drie-eenheid. Dit vormt een complexe en meerjarige aanpak. Daar bovenop moet ook de schuifruimte die nodig is voor de transitie naar een circulaire economie worden meegenomen.

Dit vraagt om een programmatische uitwerking met een lange termijn horizon. Deze programmatische uitwerking moet ook uitwijzen of een nieuw grootschalig regionaal bedrijventerrein nodig is, met het oog op de ruimtebehoefte voor met name de stuwende excellerende sectoren. Voor de stuwende basis (maakindustrie, bouw, logistiek) is het belangrijk dat er grote kavels beschikbaar zijn (meer dan 3 hectare) zodat bedrijven kunnen groeien. Hergebruik en intensivering van bestaande locaties heeft prioriteit. Pas als dat onvoldoende ruimte biedt, is een nieuw terrein aan de orde. Voor een dergelijk terrein is de omgeving van een dynamische knoop en de snelwegen het logische zoekgebied, met een voorkeur voor een locatie die multimodaal bereikbaar kan worden gemaakt.

Ambitie werkgelegenheid

Met de ROS ambieert de regio om de groeidoelstelling vanuit het REB Twente 2040 vorm te geven en extra banen te creëren. Per saldo voorziet de ROS richting 2050 in een indicatieve groei van circa 62.000 banen. Het merendeel van deze banen in de speerpunten en de stuwende economie zal worden gerealiseerd in/bij de drie dragende steden en in/bij de dynamische knopen.

Het aandeel hierin van de verzorgende economie als gevolg van de verstedelijking is ongeveer 25.000 banen. Deze groei krijgt een plek in heel Twente waarbij ook hiervoor geldt dat de groei het grootst is in de steden.

Wonen

De focus in het vitaal buitengebied ligt op het faciliteren van de lokale behoefte en beperkte groei. Het behouden van leefbare kernen en het ondersteunen van basisvoorzieningen is een belangrijke basis voor de beperkte groei. Wonen in het buitengebied kenmerkt zich door ruimte, groen en sterke sociale structuren. Deze kwaliteiten zijn onderscheidend voor Twente en vormen een belangrijke aanvulling op de stedelijke woonmilieus. Groei is hier beperkt en gericht op autonome ontwikkeling, vitaliteit en leefbaarheid met behoud van landschap en omgevingskwaliteit.

Enschede, Hengelo en Almelo zijn de primaire dragers van de Twentse woningbouwopgave. Hier bevindt zich de grootste concentratie aan voorzieningen met een bijpassende bereikbaarheid. Het merendeel van de woninggroei vindt plaats in deze steden, met nadruk op stedelijke en hoogstedelijke woonmilieus. De belangrijkste doelgroep is de talentopgave van Twente. Voor hen geldt dat het creëren van hoogstedelijke leefmilieus essentieel is met de daarbij passende maatschappelijke en culturele voorzieningen.

Daarnaast hebben vooral de steden en de knopen een belangrijke opgave in de bouw van woningen voor senioren. Het is van belang ook het voorzieningenaanbod hierop af te stemmen. Voor een evenwichtige verdeling van inkomens en sociale structuren zullen in de steden echter ook voldoende woningen voor gezinnen beschikbaar moeten zijn.

De spoorzones Almelo Centraal en Hengelo–Enschede (SHE) vormen hierbij de belangrijkste ontwikkellocaties. Verdichting door compacte verstedelijking en meervoudig ruimtegebruik zijn randvoorwaarden, mede vanwege opgaven rond klimaatadaptatie en mobiliteit.

Grotere kernen die direct zijn aangesloten op het stedelijk netwerk via trein of HOV vormen de dynamische knopen. Deze locaties bieden ruimte voor een deel van de woningbouwopgave met verdichting rond stations en knooppunten. Hier ontstaat een groenstedelijk woonmilieu, met hogere dichtheden dan in de kleinere kernen, maar lager dan in de centrale dragende steden. De Twentse verstedelijking komt tot stand in de dragende steden en deze dynamische knopen.

De kwantitatieve ambitie voor het woningbouwprogramma voor de regio in de dragende steden en dynamische knopen is circa 80.000 woningen.

Basis kwantitatieve opgave Twente

Om grip te krijgen op een passende verstedelijkingsambitie en de gewenste spreiding is met behulp van het Dashboard Verstedelijking verkend wat nodig is voor de schaalsprong. Het Dashboard Verstedelijking is in 2018 ontwikkeld door het College van Rijksadviseurs, met input van onder andere Studio Bereikbaar, die dit sindsdien heeft doorontwikkeld. Hierin is een classificering in stedelijkheid opgenomen, van hoogstedelijk tot dorps.

Toelichting op de schaalsprong met beelden uit het Dashboard Verstedelijking

In paragraaf 3.4 is een beeld van de stedelijkheid, uitgedrukt in een nabijheidsklasse van een aantal steden, gegeven. We zien dat Almelo en Hengelo nog geen stedelijke karakteristiek hebben, zoals bijvoorbeeld vergelijkbare steden als Hilversum of Alkmaar. Maar ook de semi-stedelijke karakteristiek is nog beperkt. Een echt hoogstedelijk milieu, zoals we dat in de G4 kennen, is hier niet van toepassing (zie figuren hiernaast).

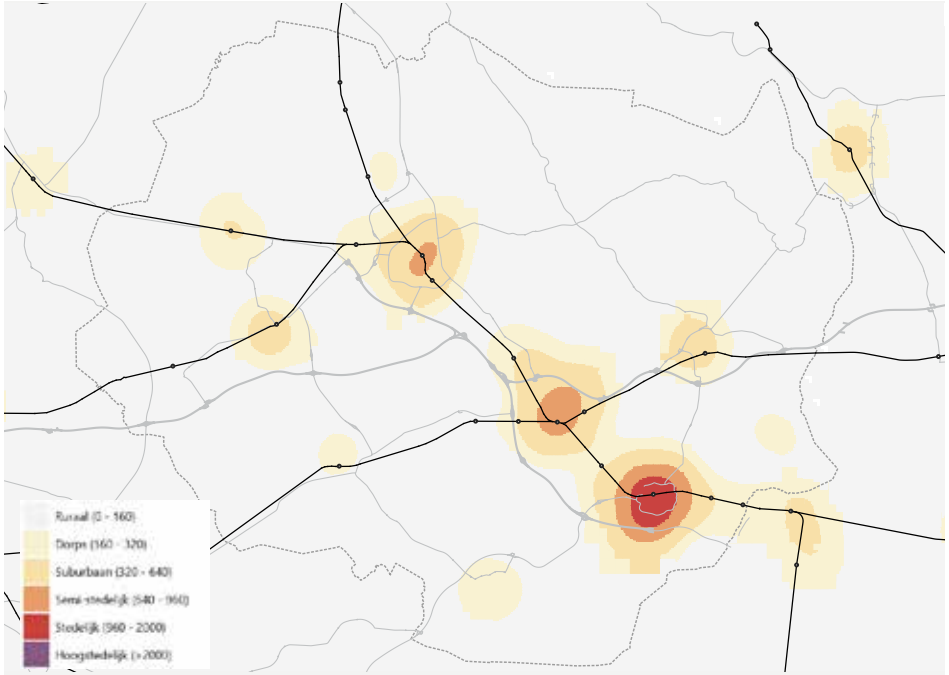
Een schaalsprong betreft een stap naar een volgende stedelijkheidskarakteristiek. In feite gaat het in de Twentse steden om een schaalsprong van semi-stedelijk naar stedelijk. Nabijheid werkt als een vliegwiel, pas bij een flinke verdichting ontstaat potentie voor een flinke groei in werkgelegenheid, voorzieningen en een bijbehorend mobiliteitsprofiel.

In het dashboard verstedelijking is gerekend met verschillende verdelingen en groeicijfers voor inwoners en arbeidsplaatsen. De resultaten zijn hieronder afgezet tegen de Twentse trend en de scenario's uitgewerkt in de toekomstverkenning Welvaart en Leefomgeving (WLO-scenario).

Als we doorzetten op groei zoals in de WLO-scenario's, of de groei uit het verleden projecteren op de toekomst zien we dat ongeveer dezelfde mate van stedelijkheid als nu. Hierbij is geen sprake van een schaalsprong. Wel is met name in Hengelo en Enschede, waar al wat meer massa is, een uitbreiding van het stedelijke gebied. In Enschede is er sprake van een stedelijke gebiedskarakteristiek (rood), maar er is weinig tot geen groei zichtbaar van de stedelijke karakteristiek in het trendscenario ten opzichte van de huidige situatie (2022). Dynamische knopen, zoals Oldenzaal, Rijssen, en Nijverdal verkleuren met een kleine stap ook naar een semi-stedelijk milieu.

De steden maken pas echt een slag in verstedelijking als de groei in het focusgebied valt, in de kaart (ambitie 2050) is dit het 'ruimtelijk samenhangend gebied'[1]. In deze variant zijn woningen en banen voor het overgrote deel geconcentreerd in de dragende steden en een overig deel in de dynamische knopen. In het kaartbeeld (pagina 46) is de schaalsprong zichtbaar als de verkleuring van semi-stedelijk naar stedelijk en het aaneengroeien van stedelijk gebied.

In het ambitiescenario van de ROS ontstaat in elk van de drie steden een stedelijk milieu, waarbij het semi-stedelijk milieu meegroeit en in Hengelo en Enschede zelfs een geheel vormt. Dit betekent niet dat de steden letterlijk aan elkaar groeien. Uitgangspunt is dat hier ingezet wordt op de doorlopende groenstructuren tussen de afzonderlijke steden. In het dashboard is uitgegaan van de ontwikkelingen binnen het invloedsgebied van de (stations-)knooppunten.

↑ Nabijheid in Twente 2022 (Dashboard Verstedelijking):
- Semi-stedelijk milieu Hengelo toont kleine groei.
- Dynamische knopen met voornamelijk suburbaan, soms nog een dorpse kern.
- Overige kernen: dorpse of rurale karakteristiek.

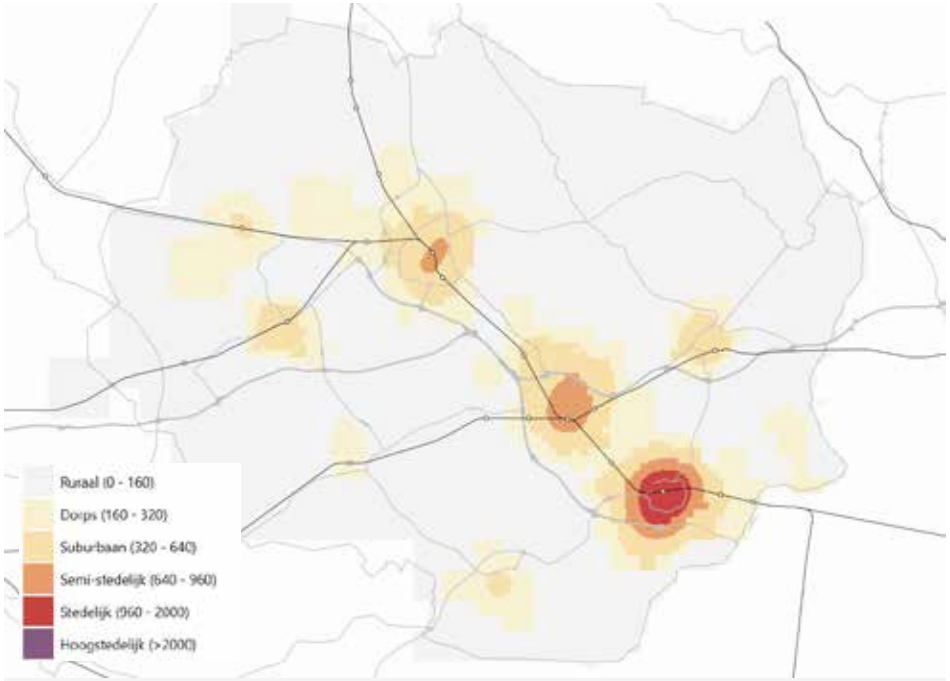
1 Er is een duidelijk ruimtelijke hierarchie voor ontwikkeling en synergie tussen de dragende steden, dynamische knopen en het vitaal buitengebied. De contouren zijn niet bedoeld als aanduiding van toekomstige uitbreidingslocaties of bouwgrenzen van gemeenten.

Kwantitatieve ambitie voor wonen en werken

Uit de doorrekening met het Dashboard Verstedelijking zien we dat een schaalsprong gerealiseerd kan worden met 80.000 woningen (gerekend vanaf startmoment van de woondeal). Het focusgebied waar de woningen worden toegevoegd, wordt hierbij gevormd door de dragende steden en de dynamische knopen.

Dit inzicht gecombineerd met de al eerder opgestelde opgaven en analyses leidt tot de volgende gekwantificeerde visie voor de Twentse schaalsprong:

- Dragende steden 60.000 woningen
- Dynamische knopen 20.000 woningen
- Vitaal buitengebied: inzet op vitaliteit en leefbaarheid

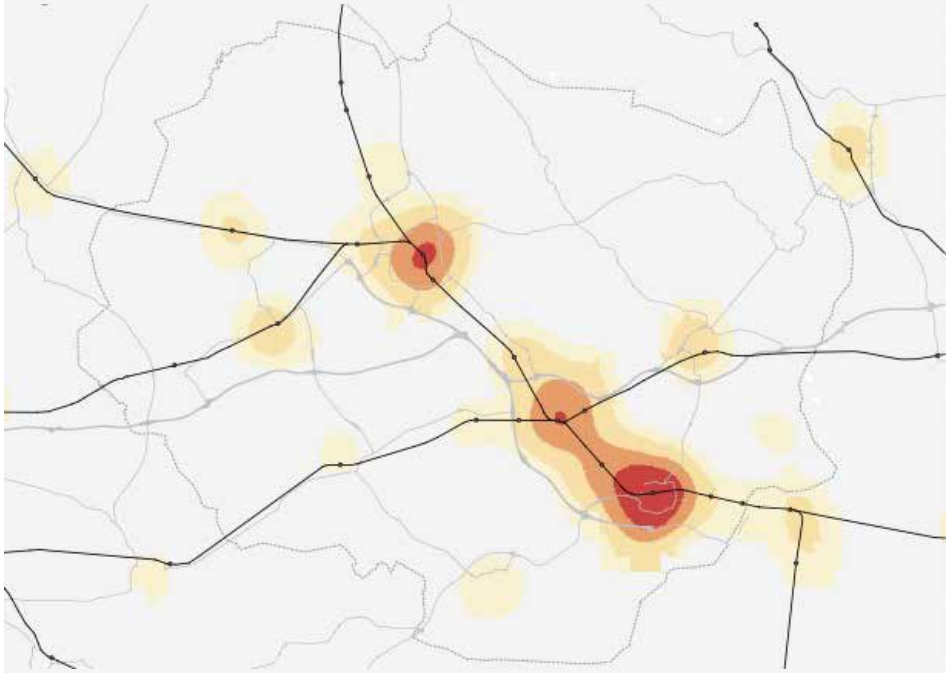
↑ Nabijheid in Twente 2040 trendscenario (als er in Twente wordt doorgebouwd zoals in de afgelopen decennia het geval was):
- Semi-stedelijk milieu in de steden vertoont kleine groei.
- Dynamische knopen voornamelijk suburbane centra in dorpse setting.
- Overige kernen houden dorpse of rurale karakteristiek.

Verstedelijkingsambitie van de ROS

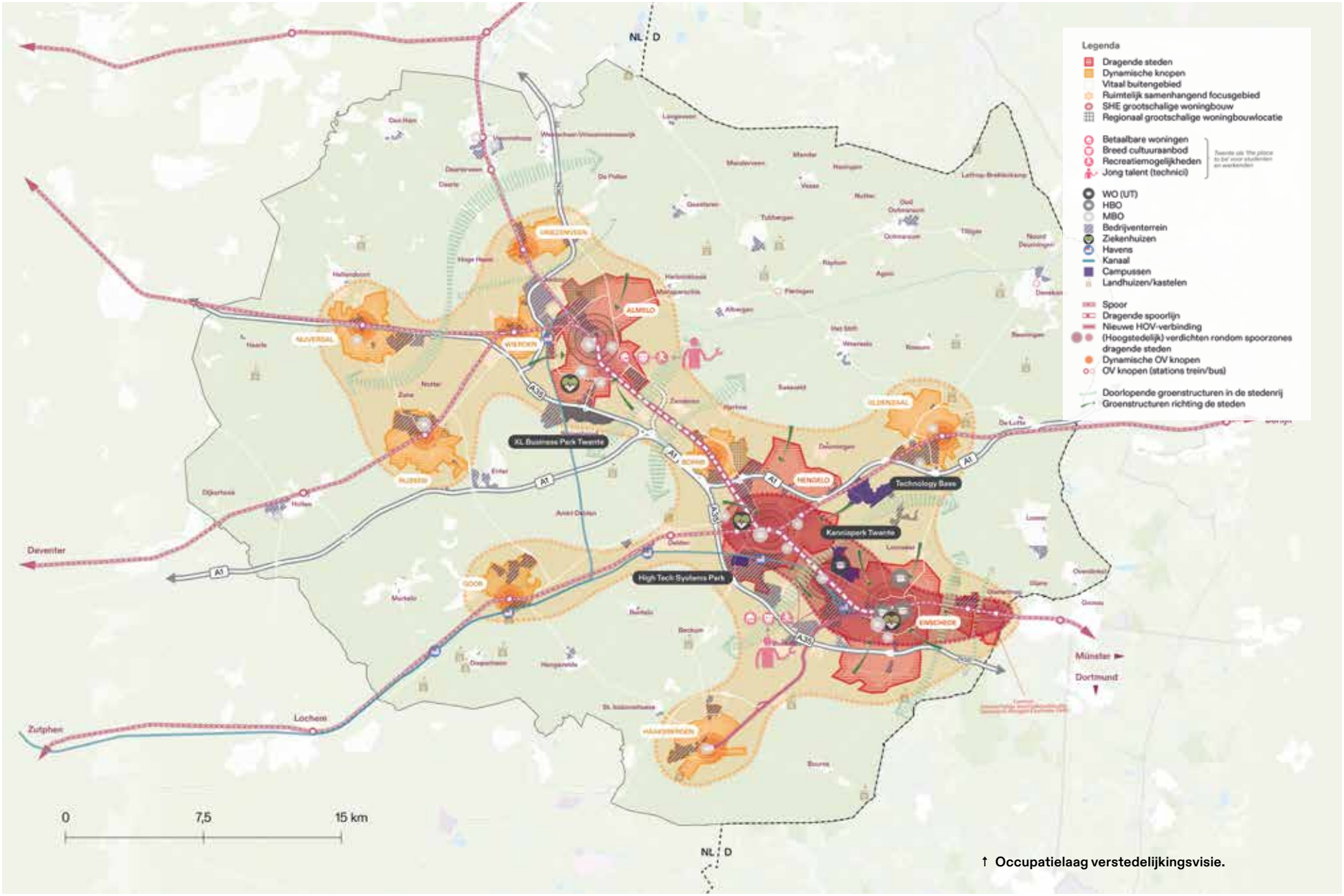
Vanuit de ambities om een schaalsprong te verwezenlijken, wordt ingezet op een toename van 80.000 woningen in Twente tot 2050 en zo'n 62.000 arbeidsplaatsen, gerekend vanaf 2022. Hierbij dient het overgrote deel van deze opgave te landen in de dragende steden en dynamische knopen zonder daaraan een groeiplicht te koppelen.

Dit komt overeen met een groei van 120.000 inwoners (netto groei, rekening houdend met huishoudensverdunning). Sinds de start van de woondeal zijn er tot en met 2025 in Twente in totaal circa 10.000 woningen gerealiseerd.

Voor het vitaal buitengebied is geen sprake van een schaalsprong. Wel is een beperkte woningbouwontwikkeling in de kernen reëel, passend bij de autonome groei en daar waar deze aantoonbaar bijdraagt aan de leefbaarheid en vitaliteit.

↑ Nabijheid in Twente, ambitie ROS 2050 (doorrekening Dashboard verstedelijking):
- Schaalsprong naar stedelijk milieu: Almelo, Hengelo en (groei) Enschede.
- Semi-stedelijk groeit mee/ aaneen in de steden.
- Dynamische knopen: suburbane centra.
- Overige kernen houden dorpse of rurale karakteristiek.

↑ **Occupatielaag verstedelijkingsvisie.**

5.4 Visie netwerklaag

Het feit dat de netwerklaag sturend is voor de ruimtelijke ontwikkeling en dus voor de verstedelijkingsopgaven maakt dat de aanpak van de opgaven in deze laag randvoorwaardelijk zijn voor de verstedelijking.

Mobiliteit

Vanuit het thema mobiliteit en bereikbaarheid is de hoofdopgave om een goed functionerend daily urban system voor regio Twente te realiseren voor de beoogde schaalsprong van inwoners en werkgelegenheid. Het huidige mobiliteitssysteem biedt kansen voor verduurzaming en efficiëntie in de stedelijke as, maar kent kwetsbaarheden in het buitengebied en in grensoverschrijdende verbindingen. De analyse van verplaatsingspatronen laat een groot aandeel autoverkeer zien in alle Twentse gemeenten. Een verschuiving van een deel van deze verplaatsingen naar ov en fiets is noodzakelijk om de regio ook op lange termijn bereikbaar te houden.

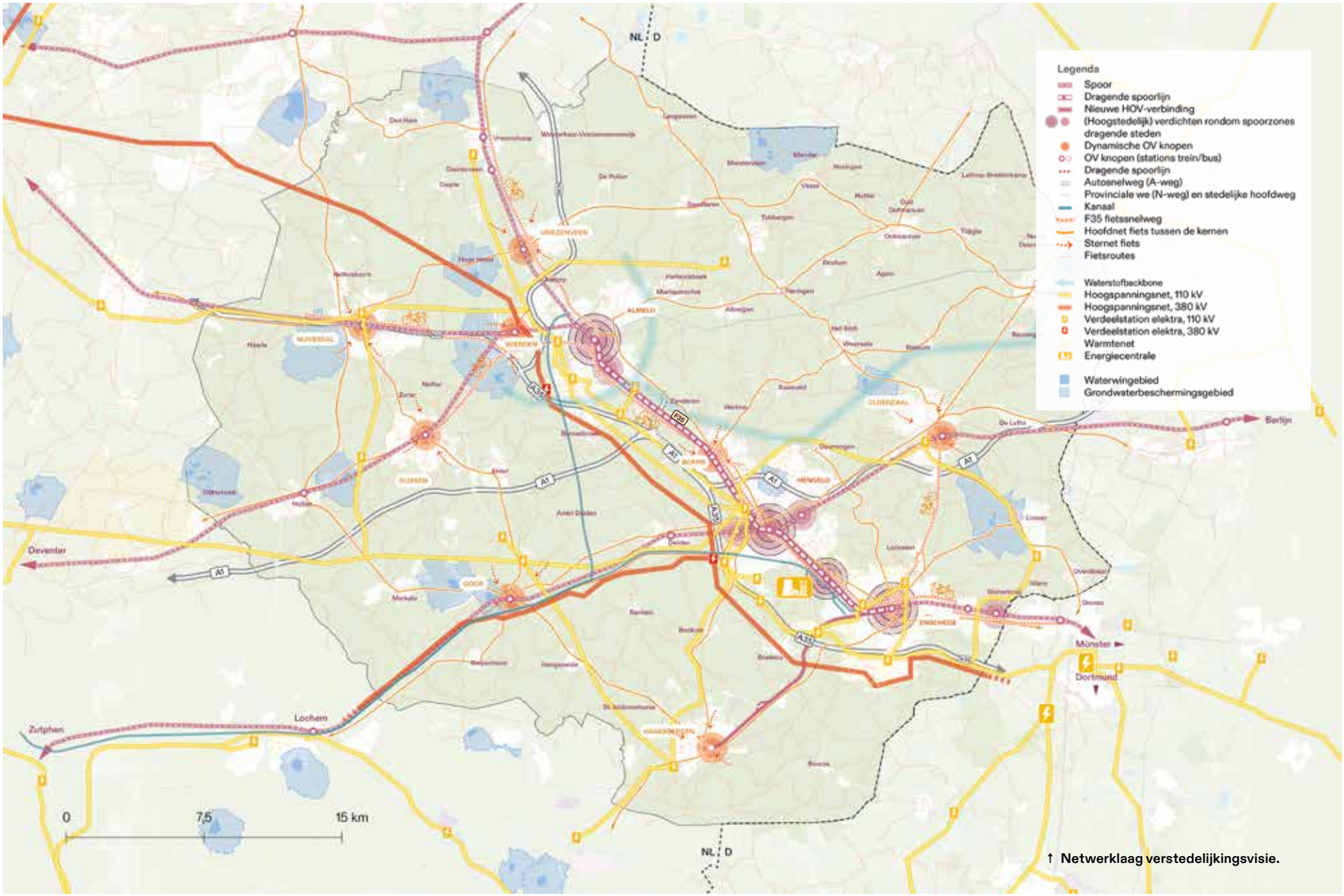
Het is belangrijk dat de regio bereikbaar blijft. Het gaat hierbij zowel om de interne bereikbaarheid binnen de regio, als de bereikbaarheid van de regio Twente met andere belangrijke economische regio's. Denk aan Regio Zwolle, Stedendriehoek, Arnhem-Nijmegen, Eindhoven/Brainport, Randstad, maar ook Münster in Duitsland. In dit stedelijke netwerk zal een systeemverschuiving doorzetten, waarbij mensen zich vooral in de combinatie van trein en fiets verplaatsen. We zetten in op een regionaal netwerk van snelfietsroutes, zoals de F35, dat steden, kernen, dynamische knooppunten, werklocaties en Duitse bestemmingen met elkaar verbindt. Hiermee stimuleren we het gebruik van de fiets voor dagelijkse verplaatsingen en verbeteren we de bereikbaarheid vanuit het buitengebied. Tegelijk vraagt de groei van het regionaal ov-netwerk om frequenter spoor- en busvervoer, betere overstappunten en om geoptimaliseerde verbindingen, zoals op de verbinding Zwolle – Twente - Münster en de Nedersaksenlijn.

Er wordt ingezet op nabijheid, zoals het verdichten in de dragende steden rondom multimodale-knopen. Hiermee voorkomen we nieuwe autoverplaatsingen en vergroten we de efficiëntie voor een hoogfrequent treinsysteem.

Hiermee versterken we de regionale mobiliteitstransitie en voorkomen we dat de extra woningen ook leiden tot een (te) grote toename van de automobiliteit. Het verschil tussen mobiliteit in het buitengebied (auto) en de stad (ov, te voet en fiets) moet daarentegen wel omarmd worden met aandacht voor multimodale-knopen als overstappunt. Op deze plekken wordt de regionale reiziger een stedelijke reiziger en stapt dus bij voorkeur over van auto naar fiets, ov of te voet. Om deze transitie verder te versnellen en te faciliteren zetten we in op regionaal flankerend beleid.

Het wegennet blijft belangrijk, vooral voor een vitaal platteland waar de autoafhankelijkheid groot is. Hier is de potentie voor frequent ov lager dan in de stedenrij. Ook is het wegennet belangrijk voor economie en logistiek. Doel is ruimte vrij te maken op het regionale wegennet door de mobiliteitstransitie zodat niet geïnvesteerd hoeft te worden in een nieuwe capaciteitsuitbreiding van het wegennet. Investeringen in het wegennet kunnen wel gericht zijn op afname van barrièrewerking en verkeersonveiligheid (zoals op de N36 en N35).

Daarnaast is het een belangrijke opgave om wegen en infrastructuur om de centra aantrekkelijk en bereikbaar te houden, ook voor de toename van het aantal woningen. In het BO-MIRT zijn het verleden al afspraken gemaakt, waarbij de uitvoering van deze afspraken essentieel is. Daarnaast gaan we verdiepend onderzoeken wat de schaalsprong aan mobiliteitsopgave met zich meebrengt.

↑ **Netwerklaag verstedelijkingsvisie.**

Ov-bereikbaarheid

Inzoomend op het ov, wordt er ingezet op een regionaal ov-netwerk dat optimaal aansluit op de verstedelijking. De hogere frequentie van een dergelijk systeem vormt de ruggengraat voor de uiteindelijke schaalsprong. Deze kan worden doorgekoppeld naar verschillende windrichtingen buiten de regio, denk aan Münster, Zutphen en richting Emmen/ Groningen via de Nedersaksenlijn. De capaciteit op het ov-netwerk staat onder druk door het toenemende aantal internationale treinen. Wanneer de komende jaren, naar aanleiding van de verstedelijking, geconstateerd wordt dat er opgaven zijn rondom het verder intensiveren van het netwerk praten we daar met alle relevante partijen over door.

Er wordt ingezet op de IC-stations Almelo, Hengelo en Enschede. Om vanuit de kernen naar de stad te komen is een overstap mogelijk via de dynamische knopen (van fiets/auto op bus/trein) en aan de randen van de stad (vooral op fiets). De vitale kernen zijn onderdeel van de hubstrategie. Een fietsroute gericht op langere afstanden vormt een netwerk naar de dynamische knopen en steden.

Er wordt toegewerkt naar een pakket van versterkingen, slim verkeersmanagement en een regionale mobiliteitsaanpak. Een bijzonder aandachtspunt is de relatie tussen personen- en goederenvervoer op het spoor. Twente heeft een groot aandeel goederenvervoer op het spoor, maar het is noodzakelijk dat juist personenvervoer prioriteit krijgt om de mobiliteitstransitie mogelijk te maken.

Mobiliteit in de drie-eenheid van de ROS

In het vitaal buitengebied wordt ingezet op vitaliteit met een passend ov-netwerk en mobiliteitshubs. Dit vereist een andere blik op openbaar vervoer, namelijk publieke mobiliteit. Daarnaast blijft de autoafhankelijkheid groot, waarbij een aanpak voor een betere verkeersveiligheid voor de primaire modaliteiten auto en fiets wordt gehanteerd. Bij de dynamische knopen kan men goed overstappen, deze vormen de knooppunten van het regionale ov-netwerk. Sterke fiets en ov-bereikbaarheid, waarbij het netwerk van fietspaden als een sternet is verbonden; met radialen en van goede snelle fietsroutes naar de knoopstations, waar ook P+R voorzieningen zijn. Hier wordt ingezet op de mobiliteitstransitie, met ruimte voor lopen fiets en . In de dragende steden wordt dit nog verder doorgezet, waarbij in de centra doorgaand autoverkeer wordt ontmoedigd en de voetganger en fietser het tempo op straat bepalen.

Energie en drinkwater

Energie

Er is een tekort aan infrastructuur om aan de vraag naar energie (met name elektriciteit) te voldoen. Door de verduurzaming stijgt de behoefte aan elektriciteit harder dan de capaciteit van het netwerk. Hier wordt hard aan gewerkt, maar dit zal in de toekomst een rol blijven spelen. Dit kan belemmerend werken voor de verstedelijking. Daarom moeten we nu nadenken hoe we in Twente met energie omgaan. Regionale warmtenetten vormen hiervoor mogelijk een alternatief.

Deze verstedelijking vraagt ook een stevige groei aan werkgelegenheid. In Twente biedt ons profiel de gelegenheid om nieuwe bedrijvigheid aan te trekken. Dat vraagt om een goed vestigingsklimaat, waarbij een robuust en efficiënt energiesysteem van essentieel belang is. Hiervoor is de beschikbaarheid van waterstof van belang. Recent is hier door een breed Twents-Duits consortium een belangrijke stap gezet[1]. Deze ontwikkeling vraagt inzet van alle betrokken partijen. Met die verbinding kan Twente al binnen vijf jaar waterstof als energiebron toepassen.

Drinkwater

Ook de beschikbaarheid van drinkwater is een groot probleem in Twente. De natuurlijke omstandigheden in Twente (denk aan zandgronden, hoogteverschil en een beperkt aantal bronnen) maakt dat Twente een slechte uitgangspositie heeft voor drinkwater. Tegelijk is voldoende drink- en proceswater essentieel voor de economie en inwoners. Dit vraagt om een duidelijke strategie om dit probleem bovenregionaal op te lossen. Concreet werkt Vitens nu aan een buisleiding vanuit West-Overijssel naar Twente om een deel van de problemen op te lossen. Richting 2050 verwachten we een verdere verslechtering van de watersituatie door droogte en klimaatverandering. Naast deze maatregelen is het belangrijk te kijken hoe besparing (bijvoorbeeld door waterzuinige woningen) en hergebruik, een bijdrage kunnen leveren aan de situatie in Twente.

1 https://oostnl.nl/nieuws-overzicht/twents-duits-consortium-zet-stap-richting-waterstof-voor-twente

Inzet in de ROS voor mobiliteit

- Mobiliteitstransitie versnellen, vooral in de steden en knopen.
- Autoafhankelijkheid zal groot blijven in het buitengebied, zet in op veiligheid voor de verkeersdeelnemers.
- Hubstrategie opstellen voor stadsranden en vitaal buitengebied.
- Het ov van Enschede en Haaksbergen op HOV-niveau brengen.
- Inzetten op het STOMP-principe en autoluw in de stedelijke centra.
- Robuust regionaal fietsnetwerk (bijvoorbeeld F35) naar de werklocaties en ov-knooppunten.
- Aantrekkingskracht vergroten, denk bijvoorbeeld aan een regionaal ov-systeem met de spoorlijn Almelo - Enschede als ruggengraat.
- Hiermee ook de (inter)nationale treindiensten verbeteren met omliggende stedelijke regio's.
- Fietsroutes richten op langere afstanden met netwerk naar de dynamische knopen (en steden).
- Goede kwaliteit van de openbare ruimte met inzet op actieve mobiliteit (lopen en fietsen).
- Bevaarbaarheid van het Twentekanaal behouden. Hierbij erkennen we de uitdaging voor vervoer over water bij het Twentekanaal door minder watertoevoermogelijkheden bij droogte.
- Goederenvervoer verbeteren door inzet op veiligheid en capaciteit in relatie tot de verstedelijking rondom ov-knooppunten.

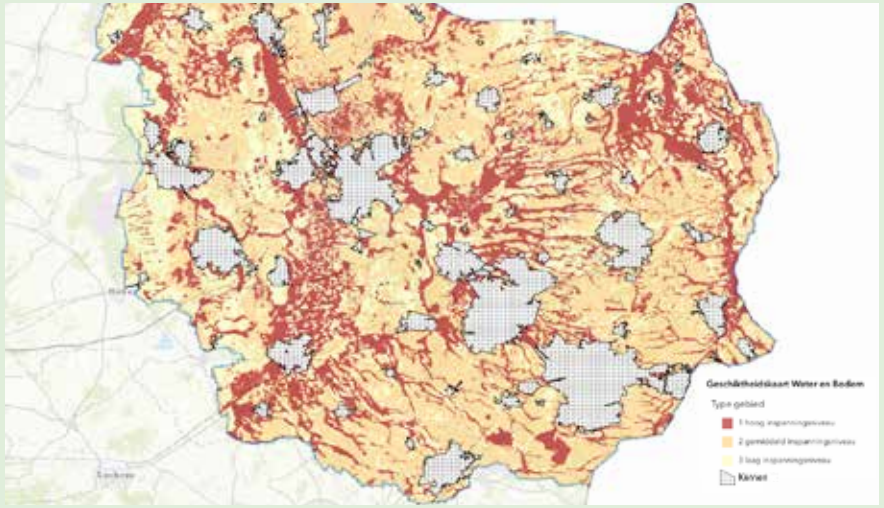
Inzet in de ROS voor energie en drinkwater

- Het is randvoorwaardelijk dat de beschikbaarheid van elektriciteit en drinkwater snel op orde wordt gebracht, zodat deze geen belemmering meer vormen. Dit vraagt tijd en strategische keuzes, zoals afspraken over energiebesparing, hergebruik en uitbreiding die verder gaan dan nu het geval is.
- Kansen benutten voor de toekomst voor energiedragers, opslag en opwek van duurzame energie.

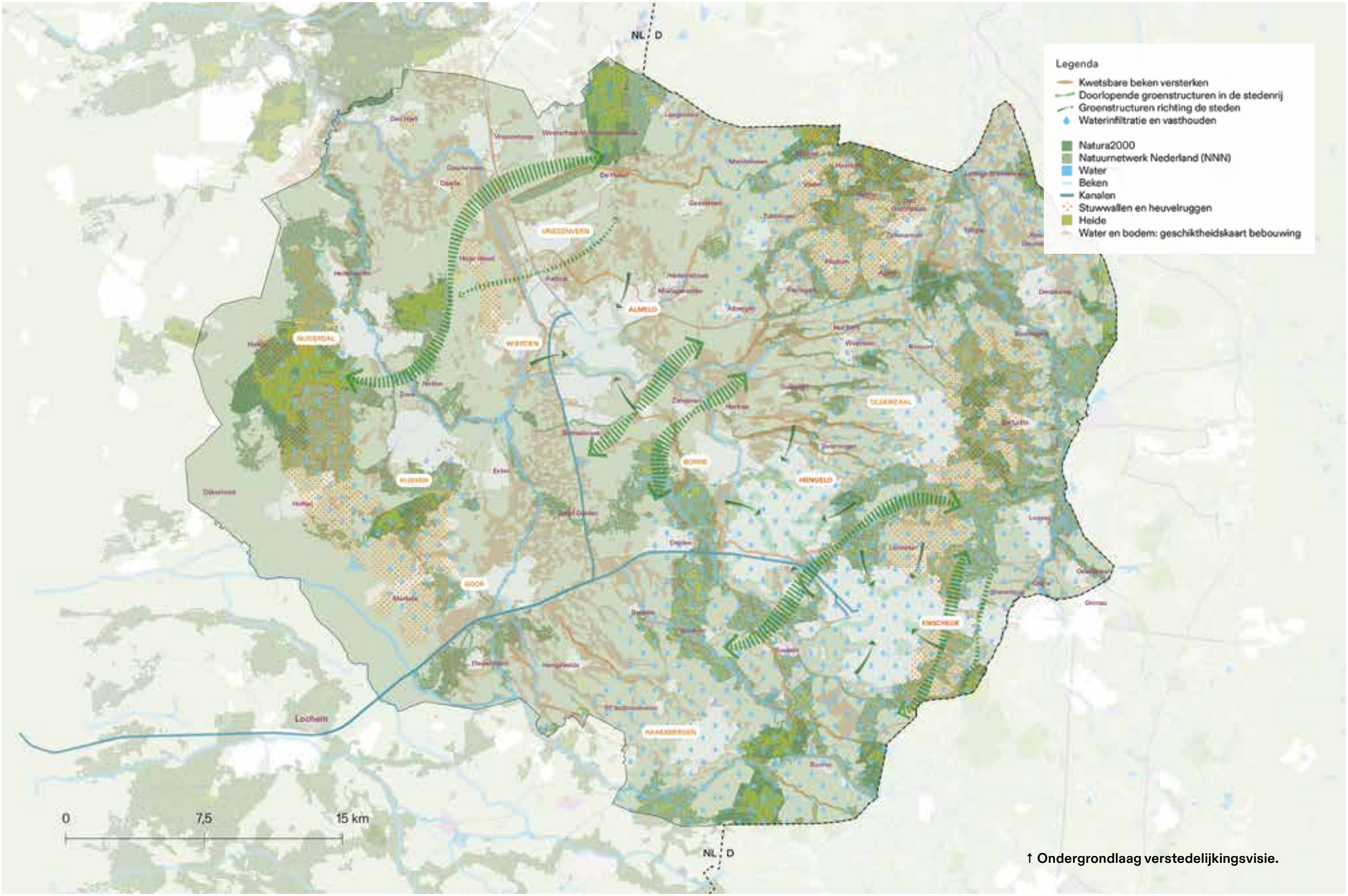
5.5 Visie ondergrondlaag

De hoofdopgave voor bodem en water is het klimaatadaptief inrichten van de stad en het buitengebied. Groei van Twente kan alleen plaatsvinden wanneer het water- en groensysteem zich evenwichtig mee ontwikkelt, op alle schaalniveaus en in alle gebiedstypen. In het landelijk gebied wordt gewerkt aan veerkrachtige bodems, herstel van beekdalen, het realiseren van retentie en kansen voor de landbouw om water vast te houden en biodiversiteit te versterken.
Landgoederen en natuurgebieden spelen daarbij een sleutelrol als buffer en verbinding. Het ruimtelijk principe waarbij het behoud en de versterking van groene ruimtes tussen stedelijke gebieden centraal staat - zodat de ruimtelijke kwaliteit behouden blijft en kernen niet aaneengroeien is weergegeven met pijlen op de kaart. Dit heeft nog geen juridische of planologische status.

De geschiktheidskaart is opgesteld door Waterschap Vechtstromen. Het geeft aan in welke mate een locatie geschikt is voor bebouwing en welke mate van inspanning daarvoor nodig is op basis van het watersysteem en de bodemsoort.

↑ **Geschiktheidskaart Water en Bodem (beeld: https://www.vechtstromen.nl/werk/klimaat-veiligheid/water-bodem/).**

↑ Ondergrondlaag verstedelijkingsvisie.

Het vasthouden van water in de regio Twente staat centraal. Dit betekent het realiseren van voldoende waterberging, infiltratiecapaciteit en het ontwerpen van waterstructuren, waardoor de vrije afwatering van water naar lagergelegen gebieden wordt verminderd. Binnen Twente wordt de groenblauwe structuur versterkt. Ontwikkelingen binnen de regio moeten bijdragen aan de klimaatrobuustheid van bestaande wijken en gebieden. Daarbij is het van belang om water langer vast te houden. Dit kan onder meer door robuustere water- en groenstructuren, het verondiepen en laten meanderen van beken en de aanleg van waterbuffers. Denk hierbij aan het Kristalbad tussen Hengelo en Enschede en de Doorbraak in Almelo. In stedelijke gebieden betekent dit dat vergroening, open water, wadi's, koelteplekken en schaduwrijke openbare ruimte onmisbaar worden. Klimaatadaptatie wordt een kwaliteitsimpuls, niet een restrictie. Door groen en blauw tot in de centra te verweven en elk huishouden binnen 15 minuten van natuur te positioneren, worden steden veerkrachtiger tegen hitte en hevige regen.

Het beginsel van geen verslechtering van de waterkwaliteit vraagt om structurele monitoring van geulen, droogval en waterkwaliteit. Dit is nodig om te voldoen aan de kaderrichtlijn water.

In de ROS vormt de kwaliteit van het landschap een belangrijke meerwaarde. De verstedelijking zal vooral binnen bebouwd gebied plaatsvinden, maar heeft wel effect op het landschap. Dit komt omdat iedereen profiteert van deze kwaliteit, die vaak op fietsafstand van de grotere kernen ligt. Tegelijkertijd staat deze kwaliteit (al langer) onder druk. Met de ROS maken we daarom afspraken om het landschap te versterken.

Hoofdopgave voor het landschap is om de kwaliteiten te behouden en te versterken. De ruimtelijke kwaliteit en diversiteit in het landschap vormt een belangrijke waarde voor de identiteit van Twente en moet dus gekoesterd worden. Het zuinig omgaan met de beperkte ruimte staat daarom ook voorop. Het verstedelijken gebeurt bij voorkeur binnendorps en binnenstedelijk door middel van inbreiding, transformatie, herstructurering en vernieuwing van bestaande woonwijken en bedrijventerreinen.

De groene buffers tussen dragende steden, dynamische knopen, dorpen en het buitengebied worden gerespecteerd. Het aanwezige groen kan hier versterkt worden. Zo ontstaat een duidelijke structuur van groene wiggen in de stedenrij, waardoor de steden als eilanden in het groen liggen. Net als de dorpen in het buitengebied en de Twentse groene kwaliteit voor nog meer mensen realiteit wordt.

Inzet in de ROS voor bodem, water en klimaatadaptatie

- Verstedelijking moet bijdragen aan versterking van groenblauwe structuren en klimaatadaptatie.
- Verharding terugdringen, minder ruimte voor parkeren op straat.
- De landbouwtransitie past bij de ondergrond en het watersysteem.
- Water vasthouden op de hoge delen met nieuwe watersystemen, beplanting en waterbuffers.
- Afstroom vertragen en verminderen op de helling door robuuste waterstructuren.
- Beken en watergangen zoveel mogelijk verondiepen en laten meanderen.
- Bundel zoveel mogelijk ondergrondse infra.

Inzet in de ROS voor natuur en landschap

- Nieuwbouw (bij voorkeur) binnendorps en binnenstedelijk, zodat het landschap en de waardevolle ruimte worden gekoesterd.
- Goede overgangen creëren van bebouwing naar het landschap.
- Groene buffers in de dragende steden, dynamische knopen, dorpen en het buitengebied, zodat de steden in het landschap liggen en groenblauwe landschapsstructuren verbonden zijn. Harde randen zijn hier goed denkbaar (bebouwingsranden in hogere dichtheden, georiënteerd op het groen bijvoorbeeld bij SHE) waarmee contrasten en symbiose versterkt worden.
- Groene vingers en blauwe aders versterken tot in de kern. Deze dringen door in de steden en verbinden parken en groenstructuren en leggen zo de verbinding met het buitengebied. Hier is een zachte overgang op zijn plek (geleidelijke overgang van groen naar rood).
- Landelijke groenstructuren toevoegen, denk aan laanstructuren herstellen en houtwallen aanbrengen en herstellen in coulisselandschap (kleinschalige landbouw).
- Landgoederen ontsluiten en beheren, deze zijn van belang voor water- en groenopgaven, maar ook voor de identiteit van Twente en de recreatieve waarden.
- Natuurinclusief en adaptief bouwen.
- Visie op recreatie(spreiding) met toenemende verstedelijking, bijvoorbeeld ook door toegankelijkheid via fiets en ov.
- Natuur- en landschapswaarden staan voorop, met behoud, herstel en versterking van de kwaliteit.

5.6 Robuustheidstoets: Doorkijk 2100

De ROS is de verstedelijkingsstrategie tot 2050. Dat lijkt heel ver weg, maar in de ruimtelijke ordening is het goed om nog verder vooruit te kijken. We maken immers keuzes voor langere tijd met de systeemkeuzes rond verstedelijking en de inrichting van netwerken.

Grenseffecten nemen mogelijk af in de toekomst

Hierbij zal de ligging van Twente doorslaggevend kunnen zijn. De goede verbindingen met de rest van Europa bieden een gunstig perspectief, wat in de huidige situatie nog maar beperkt benut wordt. Dit heeft te maken met grenseffecten. Door ander beleid en regelgeving, maar ook taal en cultuur aan weerszijden van de grens komt (economische) samenwerking minder tot bloei dan in een gebied dat niet aan de landsgrens ligt. De verwachting is dat het effect in de toekomst af zal nemen in Noordwest Europa. Nu zien we al dat voor winkelen en deels voor onderwijs deze grenseffecten afnemen, maar voor werkrelaties nog onverminderd gelden.

Hierbij is het profiel van de regio mogelijk straks meer van belang dan de landsgrens. Regionale samenwerking, zoals met de Brainport is nu al van groot belang. Daarbij is de verwachting dat de economie waar Twente sterk in is, met het hightech maakprofiel, in de toekomst een belangrijke drijfveer blijft voor ontwikkeling.

De verbinding met Duitsland via het spoor biedt daarbij juist in Twente goede kansen voor een betere samenwerking. De centrale ligging van Twente in Noordwest-Europa wordt door de groeiende structurerende werking van spoorlijnen versterkt en biedt voordelen ten opzichte van andere (Eu)regio's.

Doorkijk via WLO-scenario's

Als we verder naar de toekomst kijken is het goed om met scenario's te werken om mogelijkheden te verkennen. Voor de ROS nemen we de scenario's van de WLO als uitgangspunt. We verkennen een viertal mogelijke scenario's op hoofdlijnen voor Twente.

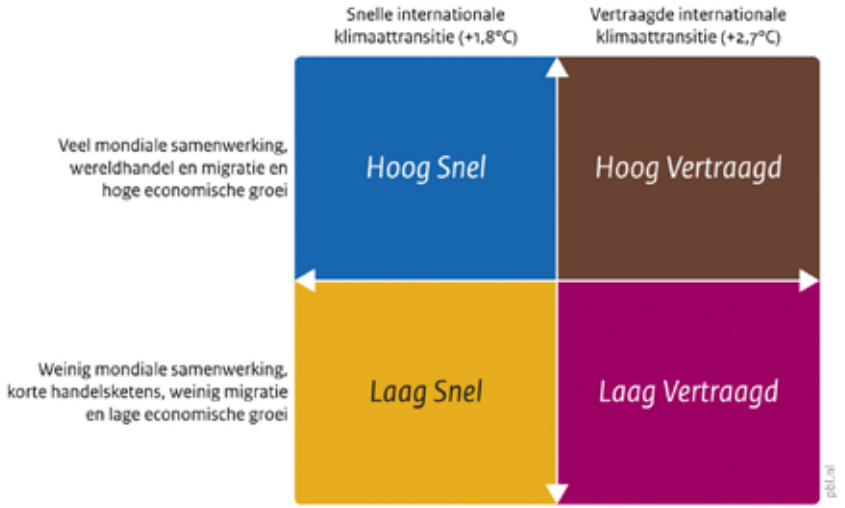
Hierbij kijken we naar de assen van economische ontwikkeling en (tempo) klimaatverandering. In de bijlage is dit uitgewerkt.

In het kort is de conclusie dat met meer of minder groei Twente er goed voor staat. De mate waarin groei doorzet en hoe de economische ontwikkeling er uit ziet varieert in heel Nederland in de scenario's. Dit geldt ook voor Twente, waarbij geldt dat Twente zich zowel door kan ontwikkelen op hoogwaardige diensten en innovatie als op de maakindustrie.

De groene woonvoorkeuren (zoals benoemd in WLO-rapportage) in Twente zijn wel onderscheidend en bieden een leefbare omgeving, terwijl dit in de Randstad steeds meer onder druk staat. Binnenlandse migratie naar het oosten, en zeker naar Twente en de andere initieerregio's is groot.

Hoe Nederland zich op de langere termijn ontwikkelt hangt vooral af van economische ontwikkeling, klimaatverandering en het tempo waarop hierop geanticipeerd wordt. Er zijn verschillende scenario's in de mate waarin ook Twente nog verder door zal groeien en welke verstedelijkingsopgaven (zoals water en klimaat) daarvoor doorslaggevend zijn.

Hier geldt dat, welk scenario zich ook voordoet, Twente hierop kan anticiperen met een solide basis. In de ROS worden stappen gezet die ook na 2050 bijdragen aan een leefbaar en aantrekkelijk Twente voor de toekomstige generaties.

↑ WLO-scenario's voor 2100 (beeld: wlo2025.nl).

06. Verstedelijkings-afspraken

Het doel van de Ruimtelijke Ontwikkelstrategie, de ROS, is om een robuuste verstedelijking te initiëren waarbij gezamenlijke afspraken invulling geven aan de Twentse schaalsprong richting 2050. Hiervoor is het nodig om gezamenlijk een kwantitatieve en kwalitatieve ambitie te formuleren. Als kader gelden de ontwikkelprincipes voor de Twentse verstedelijking uit hoofdstuk 4. Deze afspraken krijgen een vervolg in de tweede fase van de ROS, de uitvoeringsagenda.

De ambitie geordend naar de drie-eenheid

De verstedelijkingsambitie zal op verschillende manier landen in de drie-eenheid van Twente. Zo volgt uit de ontwikkelprincipes dat het overgrote deel van het programma voor wonen en werken in de dragende steden en de dynamische knopen ontwikkeld zal worden, gebruikmakend van de kwaliteiten die er zijn en in aansluiting op de specifieke uitdagingen. In het vitaal buitengebied, met zijn kleinere kernen, zal juist gewerkt worden aan vitaliteit en leefbaarheid, met aandacht voor het faciliteren en versterken van bestaande structuren en de eigen groei.

6.1 Overkoepelende Verstedelijkingsafspraken

Occupatiethema Demografie, wonen, voorzieningen en leefomgeving

- Bouwen op de juiste plek:
  - Zoveel mogelijk binnenstedelijk en binnendorps ontwikkelen.
  - Voor alle doelgroepen.
  - Volgens de Twentse ontwikkelprincipes.
- Verdichting en centrumversterking, functiemenging en meervoudig ruimtegebruik waar mogelijk.
- Bijdragen aan kwaliteit van woon- en leefomgeving met aandacht voor (maatschappelijke en culturele) voorzieningen.
- De groei richt zich nadrukkelijk ook op binnen- en buitenlandse migratie.

Occupatiethema Economische ontwikkeling

- Bouwen op de juiste plek.
- Gemengde milieus creëren (wonen-werken gemixt waar mogelijk).
- Herstructurering en intensivering van bestaande werklocaties.
- Ruimte reserveren voor nieuwe economische ontwikkelingen.

Netwerkthema Mobiliteit en bereikbaarheid

- Overal in Twente krijgt de mobiliteitstransitie gestalte, ondersteund door netwerkmaatregelen voor ov, fiets en de resterende opgave voor automobiliteit.
- Verbinding met andere economische centra verbeteren onder meer via A1, A35, N18, N36, N35 en een snelle en robuuste ov-verbinding.

Netwerkthema Energie en drinkwater

- Afstemming met het bedrijfsleven (bestaand, uitbreidend en vestigend), netbeheerder, drinkwaterbedrijf en waterschap voor verbruik van energie en (proces)water. Met als doel tekorten te verhelpen, bijvoorbeeld door verregaande besparing, hergebruik of slimme oplossingen.
- Realisatie maatregelen en aanvullend onderzoek drinkwaterbeschikbaarheid, bijvoorbeeld door aanleg van nieuwe buisleidingen.

Ondergrondthema

- Realiseren en versterken van groene en blauwe robuuste verbindingen.

6.2 Verstedelijkingsafspraken Vitaal buitengebied

Occupatiethema Demografie, wonen, voorzieningen en leefomgeving

- Woningbouw in kernen gelegen in het vitaal buitengebied heeft een belangrijke toegevoegde waarde voor Twente in het op peil houden van leefbaarheid en vitaliteit.
- Mogelijkheid om te groeien om vitaliteit en leefbaarheid in stand te houden. Dit zo veel mogelijk eerst binnen de kernen en dorpen.
- We bieden ruimte aan elke kern voor enige groeimogelijkheid in inwoners om leefbaarheid en vitaliteit te waarborgen binnen aard en schaal en passend bij de identiteit.
- Voor de bouw van woningen in de kernen zijn de Twentse ontwikkelprincipes leidend om te bepalen hoe toevoegingen van woningen plaatsvindt.
- Elke gemeente kent één of enkele kernen met een meer centrale functie voor een groter gebied. Door deze verzorgingskernen extra te versterken behouden we een belangrijk netwerk voor alle buurtschappen en woonkernen, waarmee ook over grenzen heen nabijheid ontstaat.
- Voorgaande punten maken het belangrijk om regionaal af te blijven stemmen en de gemeentelijke omgevingsvisies regelmatig te herijken, zodat de functie van kernen binnen de (sub)regio duidelijk is.

Occupatiethema Economische ontwikkeling
- Concentratie van nieuwe verzorgende werkgelegenheid in enkele grotere kernen.
- Herstructurering bedrijvigheid en centra stimuleren.

Netwerkthema Mobiliteit en bereikbaarheid
- Auto en fiets blijven de primaire modaliteiten.
- De regio stelt een hubstrategie op voor de multimodale bereikbaarheid.
- Publieke mobiliteit (ov en doelgroepenvervoer) werken we uit om te komen tot een effectiever, toegankelijker en inclusiever vervoerssysteem. Van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Voor fietsers, ten minste op de schoolroutes, wordt de veiligheid op orde gebracht (verkeersveiligheid en sociale veiligheid).
- Om vanaf het buitengebied naar een bestemming in de steden te gaan zijn er meerdere opties, namelijk via het ov of met de fiets en met een overstap in de dynamische knopen of aan de randen van de stedelijke centra.

6.3 Verstedelijkingsafspraken Dragende steden

Occupatiethema Demografie, wonen, voorzieningen en leefomgeving
- Dragende steden zijn Almelo, Hengelo en Enschede.
- De steden zijn de dragers voor verstedelijking, die (grotendeels) binnen een straal van 2,5 kilometer[1] van het NS-intercitystation plaatsvindt en binnen 1,5 km van de andere stations.
- Hier worden circa 60.000 woningen verdeeld over de drie steden toegevoegd.
- In een (hoog)stedelijke dichtheid, grotendeels meerlaags, met (maatschappelijke en culturele) voorzieningen, collectief groen en gebouwde parkeeroplossingen. Daarnaast zijn ook andere woon- en leefvormen in beeld om de brede doelgroep waaronder de talentopgave te faciliteren.
- Goed verbonden met het buitengebied via groenblauw structuren en de groene longen.
- Kleinere eenheden faciliteren woonmogelijkheden voor jongeren, alleenstaanden en ouderen met ruimte voor ontmoeting, waardoor elders ruimere gezinswoningen beschikbaar komen.
- In de dragende steden ook inzetten op nieuwe, innovatieve en groene leefmilieus. Onder andere ten behoeve van nieuwe (internationale) doelgroepen.

Occupatiethema Economische ontwikkeling
- Benut nabijheid, dynamiek en bestaande infra, maar (nieuw) alleen voor intensievere vormen van economische ontwikkeling.
- Dragende steden hebben daarnaast ook uitbreiding van bedrijventerrein nodig.
- De steden bieden ruimte voor de innovatiemilieus (campussen) en de kennisspeerpunten.
- Er wordt een strategie opgesteld voor de langere termijn naar mogelijkheid en wenselijkheid om een schuif te creëren voor algemene of extensievere bedrijvigheid. Immers de stedelijke economie is vooral bedoeld voor intensievere of innovatievere vormen van economie, naast de verzorgende stedelijke economie.
- Voor de steden geldt de ambitie om met de verstedelijking circa 43.000 arbeidsplaatsen te realiseren richting 2050.

Netwerkthema Mobiliteit en bereikbaarheid
- Inzet op de mobiliteitstransitie (met name fiets, bus, trein en autoluwere centra).
- Benutten sterke connectiviteit in de dragende steden (onder andere de SHE-ontwikkeling en Almelo Centraal).
- Dit betekent dat een sterke structuur van ov en fiets dragend is voor de steden en de dynamische knopen:
  - En de F35 doorontwikkeld wordt als regionaal fietssysteem.
  - Een regionaal ov-systeem over het spoor in een hogere frequentie gewenst is. Dit vraagt verder onderzoek naar haalbaarheid (mede in relatie tot goederen vervoer over het spoor) en benodigde investeringen in spoorinfrastructuur.
- Barrièrewerking van infrastructuur vormt een belemmering voor de wens een aaneengesloten stedelijk centrummilieu te realiseren. Werken aan opheffen van barrières.

1 Deze afstand is goed te overbruggen (lopend of fietsend) in een stedelijk gebied, tegelijkertijd past deze omvang (cirkel met radius van 5 km) passend bij de schaal van de dragende steden.

6.4 Verstedelijkingsafspraken Dynamische knopen

Occupatiethema Demografie, wonen, voorzieningen en leefomgeving

- Een dynamische knoop valt niet binnen de drie dragende steden, maar is er wel direct mee verbonden.
  - Dynamische knopen zijn Borne, Goor, Haaksbergen, Nijverdal, Rijssen, Oldenzaal, Vriezenveen en Wierden.
  - Dit zijn knopen met meer dan 12.000 inwoners (2025), rechtstreeks verbonden met de ov-ruggengraat van de stedenrij. Dit is veelal via het spoor. In Haaksbergen is het doel om deze verbinding in de toekomst aan te sluiten op een robuuste en snelle HOV-verbinding.
  - Deze leveren een belangrijke bijdrage aan de woningbouwopgave (ca. 20.000 woningen).
- Er wordt gebouwd voor een brede doelgroep, in een hogere dichtheid rondom station en diverse woontypes. Dit zijn veelal meerlaagse woningen met collectief groen en geïntegreerde parkeeroplossingen, in aanvulling op de bestaande ruimere karakteristiek. Binnen een cirkel van 1,5 kilometer van het station of HOV knooppunt.

Occupatiethema Economische ontwikkeling

- Lokaal & regionaal MKB krijgt hier ruimte voor ontwikkeling en verduurzaming. In eerste instantie door intensiever gebruik van de ruimte. De technologisch gedreven maakindustrie vindt hier een logische plek[2], net als economische speerpunten die minder goed in de stedelijke leefomgeving passen[3].
- Samen met de dragende steden en ondernemers wordt een strategie opgesteld om schuifruimte te creëren voor verduurzaming en ruimtelijke ontwikkeling.
- Er komt een programmatische verkenning naar een mogelijk nieuw grootschalig XL-regionaal bedrijventerrein voor de ‘stuwende basis van excellerende sectoren’. Deze zal in principe in de nabijheid van een dynamische knoop (en een snelwegafrit) landen.
- Ter indicatie wordt uitgegaan van een groei van zo’n 19.000 arbeidsplaatsen bij de dynamische knopen.

Netwerkthema Mobiliteit en bereikbaarheid

- Het mobiliteitsaccent verschuift naar ov-knooppunten en fiets.
- Een goede HOV-verbinding wordt gerealiseerd van station Enschede naar het centrum van Haaksbergen.
- Dit wordt verder uitgewerkt in mobiliteitsvisie.

2 En de stuwende basis zoals deze is gedefinieerd in de ruimtelijk-economische Bouwsteen (REB, Buck consultants 2025).

3 Economische speerpunten die minder goed in stedelijk gebied passen zijn met name functies die veel ruimte vragen, een hogere milieucategorie hebben of sterk afhankelijk zijn van logistieke ontsluiting.

Voorbeeldcasus

Om de principes en werkwijze te testen en de randvoorwaarden te verkennen is op de vierde maakdag aan casussen gewerkt. Deze casussen waren gelegen in de verschillende gebiedstypes van de Twente drie-eenheid en vormen een fictieve opgave. Eén van de casussen voor de dynamische knopen is hier opgenomen, waarbij benadrukt is dat het een casus is die inzicht biedt in de werkwijze en op het werken met de principes.

Op de maakdag werd duidelijk dat het nodig is om keuzes te maken. Met de principes is hier een goed kader voor gegeven. Hierbij geldt dat er altijd maatwerk en afstemming nodig is. Met deze verstedelijkingsstrategie is het kader gecreëerd, maar dit vormt nog geen blauwdruk voor de verstedelijking.

Casus Vriezenveen (gemeente Twenterand) uitwerking van de dynamische knoop

In de casusuitwerking leiden de ontwikkelprincipes tot keuze, zoals:

- Op basis van ontwikkelprincipe 1 (bloeiende regio rondom steden) wordt vooral verdicht in de bestaande kern en in een straal van 1500 meter van het station. Hierdoor ontstaat er een compact en aantrekkelijk gebied. Dit biedt potentie voor de samenwerkende regio.
- Hiervoor wordt de logische en aantrekkelijke rand van het kanaal al grens benut. Waarmee meer nabijheid wordt benut (ontwikkelprincipe 3. Creëer nabijheid). Dit gebeurt enerzijds door inbreidingen en anderzijds door een compact gebied te benutten rondom het station van Vriezenveen, waardoor wordt ingezet op actieve mobiliteit (lopen en fietsen) en ov.
- Hiermee worden bestaande structuren versterkt en blijven investeringen beperkt terwijl de hele gemeente profiteert (ontwikkelprincipe 4. Versterk het bestaande).
- De geplande investering van de Nedersaksenlijn die hier halteert wordt hiermee optimaal benut voor Vriezenveen. Zo worden duurzame keuzes gestimuleerd (ontwikkelprincipe 6. Neem verantwoordelijkheid).
- De kracht van het landschap wordt benut door in hogere dichtheden te bouwen nabij het mooie landschap, terwijl er geen verder uitleg plaats vindt. De groene zone tussen Almelo en Vriezenveen blijft behouden. Hiermee worden opgaven aangepakt bij de bron (ontwikkelprincipe 7) van mobiliteit (transitie), investeren in aantrekkelijke gebieden, met aandacht voor water en natuur en ruimte biedend aan wonen en werken met versterking van het voorzieningenlint van Vriezenveen (dat een geleidelijke schuif ziet richting het station van Vriezenveen, met versterking van de ruimtelijke kwaliteit en voorzieningenaanbod).

Het werken met de ontwikkelprincipes levert op deze wijze een grote bijdrage aan het regionale systeem.

'Met de ontwikkelprincipes kijken we op een nieuwe manier naar onze leefomgeving. Ze helpen ons om keuzes te maken die ook in de toekomst goed werken. Die keuzes zijn niet alleen waardevol voor onze eigen gemeente, maar dragen ook bij aan de groei en ontwikkeling van de hele regio.'

Gemeente Twenterand

↑ Kaart van de voorbeeldcasus Vriezenveen.

6.5 Uitvoeringsparagraaf ROS

1. Positie/doel

Deze paragraaf heeft als doel om een eerste doorkijk te geven naar de later op te stellen uitvoeringsagenda. Daarnaast wordt beschreven dat bepaalde onderwerpen nog verder uitgediept moeten worden en dat de bij de ROS betrokken partijen zich daar bewust van zijn.

2. Voorzet inhoud

Deze strategie geeft richting tot 2050 en biedt de basis voor de uitvoeringsagenda en verdere programmering. Partijen leggen hier een belangrijk fundament voor de samenwerking als één overheid tussen Rijk, provincie, waterschappen en gemeenten. Maar met deze strategie zijn we er nog niet. De inhoud uit deze strategie moeten nog verwerkt worden en in onze planologische beleidsinstrumentaria. Partijen moeten nadenken over hoe we met elkaar moeten blijven samenwerken om de complexe opgave van een schaalsprong in goede banen te geleiden. De ROS biedt ook de basis voor het opstellen van een uitvoerings- en investeringsagenda.

Op verschillende fronten zijn we al met de uitvoering bezig, denk aan de woondeal, gebiedsontwikkelingen en de economische agenda. In het proces van opstelling van deze strategie is gebleken dat we op een aantal opgaven nog inhoudelijke stappen te zetten hebben. Bovendien zien we dat een aantal opgaven ook om stevige keuzes vragen, terwijl nog niet altijd duidelijk is hoe deze opgaven vorm gaan krijgen.

Daarom identificeren we nu al een aantal opgaven die verder moeten worden uitgewerkt of al worden opgepakt:

- Gebiedsontwikkelingen in de spoorzones SHE en Almelo: zijn al in ontwikkeling.
- Wateropgave in relatie tot de schaalsprong: verdiepend onderzoek naar de wateropgaven rondom de schaalsprong vanuit het perspectief van het stroomgebied van de Vecht. Dit gaat bijvoorbeeld over het ruimtebeslag om bij een veranderend klimaat om te gaan met te veel en te weinig water. Maar ook de beschikbaarheid van drink-proces en productiewater worden daarbij betrokken.
- Economie in relatie tot de schaalsprong: verder inhoudelijk uitwerken en verdiepen van wat er op het gebied van economie nodig is en welke volgordelijkheid dat kent, om de schaalsprong niet alleen te initiëren maar ook af te maken. Aspecten zoals (maatschappelijke) voorzieningen, cultuur en arbeidspotentieel zijn daarin ook belangrijk. In relatie tot andere economische regio's.
- Wederkerigheid in de drie-eenheid (stad en landschap): verder concretiseren van hoe stad en landschap elkaar kunnen versterken in relatie tot de schaalsprong. Met bijvoorbeeld aandacht voor de verdeling en bereikbaarheid van voorzieningen en de transitie in de landbouw. En met de kansen en risico's hiervan voor bijvoorbeeld voorzieningen en bereikbaarheid.
- Energiebehoefte in relatie tot de schaalsprong: in beeld brengen van effecten van de schaalsprong voor de energieopgave en welke volgordelijkheid dat kent. Het is bekend dat er met de huidige opgave al problemen ontstaan op het energienetwerk (netcongestie). Het is echter nog niet duidelijk wat de schaalsprong aan extra's vraagt. Dit vraagt een concreet handelingsperspectief.
- Verdieping mobiliteit in relatie tot de schaalsprong: uitdiepen van effecten van de schaalsprong op de mobiliteitsopgave met aandacht voor de rol van de auto en het ov en welke volgordelijkheid dat kent. Dit kan mogelijk binnen lopende beleidstrajecten.
- Nieuwe verstedelijking in relatie tot de bestaande stad: verdiepend onderzoek hoe in Twente de nieuwe verstedelijking kan bijdragen aan opgaven in de bestaande stad.
- Relaties omliggende (stedelijke) regio's: verdiepend onderzoek "Over de grens" naar de relaties tussen Twente en omliggende regio's waaronder de Achterhoek, Duitsland, Stedendriehoek en regio Zwolle. Met aandacht voor geopolitieke ontwikkelingen.

Samenwerking

Om de opgaven uit deze strategie het hoofd te bieden, is en blijft een goede samenwerking randvoorwaardelijk. Tijdens het opstellen van dit product is er een passende Rijk-regio governance opgetuigd om tot deze strategie te komen. We gaan in de volgende fase verkennen welke samenwerking- en overlegstructuren er al zijn of juist ontbreken. Tot slot gaan we met elkaar in gesprek over wat er extra nodig is ten behoeve van de uitvoering en monitoring.

Het vervolg

Deze paragraaf is een eerste doorkijk naar de uitvoeringsagenda. Nadat deze strategie door Rijk en regio is onderschreven op het BO MIRT of het BO Leefomgeving wordt het door de verschillende partijen verder doorvertaald naar de omgevingsvisie of het waterbeheerplan. Op deze manier geven partijen verder invulling aan de gezamenlijke ruimtelijke koers. Na de strategie gaan we met elkaar werken aan een uitvoerings-, en investeringsagenda en een monitorings- en evaluatiesysteem. Daarbij vinden wij het belangrijk dat deze uitwerkingen goed aansluiten op bestaande inhoudelijke programma's binnen de regio, zodat optimaal gebruik wordt gemaakt van bestaande kennis, netwerken en uitvoeringskracht.

Bronnen

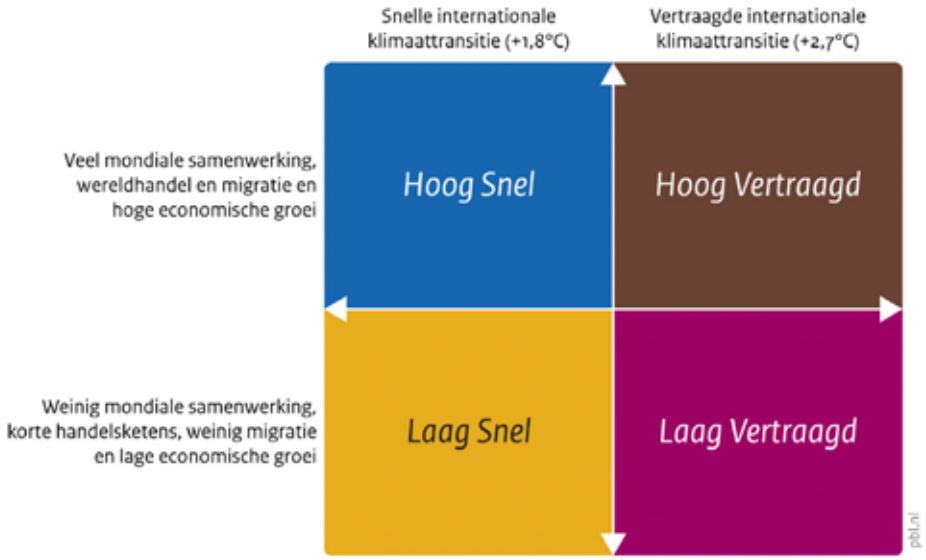
- Advies energietransitie in Overijssel: Op weg naar opschaling. Atelier Overijssel. 2018-JUN01.
- Overzicht 10 jaar werken aan ruimtelijke kwaliteit. Atelier Overijssel. 2016-SEP08.
- Hoe zorg je voor een duurzaam, sociaal en dynamisch platteland: Een onderzoek naar acht erven in Overijssel. Atelier Overijssel. 2019-JUN01.
- Stad en Water Twente 2075 en ruimtelijke verkenning. Atelier Overijssel. n.d.
- Tien vergezichten voor het landschap van 2020+. Atelier Overijssel. n.d.
- Op weg naar dichtbij: Conceptrapport. Atlas Research. 2025-JUN01.
- Presentatie resultaten: Op weg naar dichtbij. Atlas Research. 2025-JUL09.
- Voorzet Bol besluittekst Verstedelijkingsstrategie Twente. Bestuurlijke overleg Leefomgeving. 2024-NOV07.
- Ruimtelijk-economische bouwsteen Regio Twente 2040, concept (in opdracht van Provincie Overijssel en de Twentse gemeenten). Buck Consultants International. 2025-MAR04.
- Ruimtelijk-economische bouwsteen Regio Twente 2040 (in opdracht van Provincie Overijssel en de Twentse gemeenten). Buck Consultants International. 2025-JUN20.
- RSIA: Brief aan de raad (Zaaknummer 2300095226). Burgemeester en Wethouders Enschede. 2023-DEC13.
- Position Paper Twente (Zaaknummer 3795602). Burgemeester en Wethouders van Hengelo. 2024-SEP03.
- Structuurvisie 2030. Gemeente Fryske Marren. n.d.
- 3561971 – Visie Spoorzone Hengelo Enschede. Gemeente Hengelo. 2023-MAY17.
- Bestuurlijke opdracht vervolg Spoorzone Hengelo–Enschede (Zaaknummer 3879081). Gemeente Hengelo. 2025-MAR11.
- YES SHE CAN. Gemeente Hengelo, Gemeente Enschede, Fakton, SITE, & MUST. 2023-MAR23.
- De Vriendelijke Stad. Hammerlund Bergmann, Jessica. 2025-MAR17.
- Verstedelijkingsstrategie/ROS Twente, programmavisie. Ligthart, Karin. 2025-JAN09.
- Contourennotitie Nota Ruimte. Ministerie BZK. 2023-APR.
- Ontwerp Nota Ruimte. Ministerie VRO. 2025.
- Atlas Twente (2e druk). MUST. 2019-NOV01.
- Position Paper Twente: Agenderend voor de ruimtelijke ontwikkelstrategie Twente (in opdracht van Provincie Overijssel en de Twentse gemeenten). MUST. 2024-SEP04.
- Regionale Strategische Investeringsagenda Twente (RSIA). MUST & Twynstra Gudde. 2023-SEP15.
- Regionale Strategische Investeringsagenda Twente (RSIA), samenvatting. MUST & Twynstra Gudde. 2023-SEP20.
- Position Paper Twente 2050 (in opdracht van Provincie Overijssel en de Twentse gemeenten). MUST & Twynstra Gudde. 2024-JUL01.
- De vijfde stad van NL: Common ground. PosadMaxwan. n.d.
- Spoorzone Hengelo–Enschede: Ruimte voor Twents leven en economie. PosadMaxwan. 2025-JUL18.
- Verwerking moties op het fundament in de concept nieuwe Omgevingsvisie. Provinciale Staten Overijssel. 2022-DEC16.
- Kracht van Oost: Perspectieven op de ruimtelijke economie van Oost-Nederland. Provincie Gelderland. n.d.
- Catalogus Gebiedskenmerken Overijssel. Provincie Overijssel. 2023-NOV08.
- Overijssel voor elkaar! Bijlage 4: Gebiedseigen perspectieven. Provincie Overijssel. 2024-JUN04.
- Overijssel voor en met elkaar! Concept nieuwe Omgevingsvisie. Provincie Overijssel. 2024-JUN18.
- Overijssel voor elkaar: Kaarten bij concept Omgevingsvisie. Provincie Overijssel. 2024-JUN01.
- Actualisatie Woondeal Twente 2025 t/m eind 2030. Provincie Overijssel, Ruimte Volk, Overijsselse Woonaanpak. 2025-MAR20.
- Energievisie Overijssel 2050: Schoon, robuust, betaalbaar. Provincie Overijssel. 2025-FEB26.
- Ontwerplab Overijssel. Provincie Overijssel & Atelier Overijssel. 2019-JUL01.
- Aftrap ROS Twente. ROS Twente. 2024-DEC05.
- Inhoudelijke uitgangspunten verstedelijking Twente. ROS Twente. 2025-MAY23.
- Werksessie Rijk en regio ROS Twente. ROS Twente. 2025-APR16.
- Verstedelijkingsstrategie Twente: VRO nota ruimte, initiëren. ROS Twente. 2025-MAR17.
- Seminar PBL/VRO. ROS Twente. 2024-NOV26.
- Verslag aftrapbijeenkomst ROS 14. ROS Twente. 2025-DEC05.
- Plan van aanpak verstedelijkingsstrategie Twente. ROS Twente, Ministerie van VRO, Provincie Overijssel, & Waterschap Vechtstromen. 2025-MAR20.
- Werkweek Talent op #1. SHE. 2024-SEP20.
- SHE Landschapspark. Strootman. n.d.
- Oplossingsrichtingen A1–A35 en adaptief pakket. Sweco. 2019-SEP13.
- Probleemanalyse A1/A35 (Rapportnummer 365126). Sweco. 2019-SEP13.
- Verkort MIRT-Onderzoek A1/A35 – Samenvatting. Sweco. 2019-SEP13.
- Twente 2075: Stad en water- Atelier Overijssel. Must, De Urbanisten, Tauw B.V., e.a. 2023-FEB.
- Nationaal programma vitale regio's. Twente Board. 2025-APR17.
- Toekomst van Twente. Twenteraad. 2024-SEP19.
- Toekomstverkenning WLO 2025: Cahier Regionale Ontwikkelingen en Ruimtegebruik, Planbureau voor de Leefomgeving 2025. PBL-publicatienummer: 5453 www.WLO2025.nl
- Dashboard Verstedelijking, Hoe de woningbouwopgave maatschappelijke meerwaarde levert en waarom het Rijk hier belang bij heeft. College van Rijksadviseurs, 2018-OKT.

Bijlage

Doorkijk naar 2100 via de WLO-scenario's

Als we verder naar de toekomst kijken is het goed om met scenario's te werken om mogelijkheden te verkennen. Voor de ROS nemen we de scenario 's van de WLO als uitgangspunt. Vier scenario's zijn op hoofdlijnen verkend.

In de WLO-scenario's is ingegaan op de thema's op nationale schaal:
- Demografie Nederland
- Economie Nederland
- Ruimtelijke spreiding Nederland
- Klimaat en Energie
- Mobiliteit

† WLO-scenario's voor 2100 (beeld: wlo2025.nl).

Nederland op de economische as

De economische ontwikkeling van de toekomst is bepalend voor de ontwikkelpotentie en -richting van Twente, dit staat op de as van boven naar beneden.

Kenmerken boven op de economische as (B + C) 'Hoog'
- De bevolking blijft doorgroeien na 2050. Ook economisch is er een sterke groei. Dit is vooral gericht op kennis, innovatie, diensten en internationale samenwerking. Er is veel mondiale en Europese samenwerking, wereldhandel en migratie.
- Daarnaast wordt uitgegaan van een lange periode van vrede en een toename van mondialisering en handel.
- Immigratie neemt dan ook meer toe dan in het scenario Laag.
- Mensen leven gemiddeld langer, jongeren gaan eerder op zichzelf wonen en stellen kiezen er makkelijk voor om uit elkaar te gaan, waardoor er meer behoefte is aan eenpersoonshuishoudens.
- Ook de levensverwachting stijgt, waardoor de woningbehoefte blijft toenemen.
- Zo zet de grote bevolkings- en huishoudensgroei flink door, juist ook na 2050.
- In het hoge scenario is onze economie nog meer gericht op de zakelijke dienstensector. Ook groeit de bouw, omdat de groeiende bevolking om vele nieuwe huizen vraagt. Tenslotte groeit ook de zorg vanwege de vergrijzing.

Kenmerken onder de economische as (A+D) 'Laag'
- Weinig mondiale samenwerking, korte handelsketens, weinig migratie en lage economische groei.
- In het scenario Laag wordt rekening gehouden met meer pandemieën en conflicten.
- Dit levert een beperking in huishoudensgroei en vanaf 2040 zal de groei afvlakken.
- In het lage scenario groeit onze industrie. Door kortere handelsketens en handelsconflicten wordt Europa minder afhankelijk van andere werelddelen.

Nederland op de as Tempo klimaatverandering

Van links naar rechts is de as opgenomen in welke mate geanticipeerd wordt op de klimaatverandering. Dus hoe snel de verandering wordt afgeremd, hoe trager geanticipeerd wordt, hoe groter de effecten.

Kenmerken links aan de as klimaatadaptatie (A + B) 'Snel'

- Er wordt relatief snel geanticipeerd op de klimaatverandering, waardoor deze enigszins beperkt blijft. De robuuste keuzes zijn relatief snel gemaakt en de opwarming van de aarde zal in 2100 (ten opzichte van 1990) zo'n +1,8 graden bedragen.
- Effecten op leefbaarheid in Nederland zijn zeker merkbaar, maar nog in de hand te houden.
- In de scenario's met een snelle klimaattransitie groeit de bouw wat sterker dan in de andere scenario's, vanwege het werk aan de verduurzaming van de woningvoorraad.

Kenmerken rechts op de as klimaatadaptatie (C + D) 'Vertraagd'

- Er wordt langzamer geanticipeerd op de klimaatverandering, waardoor de gevolgen van de klimaatverandering groter zullen zijn.
- De opwarming van de aarde zal in 2100 groter zijn, indicatief +2,7 graden.
- Effecten op leefbaarheid in Nederland zijn groot. We zien dat het landschap sterk veranderd, het water moet veel meer ruimte krijgen in de lage delen van ons land, terwijl op andere delen de droogte landbouw onmogelijk maakt.
- Drinkwaterbeschikbaarheid vormt een enorm probleem in Twente.
- Bodemdaling gaat snel in laag Nederland, ook in Noordwest Twente vormt dit een opgave, samen met de verzilting van het grondwater. Dit is het enige gebied waar grootschalige landbouw een goede plek had in Twente, nu zal deze gaan verdwijnen.

Twentse doorontwikkeling na 2050

De Ruimtelijke Ontwikkelstrategie Twente heeft 2050 als planhorizon. We benutten de WLO-scenario's om verder door te kijken en "no-regret"-maatregelen te verkennen. Enkele consequenties van de WLO-scenario's toegepast op de doorontwikkeling van Twente (eerste aannames op basis van expert judgement).

Scenario A Laag - Snel

Het brede economisch fundament van de maak- en techindustrie in Twente blijft van belang. De economische groei is wat meer gelijkmatig over de regio en over sectoren. Deels ook nog gericht op auto, meer zoals in de huidige situatie. Corridors als de A1 blijven van groot belang. Het brede (economisch en cultureel) fundament vormt de basis voor het vervolg van de ontwikkeling, die wel afgeremd wordt. In het vitale buitengebied zullen negatieve (demografische) ontwikkelingen harder gaan. Het is daarom goed om nu al in te zetten op concentratie van voorzieningen in enkele kernen. De groene woonvoorkeuren (zoals benoemd in WLO-rapportage) in Twente zijn wel echt onderscheidend en bieden een leefbare omgeving, terwijl dit in de Randstad steeds meer onder druk staat. Binnenlandse migratie naar het oosten en zeker naar Twente en de andere initieerregio's is groot. Vooral de steden verdichten door tot zeer hoogstedelijk milieu, hier zullen effecten van krimp na 2040/2050 minder ingrijpend zijn. Zo zal Twente, hoewel de natuurlijke aanwas stagneert (of negatief uitvalt), door de klimaatverandering nadrukkelijk in beeld komen voor binnenlandse migratie voor wonen, maar ook voor ondernemers.

Scenario B Hoog - Snel

Met een sterke groei van Nederland en een goede anticipatie op de klimaatverandering zal (ook) Twente meeprofiteren. Door het onderscheidend economische profiel met de sterke economie op de vier kennisspeerpunten zal dit een bovengemiddelde ontwikkeling genereren. Het Daily urban system zal uitgebreid zijn naar de andere hightech regio's en geënt op kennis, innovatie en onderwijs. Hierbij zijn de Twentse campussen als motoren van de Nederlandse hightech, met een sterke samenwerking met Brainportregio Eindhoven. Dit vraagt om optimale verbindingen.

Hoogstedelijke stationsgebieden vormen de brandpunten in steden en knopen. Dit zijn krachtige steden met een eigen identiteit als onderdeel van Twentse stedenrij.

Scenario C Hoog - Vertraagd

Met de sterke economie op de vier kennisspeerpunten is de Twentse economie onderscheidend, waarbij de campussen als motoren van de Nederlandse hightech werken in sterke samenwerking met Brainportregio Eindhoven. Beide regio's liggen relatief gunstig vanuit klimaatperspectief, waarbij de groene woonvoorkeuren in Twente en Brabant echt onderscheidend zijn in een prettige leefbare omgeving, terwijl dit in de Randstad steeds meer onder druk staat.

De samenwerking met de Brainportregio is hierbij essentieel om complementair te blijven en onderling goed verbonden te zijn. Hier zal een snelle ov-lijn wellicht een goede aanvulling bieden om deze twee metropolitane gebieden (want daartoe zou Twente zich kunnen door ontwikkelen) goed te verbinden. De maatregelen uit de koers voor verstedelijking zetten in op de verdere groei en vormen "no-regret"-maatregelen, waarbij voor dit perspectief een versnelling gewenst is.

Scenario D Laag - Vertraagd

De ontspannen groene woonvoorkeuren in Twente bieden een goed alternatief op het wonen in de natte delen van Nederland waar de situatie niet meer betaalbaar is. Een schuif naar de hogere gelegen delen van Nederland is noodzakelijk. Hier geldt een verdere verstedelijking op elk van de drie niveaus. De binnenlandse migratie naar het oosten en zeker naar Twente en de andere initieerregio's is groot. Vooral de steden verdichten hierbij nog verder door tot hoogstedelijk milieu (maar minder dan bij scenario C). De landbouw staat flink onder druk, omdat de land- en tuinbouw productie nog maar in enkele delen van Nederland georganiseerd kan worden.
Dus hoewel dit scenario het slechtst uitpakt voor Nederland, kan Twente juist in dit scenario een belangrijke positie innemen in het stedelijk netwerk. Daarvoor moet de kracht van Twente duidelijk zichtbaar zijn en verder worden versterkt, onder meer door de maatregelen uit de ROS en op het gebied van klimaatadaptatie.

Kortom: welk scenario zich ook voordoet, Twente zal naar alle waarschijnlijkheid altijd een belangrijke plek innemen in Nederland en zet met de ROS stappen die ook na 2050 bijdragen aan een leefbaar en aantrekkelijk Twente voor de generaties na ons.

RUIMTELIJKE ONTWIKKELSTRATEGIE TWENTE

DE TWENTSE VERSTEDELIJKINGSSTRATEGIE

14 SEPTEMBER 2026

STUDIO —— BEREIKBAAR

KAW A/BZ bureau buiten

In opdracht van
Ministerie van VRO, Provincie Overijssel
en de 14 Twentse gemeentes